

Milan Krajniak

DOKTRÍNA ŠTÁTU

*Národ orlov
alebo národ sluhov?*

OBSAH

Podakovanie	9
Úvod	11
I. Doktrína.....	15
Predstava o nás samých.....	15
Krajina sluhov.....	16
Slovensko ako krajina orlov.....	21
Stratégia orla	21
Slovensko a stratégia orla	23
Orli proti sluhom.....	27
Slovensko ako krajina orlov podľa Sama Chalupku.....	29
Doktrína: Slovensko ako krajina orlov	36
II. Poučenie z dejín	39
Rozvoj a úpadok národov.....	39
Cena za vzostup	42
Rakúšania: Vzdanie sa vlastnej slávy	46
Maďari: Pýcha predchádza pád.....	48
Česi: Nedostatok veľkorysosti.....	50
Tri predpoklady vzostupu Slovenska.....	51

Poučenie z výsledkov európskej integrácie	55
Príčiny európskeho úpadku	58
Slovensko a schopnosť prežiť	63
III. Politika.....	65
Problém oligarchie	65
Ako sa na Slovensku vyvinul systém oligarchov.....	67
Ako oligarchia ovláda Slovensko	68
Oligarchický systém bráni ekonomickému rastu a rozvoju	70
Odlišné motivácie oligarchov a veľkopodnikateľov	71
Ako sa dá oligarchický systém zmeniť	72
Nová ústava.....	73
De Gaulle a piata francúzska republika	75
IV. Ekonomika	77
Nová ekonomika - kapitalizmus s ľudskou tvárou.....	79
Motivácia k väčšej ekonomickej aktivite.....	81
Konceptia bezúročnej meny.....	82
Experiment Wära	84
Experiment Wörgl	85

Prečo je bezúročná mena šancou pre Slovensko?.....	87
Ďalšie formy doplnkových mien	89
Výhody novej ekonomiky - trhu národnej spolupráce.....	94
Sociálna dimenzia novej ekonomiky.....	95
Rovnováha medzi novou a starou ekonomikou	96
Vznik nového bankového systému	96
Štátom garantované právo na zamestnanie	98
Nové sociálne podniky - spoločnosti so sociálnou účasťou	100
Úroková a daňová amnestia.....	102
Úroková amnestia.....	102
Daňová amnestia	104
Reciprocita v podpore veľkých investorov a menších tvorcov pracovných miest.....	105
Štartovací kapitál pre malých podnikateľov	106
Slovensko ako firma pôsobiaca na globálnom trhu.....	107
Nadnárodné firmy so slovenským vlastníctvom	109
Ako vytvoriť vlajkové lode slovenskej ekonomiky	110
Budovanie Slovenska ako značky.....	112
Perspektívne odvetvia na Slovensku	114
Kapitálová, energetická a potravinová sebestačnosť.....	117
Pozemková reforma	119

V. Zahraničnopolitická doktrína a armáda.....	121
Princípy slovenskej zahraničnej politiky.....	122
Európska politika	124
Maďarsko	125
Zahraničná politika ako ekonomický nástroj.....	125
Armáda	126
VI. Nehanbiť sa za seba	129
VII. Vášeň pre Slovensko	133
Čím je pre nás Slovensko?	135
Vášeň pre Slovensko ako vôľa a predstava	137
Vášeň sa cíti a žije	138
Namiesto záveru	141
Pavol Braxatoris: Pieseň o rodnej zemi	142
Karol Kuzmány: Kto za pravdu horí.....	143
Janko Král: Orol vták.....	144
Kristína Royová: Slovensko moje.....	146
Samo Chalupka: Mor ho!.....	148

POĎAKOVANIE

Chcel by som poďakovať mojej manželke Andrei za trpezlivosť a za podrobné spripomienkovanie textu z obsahového aj štylistického hľadiska. Za pripomienky ďakujem aj Ladislavovi Farkovi, Jánovi Lazarovi, Danielovi Lipšicovi, Marcelovi Klimekovi, Michalovi Novotovi, Ludovítovi Tóthovi a Robertovi Žitňanskému. Ďakujem aj môjmu vydavateľovi Stanovi Jendekovi za pomoc pri vydaní tejto eseje. Za inšpiráciu a oporu pri písaní ďakujem Bohu, ktorého slávu sa usilujem už dvanásť rokov šíriť.

ÚVOD

Samostatná Slovenská republika vznikla 1. 1. 1993 bez pomenovania základnej idey štátu. Čo je vlastne Slovensko? Akí sme a akí chceme byť? Aký máme vzťah k okoliťmu svetu? Kam smerujeme? O čo sa máme ako slovenskí vlastenci najviac snažiť? Na tieto otázky nemáme dodnes odpovede. Na vlastnú škodu.

Pretože dobre vyzozorovaná a pomenovaná základná idea štátu, štátna doktrína, slúži národu ako kotva, ktorá mu v búrkach dodáva stabilitu. Slúži ako pevný bod, o ktorý sa môžeme oprieť. Dobre sformulovaná doktrína sa uchádza o to najlepšie v nás a pomáha nám to prejať.

Dobre pomenovaná doktrína nám pomáha neutopiť sa v problémoch, ktoré musí každý národ z mesiaca na me-

siac riešiť. Dáva nám nadhľad a umožňuje nám sústrediť sa na to podstatné. Preto sa v tomto texte budeme venovať práve formulovaniu doktríny nášho štátu.

Základná idea štátu vo forme doktríny je návodom, **ako** k sebe samým a k problémom okolo nás pristupovať. Druhou dôležitou otázkou však je, **čo** máme v tejto rozbúrenej dobe robiť. Na čo nesmieme zabudnúť, ak nechceme smerovať do budúcnosti živelne ale poučení dejinami a súčasným vývojom v Európe. A čo z tohto poučenia vyplýva pre konkrétne usporiadanie vecí verejných. Tomu sa bude venovať druhá časť tohto textu.

Pred dvadsiatimi rokmi vznikol náš štát bez základnej idey. Mečiarovská garnitúra sa snažila oprášiť heslo Alexandra Macha „Mať svoj štát znamená život“. Takáto predstava bola možno príťažlivá za vojnových čias, ale dnes už nestačí. Dzurindovská garnitúra iba pozmenila Machovo heslo na „Byť v Európskej únii a NATO znamená život“. Ale vstupom do EÚ a NATO naše dejiny neskončili, iba sa vyčerpal potenciál politikov, ktorí za týmto heslom stáli.

Doba pred nás kladie nové výzvy. Ľudia na Slovensku cítia, že dvadsiatimi rokmi opotrebovaná politická garnitúra už na ne nie je schopná odpovedať a venuje sa iba uchovaniu moci pre svoju generáciu.

Slovensko sa vyvíja v dvadsaťročných cykloch. Nastal čas nanovo si premyslieť usporiadanie vecí verejných v našom štáte. Nastal čas uzavrieť doterajšiu prvú kapitolu novodobej slovenskej samostatnosti a otvoriť druhú. Už je čas

inšpirovať sa Milanom Šútovcom, ktorý v deväťdesiatych rokoch hovorieval:

„Ostatne, myslím si, že Slovenskú republiku treba založiť odznova.“

Pred nami je príležitosť vybudovať Slovenskú republiku nanovo. Lepšie, spravodlivejšie a ekonomicky perspektívnejšie ako pred dvadsiatimi rokmi. Je čas premyslieť si našu vlastnú predstavu o Slovensku. Máme šancu vytvoriť novú Slovenskú republiku, v ktorej by sme sa všetci cítili ako rovnocenní spoluzakladatelia a spoluvlastníci, a nie iba ako poddaní.

I. DOKTRÍNA

„Ale ja mám svoju vlastnú predstavu o Francúzsku.“

Charles de Gaulle

PREDSTAVA O NÁS SAMÝCH

Naša predstava o sebe samých, o Slovensku, rozhodujúcim spôsobom určuje našu budúcnosť. Nikdy sa nenaúčime lietať, pokiaľ si myslíme, že sme napríklad jelene, ovce alebo líšky. Pokiaľ však vieme, že sme orli, budeme to neustále skúšať a nakoniec to dokážeme.

O dôležitosti predstavy o sebe samých svedčí aj zaujímavý pokus, ktorý bol urobený na jednej americkej škole. Ako

pokusná vzorka boli vybrané dve triedy žiakov. Žiaci boli do obidvoch tried vybraní náhodným spôsobom. Ale žiakom jednej z dvoch tried povedali, že boli do svojej triedy špeciálne vybraní ako talentované a šikovné deti. A preto budú ako talentované deti dostávať ťažšie úlohy a budú na nich kladené vyššie nároky ako na ostatné deti. Po roku dosahovali deti z „výberovej“ triedy oveľa lepšie výsledky a zvládali oveľa ťažšie úlohy ako ostatné deti. Predstava detí z „výberovej“ triedy o sebe samých ako šikovných, z nich naozaj urobila šikovnejšie deti.

Ak vnímame pozorne naše moderné dejiny, vieme upozorovať dve rôzne predstavy o Slovensku, dve stratégie prežitia národa, dve odlišné vízie, podľa ktorých sa správali naši lídri. Prvou je stratégia sluhov a druhou je stratégia orlov. Tieto dve protichodné predstavy o Slovensku, o sebe samých, sú zakorenené hlboko v nás. Každý z nás v sebe nosí semená jednej aj druhej. Záleží od každého z nás, ktorú predstavu o sebe samých, o Slovensku, nechá v sebe vyklíčiť, vyrásť a zmocniť. Popíšme si teraz tieto dve predstavy o Slovensku podrobnejšie.

SLOVENSKO AKO KRAJINA SLUHOV

Slovenská republika je najmenším štátom v Strednej Európe. Ležíme v priesečníku záujmov a vplyvu veľkých národov. Vízia Slovenska ako sluhu znamená, že si v aktuálnom čase vyberieme štát alebo národ s najsilnejším vplyvom v Strednej Európe. A potom sa ho snažíme presvedčiť,

že mu spoľahlivo slúžime. Výmenou za to očakávame, že sa budeme hriať v jeho priazni.

Táto stratégia bola populárna u veľkej časti Slovákov počas Rakúska/Uhorska. Maďari boli v Uhorsku najsilnejší, a preto väčšina Slovákov videla ako najlepšiu stratégiu rozvoja horlivosť v pomaďarčovaní Uhorska. Pre jednotlivcov bola táto stratégia efektívna. Mnoho Slovákov bolo významnými ministrami za uhorských vlád. Ak by ale takúto stratégiu zvolili všetci, dnes by sme už ako národ neexistovali.

V období prvej Česko-Slovenskej republiky opäť zvolila veľká časť našej elity stratégiu verného sluhu, v tomto prípade Prahy. Naši vlastní obhajovali čechoslovakizmus. Naši vlastní popierali platnosť Pittsburskej dohody. Naši vlastní pomáhali po vzniku Česko-Slovenska pri demontáži konkurencieschopných fabrík a obhajovali ich odvoz do Česka. Akákoľvek snaha o národnú emancipáciu v rámci spoločného štátu s Čechmi bola časťou našich elít prezentovaná ako snaha o obnovu Uhorska.

Počas druhej svetovej vojny sa snažila väčšina elít presvedčiť Nemecko o svojej lojalite. Keď Nemci vyhlásili niekomu vojnu, Slovensko sa ponáhľalo, aby ju vyhlásilo čím skôr, ešte pred Maďarskom. Veľká časť našej elity mala začiatkom vojny krátkozrakú predstavu, že Nemci práve ovládli Európu na veky vekov, a že zárukou rozvoja Slovenska je usilovná snaha zapáčiť sa Nemcom. Aké to len bolo naivné a krátkozraké...

Po vojne nastala štyridsaťročná éra služby Moskve. Jednotliví slovenskí komunistickí pohlavári sa predbiehali v tom, kto bude Moskve slúžiť lojálnejšie. Maďari či Poliaci si uchovali počas celého komunizmu aspoň náznaky normalnosti, zvyšky súkromného podnikania alebo akú-takú náboženskú slobodu. My sme uprednostňovali slepú poslušnosť.

Po roku 1989, a najmä po vzniku samostatného štátu, sa stal referenčným rámcom pre našu elitu postoj Washingtonu. Čo je dobré pre Američanov, to je dobré aj pre nás. Ak chceme do NATO, musíme Američanom ukázať, že sme lojálni spojenci. Musíme ukázať, že sme lojálnejší ako okolité štáty.

Desať rokov po vzniku republiky časť našich elít zistila, že sa Američania začínajú zo Strednej Európy vytrácať, a preto sa stal najdôležitejším postoj Bruselu. Rétorika zostala zachovaná, zmenil sa iba adresát dôkazov našej poslušnosti. Ak sa chceme stať členmi klubu, nemôžeme vraj diskutovať o pravidlách jeho fungovania. Šprintom sme preberali jednotlivé predvstupové kapitoly, šprintom sme preberali európsku legislatívu. Veď v Bruseli vedľa lepšie, ako to má byť. Nebudeme predsa skúsenejších poučovať.

V posledných troch rokoch sa adresát našej lojálnosti postupne menil z Bruselu na Berlín. Naše elity nás presviedčajú o tom, že si nemôžeme dovoliť slobodný názor na eurovaly, stabilizačné pakty alebo pôžičky. Veď by sa

Nemci mohli nahnevať, že ich brzdiť pri ich ťažkej práci, pri záchrane Európy!

V poslednom čase premiér Fico pomenoval víziu Slovenska ako spoľahlivého sluhu otvorene. Stratégiou slovenskej zahraničnej politiky je podľa neho „počkať“, ako sa rozhodnú Nemci a Francúzi, a potom sa k nim pridať. A ak je rozdiel medzi postojom Nemecka a Francúzska, potom sa pridáme k Berlínu.

Motívy, prečo jednotliví naši predstavitelia vystupujú v roli spoľahlivých sluhov, sú rôzne. Pre niekoho je hlavným motívom strach. Sme malí, potrebujeme niekoho väčšieho, aby nás ochránil. Na viac aj tak nemáme.

Iní sa hanbia za „zaostalosť a neeurópskosť“ Slovákov a snažia sa demonštrovať, že oni – elita, na rozdiel od ľudu, už dorástli na požadovanú úroveň. Nevedia sa identifikovať s malým nedokonalým Slovenskom, a preto sa chcú cítiť ako Európania. Obávajú sa každého nesúladu s aktuálne prevládajúcim európskym postojom, pretože by to bol v Bruseli alebo v Berlíne dôkaz, že nie sú dostatočne spoľahliví, pretože nie sú schopní ustrážiť vlastný ľud.

A máme aj takých, ktorým slúži stratégia sluhov na osobný prospech. Spoľahlivý sluha si zaslúži väčšiu ústretovosť pri čerpaní eurofondov, otvorené dvere pri lobovaní v Bruseli, podporu Nemecka a eurokomisie pri nomináciách do dobre platených eurofunkcií.

Bez ohľadu na motívy vyznávačov stratégie spoľahlivých sluhov je takéto nazeranie na seba samých škodlivé. Spo-

meňme si na príklad z americkej školy. Aké škody pôsobíme sami sebe, ak na seba nazeráme ako na malých, slabých, nesvojprávnych, zaostalých, bez práva na vlastný názor! Tak ako devalvačné očakávania vyvolávajú devalváciu, vnímanie seba samých ako sluhov z nás robí nesebavedomých ľudí, ktorí aj tak nie sú sami schopní nič dokázať. Podobne škodlivo pôsobí nepravdivá predstava o sebe samých ako o obetiach tisícročného útlaku.

Už od vojnovnej Slovenskej republiky vedie stratégia spoľahlivého sluhu k snahe byť akýmsi vzorovým štátom, ktorý bezvýhradne plní pokyny pána. Našu energiu a vynaliezavosť potom nevydávame na snahu rozvíjať sa a rásť, ale na dokazovanie toho, že dobre hráme svoju rolu.

Ak vnímame seba samých ako sluhov, potom nerozmýšľame nad tým, čo je správne alebo nesprávne, čo je pre nás výhodné alebo nevýhodné. Rozmýšľame nad tým, čo by o takom alebo onakom našom rozhodnutí povedali v Budapešti (do roku 1918), v Prahe (v rokoch 1918 až 1938), v Berlíne (1939 až 1945), v Moskve (1948 až 1989), vo Washingtone (1990 až 2004) či Bruseli (dodnes).

Vízia Slovenska ako sluhu je ľudsky veľmi pohodlná. Nazeraním na seba ako na sluhu sa človek zbavuje strachu zo zodpovednosti za seba samého. Nazeraním na seba ako na spoľahlivého sluhu veľkých si človek podvedome prisvojuje časť ich veľkosti a zbavuje sa pocitu menejcennosti z príslušnosti k malému a nedokonalému národu. A navyše, dobrým a premyslených hraním role

spoľahlivého sluhu sa dá dostať medzi prvými k výhodám od mocných.

Nakoniec uvažovania o stratégii sluhov treba pripustiť, že jeden argument, ktorý by uplatňovanie tejto stratégie prežitia Slovenska ospravedlňoval a legitimizoval existuje. Ten argument znie, že na viac naozaj nemáme. Naozaj nemáme na viac?

SLOVENSKO AKO KRAJINA ORLOV

STRATÉGIA ORLA

Orol je hrdý tvor. Netúži vládnuť iným zvieratám. Koniec koncov, nie je na to dostatočne silný. Ale je dostatočne rýchly a odhodlaný, aby si dokázal uchrániť svoje hniezdo, svoje mláďatá. Orol si nenechá vnútiť štýl života, ktorý by mu nevyhovoval.

Orol sa nezapája do súperenia medveďov o to, ktorý z nich bude vládnuť lesu. Ale budí dostatočný rešpekt, takže nijakého medveďa nenapadne liezť na skalú, aby mu vykradol hniezdo.

Rešpekt orla nie je založený na sile, ale na odhodlaní. Agresor vie, že orol bude svoje hniezdo brániť vždy, zúri vo a nadoraz. Agresor vie, že by nakoniec vyhral. Ale skúsenosť s orlami ho núti rozmýšľať, či mu konflikt s orlom stojí za to. Či nie je v blízkosti iná, ľahšia korisť. A takmer vždy je.

Ako u zvierat, tak aj u národov, je veľkosť rešpektu tvorená kombináciou veľkosti sily a veľkosti odhodlania brániť svoje záujmy. Sila národa je daná počtom ľudí, ktorí sa k nemu hlásia a ich ekonomickou silou. V krátkom časovom období je teda sila národa v čase konštantná. Nemcov je 80 miliónov a sú ekonomicky silní. Bangladéšanov je 140 miliónov, ale sú ekonomicky slabí. Slovensko má 5 miliónov obyvateľov. Ak by sme sa porovnali s celým svetom, sme ekonomicky silní. V porovnaní so západnou Európou sme ekonomicky slabí. Každopádne, veľkosť našej sily je v reálnom čase konštantná a vieme ju meniť iba veľmi pomaly.

Na rozdiel od sily je odhodlanie brániť svoje záujmy premenná veličina. Závisí najmä od daného národa alebo štátu, ako veľmi je odhodlaný. Izrael má necelých osem miliónov obyvateľov. Okolité arabské štáty majú spolu viac ako 100 miliónov obyvateľov. Napriek tomu je rešpekt Izraela obrovský, pretože jeho odhodlanie brániť svoje záujmy je veľmi vysoké. A overené viacerými vojnami. Každú z nich Izrael vyhral.

Iným príkladom veľkého rešpektu je Švajčiarsko. Podobne ako Izrael má necelých osem miliónov obyvateľov. Okolité krajiny majú viac ako 200 miliónov obyvateľov. Napriek tomu už 500 rokov nebolo Švajčiarsko napadnuté. Pretože jeho odhodlanie brániť svoje záujmy je vysoké. Švajčiarsko nie je členom OSN, nie je členom NATO, nie je členom EÚ. Napriek tomu je rešpektované a prosperuje.

Zaujímavým spoločným menovateľom Izraela a Švajčiarska je povinná vojenská služba. Inštitút povinnej vojenskej služby pripomína každému obyvateľovi krajiny, že občan má nielen práva ale aj povinnosti. Okrem toho má služba v armáde aj hospodárske dôsledky. V armáde spolu slúžia ľudia z rôznych sociálnych skupín. Ak má neskôr chudobnejší Izraelčan dobrý ekonomický nápad, ale nemá na jeho realizáciu kapitál, obráti sa na svojho bohatšieho spolubojovníka z vojenskej služby. Spoločná služba v armáde buduje medzi vojakmi dôveru. Táto dôvera sa potom prenáša aj do ekonomických vzťahov.

Švajčiarsko a Izrael sú príkladom krajín, ktorých obyvatelia vnímajú seba samých ako orlov. Menšiu silu vyvažujú veľkým odhodlaním. Spoliehajú sa sami na seba. Veria sami v seba. A táto stratégia im vychádza.

SLOVENSKO A STRATÉGIA ORLA

Samotný vznik moderného slovenského národa bol naplnením vízie orla. Štúrovská generácia touto víziou žila a vďaka tomu dnes existujeme na mapách Európy. Pripomeňme si dobu, v ktorej žili štúrovci.

Uhorsko bolo krajinou, ktorá sa práve menila z mnohonárodnostnej monarchie na štát ovládaný maďarským živlom. My Slováci sme boli najmenším uhorským etnikom, ktoré nemalo vlastný štát. Väčšina našej elity sa rozhodla pre stratégiu sluhov. Ale našla sa skupina odhodlaných idealistov, ktorí odvážne naplňali svoj sen o Slovensku.

Spomeňme si, že až v roku 1843 štúrovci kodifikovali spisovnú slovenčinu. Dovtedy sme boli národom nárečí, ktorého väčšina vzdelancov tvorila v biblickej češtine, latinčine alebo maďarčine. Čo sa týka jazyka, do roku 1843 sme na tom boli ako naši dnešní Rómovia, ktorí sa práve pokúšajú kodifikovať vlastný jazyk.

V meruôsmych rokoch štúrovci za svoju predstavu o Slovensku ako samostatnom národe bojovali. Napriek tomu, že videli ako väčšina slovenských elít uplatňuje stratégiu sluhov. A hoci vojensky nevyhrali, nový cisár František Jozef začal vnímať požiadavky Slovákov ako otvorenú otázku, urobil aspoň malé jazykové ústupky a povolil vysvätenie slovenských biskupov.

V roku 1861 sa vyznávači stratégie orla, vedení štúrovcami, vzopáli znovu a memorandové hnutie viedlo k založeniu Matice slovenskej, otvoreniu slovenských gymnázií a k celkovému rozmachu slovenského politického a kultúrneho života. Iba vďaka odhodlaniu štúrovcov vyrástli na Slovensku nové generácie s orlom v srdci, a vďaka tomu sme prežili do pádu Uhorska.

Na začiatku dvadsiateho storočia sa stali nositeľmi stratégie orla Andrej Hlinka a Milan Hodža. Zakladali svojpomocné družstvá. A snažili sa Slovákov povzniesť hospodársky, aby vytvorili základňu pre ich politický rast. Mnohokrát prehrali. Hlinka bol dokonca väznený. Ale nakoniec sa ich stratégia ukázala ako správna. Obaja sa stali najvýraznejšími predstaviteľmi Slovákov za prvej Česko-Slovenskej

republiky. Milan Hodža bol dokonca našim prvým slovenským predsedom vlády.

Osobitným príkladom naplňania stratégie orla bol Milan Rastislav Štefánik. Vojak, letec, veliteľ česko-slovenských légii počas prvej svetovej vojny. Bez M. R. Štefánika by pravdepodobne Česko-Slovensko nevzniklo. Práve Štefánik viedol počas vojny rokovania v Paríži, keďže T. G. Masaryk nevedel dobre po francúzsky. Krásnym vykreslením žitia podľa stratégie orla je Štefánikovo osobné motto: „Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem!“.

S postupom druhej svetovej vojny si čoraz viac a viac vtedajších slovenských politikov uvedomovalo, že stratégia nemeckého sluhu nikam nevedie. Pripravovali povstanie, ktoré by umožnilo Slovensku prejsť na stranu spojencov. Ale v krízovom okamihu, keď Nemci začali obsadzovať Slovensko, sa takmer všetci sprisahanci zľakli a zlyhali. Našťastie jeden z nich, vtedy iba podplukovník Ján Golian, na vlastnú zodpovednosť vydal rozkaz klásť nemeckým jednotkám odpor.

Povstanie z roku 1944 je jedným z najskvelejších okamihov našich dejín. Bolo to najväčšie ozbrojené vystúpenie Slovákov v dejinách. Spolu s Varšavským povstaním bolo naše povstanie najväčšou vojenskou akciou v tyle Nemecka počas druhej svetovej vojny. Vďaka Povstaniu sme patrili po vojne k víťazným národom. Vďaka povstaniu bola po vojne idea čechoslovakizmu mŕtva. Vďaka Povstaniu sa naše dejiny prestali podobáť na dejiny Čechov, ktorí si

od bitky pri Bielej hore obrazne „nevystrelili“. Povstanie je jedným z najlepších príkladov uplatnenia stratégie orla v našich dejinách.

Vítazstvo Demokratickej strany na Slovensku vo voľbách 1946 bolo jedinou porážkou komunistov v povojnových voľbách v celej Strednej Európe. Slováci na rozdiel od iných národov nepodľahli tlaku doby, podľa ktorej nemalo zmysel sa komunistom postaviť, ale len obrusovať hrany kolaboráciou. Podobne ako pri Povstaní, aj vo voľbách 1946 sme urobili samostatný krok, na ktorý môžeme byť hrdí.

V roku 1968 sa pre stratégiu orla rozhodli reformní komunisti. Odhodlanie ísť vlastnou cestou vzbudilo obrovskú podporu ľudí. Nadšená podpora pre Alexandra Dubčeka a obrodný proces symbolizovala odpor ľudí k stratégii sluhov. Tento odpor bol potvrdený aj obrovským sklamaním a frustráciou ľudí, keď nebol vydaný signál brániť sa proti okupačným vojskám.

Koncom osemdesiatych rokov bolo zrejmé, že k zmene pomerov v komunistickom Česko-Slovensku musí prísť. Jedna časť elity, vrátane Alexandra Dubčeka, sa od roku 1968 vrátila k stratégii sluhov. Očakávala, že impulz na zmenu pomerov musí prísť z Moskvy. Ako sa však ukázalo, ľudia už neboli ochotní čakať, kým sa Moskva rozhodne urobiť zmeny a urobili ich sami. Masové hnutie v Novembri 1989 ukázalo, že stratégia orla bola aj pri páde komunizmu úspešnejšia.

ORLI VERSUS SLUHOVIA

Slovenské moderné dejiny sú neustálym súbojom slovenských orlov a sluhov. Orli museli neustále zvädzať so sluhami zápas o srdce slovenského ľudu. Keď sa im ho podarilo získať, hoci iba na čas, vtedy sme zažívali slávne obdobia, na ktoré dodnes spomínane.

Počas celých našich moderných dejín boli tí, ktorých si dodnes vážime, zástancovia stratégie orla: Štúr, Hurban, Hodža, Francisci, Daxner, Moyzes, Štefánik, Hodža, Hlinka, Golian.

Tí, ktorými pohrdame, sú typickými predstaviteľmi stratégie sluhov: Tuka, Bacílek, Biľak, Husák.

S odstupom času sa nám zdá byť očividné, ktorá stratégia je správna. A predsa museli tí, ktorých si dnes najviac vážime, celý život bojovať s prevahou sluhovskej, bírešskej mentality väčšiny našich elít.

Ani v súčasnosti to nie je inak. Spomeňme si na debatu - nedebatu o výhodnosti nášho vstupu do eurozóny. Typickí predstavitelia stratégie sluhov Mikuláš Dzurinda a Ivan Mikloš sa chceli ukázať ako predstavitelia poslušného štátu, ktorý prijme euro ako prvý spomedzi bývalých krajín východného bloku. Ak sa niekto ozval s pochybnosťami, odpovedali mu, ako už mnohokrát v histórii, tými istými argumentami: Keď chceme byť členmi klubu, musíme rešpektovať jeho pravidlá (teda nediskutovať a poslúchať). Pri vstupe do EÚ sme sa zaviazali euro prijať. Aj tak nemáme na výber. Ak to neurobíme, poškodíme našej

ekonomike. Sme príliš malí a slabí, aby sme mohli mať vlastnú menu.

Česi a Poliaci sa do eurozóny neponáhľali, a teraz nemusia požičovať peniaze zadĺženým štátom. Čo sa im stalo, keď nezrazili podpätky? Nič. Naopak, profitujú z toho.

Keď u nás prebiehala diskusia o tom, že by sme mali ako najchudobnejšia krajina eurozóny požičovať peniaze oveľa bohatším krajinám, aby si mohli udržať oveľa vyššiu životnú úroveň ako my, Robert Fico sa postavil do pozoru, zrazil opätky a vykonal.

Keď bolo treba ratifikovať dočasný euroval, Radičová, Dzurinda, Mikloš, Figel, Bugár, Hrušovský ukazovali v parlamente zápalisté príklady sluhovskej mentality: Nemôžeme teraz Európu (Nemecko) brzdiť v tejto historickej chvíli, keď sa rozhoduje o bytí a nebytí Európy. Čo si o nás pomyslia v Bruseli? Iveta Radičová obetovala dokonca aj vládu, len aby dodržala svoj sľub Angele Merkelovej, že budeme spoľahlivým sluhom. Nebolo podstatné diskutovať o výhodnosti či nevýhodnosti, reálnosti či nereálnosti dočasného eurovalu. Podstatné bolo, či budeme spoľahlivými sluhami.

Dnes, po roku, vidíme, že dočasný euroval, kvôli ktorému padla vláda, absolútne nič nevyriešil a dokonca nezačal ani fungovať. Vláda teda padla úplne zbytočne. Jedni politici s mentalitou sluhov vo vláde skončili a nová vláda Roberta Fica v sluhovskej stratégii usilovne pokračuje. Trvalý euroval schválila vláda s podporou väčšiny opozície

bez akejkoľvek zmysluplnej diskusie. Bez akejkoľvek snahy niečo v Bruseli vyrokovať. Pritom Fíni, ktorí sú rovnako veľkí ako my, dostanú za peniaze poslané do eurovalu záruky. Stačilo, že mali odvalu rokovať.

Argumentácia tých, ktorí sa snažili v posledných rokoch sluhovskej mentalite čeliť, si nezískala srdcia slovenských voličov. Najmä preto, lebo bola postavená iba na logike a číslach. Slovenskí politici so sluhovskou mentalitou majú v presvedčaní voliča výhodu v tom, že obraz malého Slovenska a veľkého Nemecka, ku ktorému sa pre jeho silu treba pridať, je ľahko predstaviteľný. Ak chceme získať srdce slovenského človeka pre mentalitu orla, musíme prísť s vlastnými obrazmi o Slovensku.

SLOVENSKO AKO KRAJINA ORLOV PODĽA SAMA CHALUPKU

Súboj o srdce človeka sa začína tým, že si ujasníme vlastnú „orliu“ predstavu o Slovensku. Nenašiel som v slovenských dejinách lepšie sformulovanú doktrínu Slovenska ako krajiny orlov, než ako ju sformuloval Samo Chalupka v hymnickej básni Mor ho!

Báseň sa začína slovami „Zleteli orly z Tatry...“. Chalupka teda sám stotožňuje skupinu slovenských bojovníkov s orlami. A práve im vložil Chalupka do úst doktrínu o Slovensku a Slovákoch, sformulovanú ako posolstvo rímskeho cisárovi. Pripomeňme si ho:

„Národ slovenský, kňazstvo i staršina naša,
kroz nás ti, slávny cáre! svoj pozdrav prináša.
Zem tá, na ktorú kročiť mieni tvoja noha,
to je zem naša, daná Slovänom od Boha.

Pozri: tu jej končiny valný Dunaj vlačí,
tam Tatra skalnou hradbou okol nej sa väží.
A zem to požehnaná! Chvála Bohu z neba,
máme pri vernej práci voždy svoj kus chleba.“

Z úvodu posolstva vyplýva, že Chalupka vníma našu krajinu ako *požehnaný dar od Boha*. Slovensko je požehnaná úrodná krajina, ktorá dokáže uživiť svojich obyvateľov. Nemusíme bojovať o našu zem s morom, ako sú nútení Holanďania. Ani nemusíme pretvárať púšť na úrodnú krajinu, ako to namáhavo robia Izraelci.

Pomenovanie Slovenska ako daru od Boha, ležiaceho medzi Dunajom a Tatrami, bolo od Chalupku prorocké. V čase, keď písal Mor ho!, nebola naša južná hranica presne zadefinovaná ani samotnými štúrovcami. Trojvršie v našom štátnom znaku v tom čase pomenúvali ako Tatru, Matru a Fatru. Matra dnes leží v súčasnom Maďarsku.

Ako jasnozrivé sa ukázalo aj označenie Slovenska ležiaceho od Tatier k Dunaju ako *daru*. Súčasnú Slovensko sme

totiž nedobyli. Jeho hranice boli určené vyjednávaním po prvej a druhej svetovej vojne.

V roku 1918 Milan Hodža pri rokovaní v Budapešti súhlasil s vytýčením našej južnej hranice približne v takej podobe, ako viedla po Viedenskej arbitráži. Keď sa to dozvedel Beneš v Paríži, odmietol to a nakoniec vyrokoval našu dnešnú hranicu na čiare Dunaj - Ipeľ. Dokonca si vynútil pripojenie Petržalky k Slovensku, ako vojenského predmostia smerom k Maďarsku. Po roku 1945, opäť za vlády Beneša, boli k Slovensku pripojené ešte ďalšie tri obce na pravom brehu Dunaja - Rusovce, Jarovce a Čunovo.

Ak by teda vyjednávanie o našej južnej hranici zostalo na nás samých, Slovensko by bolo menšie. Našu južnú hranicu sme teda dostali „darom“ vďaka Benešovi. Slovensko bolo vďaka Benešovi zadefinované presne v rozsahu Chalupkovho vymedzenia - od Tatier k Dunaju. A tým, že Beneš vyrokoval aj petržalské predmostie, pripojil k Slovensku aj miesto, kde bojovala naša družina s rímskym cisárom. V Mor ho! totiž rímsky tábor ležal pod hradom a súčasne k nemu naši orli museli preletieť cez Dunaj.

Vnímanie vlastnej krajiny ako požehnaného Božieho daru zaväzuje. Pomáha nám uvedomiť si, že našu krajinu máme iba v správe. Od toho ako rozumne a odhodlane ju budeme spravovať, závisí, ako dlho si ju uchováme. V Strednej Európe sa hranice menili príliš často, aby sme vlastný štát vnímali ako samozrejmosť.

Pokračujme teraz v posolstve rímskemu cisárovi:

„Zvyk náš je nie napadať cudzie vlasti zbojom:
Slovän na svojom seje, i žne len na svojom,
cudzie nežiada. Ale keď na naše dvere
zaklope ruka cudzia v úprimnej dôvere:
kto je, ten je; či je on zblíza, či zďaleka:
Vo dne, v noci na stole dar boží ho čaká.“

V tejto časti Chalupka popisuje náš národ ako neimperialistický, v zmysle prvej polovice hesla „*Cudzie nechceme, svoje si nedáme*“. A potom definuje Slovákov ako pohostinných a neuzatvárajúcich sa pred svetom, ako *národ otvorený podnetom zvonku*.

Naša družina sa ďalej prihovára cisárovi týmito slovami:

„Pravda, bohy vydaná, káže nám Slovänom:
pána mať je neprávosť a väčšia byť pánom.
A človek nad človeka u nás nemá práva:
sväté naše heslo je: Sloboda a sláva! —“

Chalupka tu vystihuje inklináciu nás Slovákov k hodnote *rovnosti*. Stačí si spomenúť na pohoršenie, ktoré u ľudí

dlhodobu vyvolávala poslaneaná imunita a vidíme, že takéto vnímanie Slovenska, kde „človek nad človekom nemá u nás práva“, je nám blízke aj dnes.

Posolstvo ďalej pokračuje výstrahou cisárovi:

„Neraz krásnu vlast našu vrah napadol divý:
na púšť obrátili sa bujné naše nivy;
mestá lahli popolom: a ľud náš úbohý,
bitý biedami, cudzím dostal sa pod nohy.

Bláhal už víťaz pyšný, že si bude pásti
vôľu svoju naveky po slovänskej vlasti,
a žiť z našich mozoľov: ale bláhal darmo!
Dal nám Boh zas dobrý deň, zlomili sme jarmo.
A tí, krutým železom čo nad nami vládli,
kdeže sú? — My stojíme; ale oni padli. —“

Ako najmenší stredoeurópsky národ sme boli mnohokrát v područí iných národov. Ale Chalupka tu podčiarkuje našu *schopnosť prežiť a schopnosť využiť priaznivé okolnosti na zlepšenie svojho postavenia*. Slovenské dejiny sú charakteristické mnohými obdobiami, keď sa zdalo, že náš vtedajší pán tu bude naveky. Práve tieto obdobia spôsobili, že sa mno-

hým Slovákom vtlačilo do podvedomia vnímanie seba samých ako sluhov, ktorým aj tak vždy bude niekto vládnuť.

Svetlé obdobia našich dejín sú časom vzopätí, keď Slováci so srdcami orlov lámali jarmá. To sú Chalupkom spomínané „dobré dni“. Táto pasáž však presne vystihuje, že v histórii *sme doteraz neboli schopní dlhodobých vzopätí, ale iba krátkych „šprintov“*. Často sme sa kvalifikovali do vyššej ligy až mohutným finišom v cieľovej rovinke a na poslednú chvíľu sme doháňali iných. Musíme sa naučiť aj umeniu behu na dlhšie trate.

Posolstvo končí týmito slovami:

Lebo — veky to svedčia vo knihách osudu
tak stojí napísané o slovänskom ľudu:
Zem, ktorú v údel dali Slovänom nebesá,
tá zem hrobom každému vrahovi stane sa. —

Nuž, povedzže nám, cáre! mocná ruka tvoja
čože nám nesie: či meč, či vetvu pokoja?
S mečom ak ideš: cáre! meče máme i my,
a poznáš, že narábať dobre vieme s nimi;
ak s pokojom: pozdrav ťa pán neba i zeme,
lepšie, ako ťa my tu pozdraviť umieme. —

Tieto dary božie sú priazne našej znaky;
z ďaky ti ich dávame: ber ich aj ty z ďaky.“

Záverečná časť posolstva je demonštráciou *odhodlania brániť svoje záujmy* bez ohľadu na silu protivníka – „tak stojí napísané o slovänskom ľudu, ... (naša) zem hrobom každému vrahovi stane sa“.

Báseň *Mor ho!* potom pokračuje cisárovým odmietnutím darov a spupnou cisárovou rečou, v ktorej slovenskej družine oznamuje, že si Slovákov podrobí a rozpráši ich po svete. A tu prichádza Chalupkovo nádherné vykreslenie odhodlanej odpovede Slovákov. Takých, ktorí nosia orlov v srdci:

„Hriema pyšný cár, hriema zo stolca zlatého,
lenže Sloväň nejde sa lakať pýchy jeho.
Hoj, rozovrela tá krv slovänská divoko,
a junák ti cárovi pozrel okom v oko;
a z oka ti mu božia zablysla sa strela,
ruka sa napružila a na zbroj udrela;
a jedným veľkým citom srdcia im zahráli;
a jeden strašný ohlas ústa im vydali:

„Mor ho!“ kríkla družina slovänská odrazu
a meč zasvietil v pästi každému víťazu:

„Mor ho!“ kríkla a razom na cára sa metá:
To ti na rímsku pýchu slovänská odveta.“

Najznámejšia záverečná pasáž Chalupkovej básne je už iba podčiarknutím a zhrnutím predstavy Slovákov ako národa slobodných orlov:

„A ty mor ho! — hoj mor ho! detvo môjho rodu,
kto kradmou rukou siahne na tvoju slobodu;
a čo i tam dušu dáš v tom boji divokom:
Mor ty len, a voľ nebyť, ako byť otrokom.“

DOKTRÍNA: SLOVENSKO AKO KRAJINA ORLOV

Inšpirovaní Chalupkovým Mor ho!, skúsme teraz zhrnúť našu predstavu o Slovensku do niekoľkých viet.

Slovensko je pre nás požehnaným Božím darom. Máme krajinu s kresťanskými koreňmi, v ktorej sa dokážeme sami užiť.

Sme krajinou, kde sú si ľudia rovní a na princípe rovný s rovným chceme spolupracovať aj s inými národmi.

Nie sme uzavretí do seba a sme pripravení prijímať iných a aj inšpiráciu od iných.

Cudzie nechceme. Vážime si však vlastnú slobodu a ak nám na ňu niekto siahne, budeme mu klásť odpor všetkými našimi silami a so všetkým odhodlaním.

Sme zvyknutí aj na zlé časy a vieme ich prežiť. Pri prvej príležitosti sa im však vzoprieme.

Sebavedome obhajujeme naše záujmy, a tým si budujeme rešpekt.

Rozhodujeme sa podľa toho, čo považujeme za dobré, správne a pre nás výhodné. Nie podľa toho, či sa to páči iným.

Veríme, že máme sväté právo tvoriť naše dejiny a nebyť iba objektom dejín iných národov.

Takáto predstava o Slovensku je motivujúca. Dá sa podľa nej žiť.

Prešlo iba dvadsať rokov, odkedy máme vlastný štát a rozhodujeme o sebe naozaj slobodne. Ale stáročia sme vlastný štát nemali, mohli sme sa vyhnúť rozhodovaniu a nechať ho na iných. Dlhé obdobia sme boli dokonca aj v takej situácii, že nám priamo rozkazovali, čo máme robiť. Veľa z nás si na to zvyklo a nevedia si predstaviť, že by to tak nemuselo byť.

Ľudia, ktorí trpia mentalitou sluhov, nie sú naši nepriatelia. Mnohí z nich skúšali žiť inak, ale nevyšlo im to. Slon

je veľmi silné zviera a napriek tomu stačí, keď má nohu priviazanú veľmi tenkým povrázkom. Chovatelia slonov ich v mladosti priväzujú za nohu reťazami. Sloníča sa búri, bojuje s reťazou, ale skôr alebo neskôr to vzdá. Pochopí, že nemá šancu ujsť. A potom už stačí na priviazanie slona slabý a tenký povrázok.

Mnohí Slováci sú ako orol, ktorý žije od narodenia v klietke. Keď mu po rokoch klietku otvorí, orol zostane sedieť vnútri. Neverí, že naozaj môže vyletieť. Alebo neverí, že naozaj vie lietať.

Každý máme v sebe potenciál správať sa ako orol, ale aj potenciál správať sa ako sluha. Správnym prístupom k nám samým je snaha vidieť spiaceho orla v každom z nás. A našou najdôležitejšou úlohou je orlov prebúdzajú. Našou úlohou je hľadať orla v každom obyvateľovi našej krajiny a pomôcť mu naučiť sa slobodne lietať.

II. POUČENIE Z DEJÍN

„Tí, ktorí si nepamätajú minulosť, sú odsúdení, aby si ju zopakovali“.

George Santayana

ROZVOJ A ÚPADOK NÁRODOV

Pri štúdiu histórie nie je problém spozorovať, že každý národ mal v dejinách obdobia rastu a obdobia úpadku. Mnohé národy mali svoje obdobia zlatého veku, kedy boli na úplnom vrchole v porovnaní s inými európskymi národmi.

Zlatým vekom Grécka bolo obdobie antiky, približne v piatom storočí pred Kristom. Vtedy Gréci ovládali Stre-

domorie a porazili aj veľkú Perzskú ríšu. Alexander Veľký ovládol v štvrtom storočí pred Kristom územie od Grécka až po Indiu.

Potom prišiel čas Ríma. Zlatý vek Rímskej ríše nastal v prvom a druhom storočí po Kristovi. Rimania dominovali svetu od Anglicka až po Babylon.

Po rozpade Rímskej ríše prišiel čas Frankov. Karol Veľký vládol na začiatku deviateho storočia ríši takmer rovnako veľkej, ako bola bývalá Západorímska ríša.

Normani zažili svoj zlatý vek v jedenástom a dvanástom storočí. Ovládali Anglicko, väčšinu Francúzska, Sicíliu a juh Talianska. Boli najdôležitejšími vojvodcami križiackych vojen.

Zlatý vek Španielov prišiel po objavení Ameriky a vytlačení Maurov z Iberského poloostrova v šestnástom storočí.

Francúzska dominancia trvala od skončenia tridsaťročnej vojny až do druhej polovice osemnásteho storočia.

Nad britským impériom na konci devätnásteho storočia slnko nezapadalo a dominancia Spojených štátov z dvadsiateho storočia pretrváva dodnes.

Samozrejme, ako Slovákov nás najviac zaujímajú dejiny a historické vzostupy a pády stredoeurópskych národov. V novodobých dejinách bolo zlatým obdobím Rakúska štyristoročné panovanie Habsburgovcov vo Viedni, kam sa dostali po víťazstve Turkov pri Moháči v roku 1526. Habsburgovcom sa podarilo Turkov postupne vytlačiť naspäť na

Balkán. Východné hranice Rakúska sa v čase najväčšieho rozmachu končili za ukrajinským Černovcom, južná hranica bola v Boke Kotorskej, dnes v Čiernej hore. Po rozpade monarchie v roku 1918 už Rakúšania iba spomínajú na zaslú slávu.

Zlatým vekom Maďarov bolo obdobie troch storočí po založení Uhorska a obdobie po rakúsko-maďarskom vyrovaní od roku 1867 do roku 1918. Trianonskou zmluvou prišli Maďari o kontrolu nad historickým Uhorskom. Dnes im zostalo tretinové územie a podobne ako Rakúšanom len spomienky na bývalú slávu.

Česi zažili svoj zlatý vek v stredoveku za vlády Karola IV. V moderných dejinách prišiel opäť po roku 1918. Okrem historických českých zemí dostali do správy aj Slovensko a Podkarpatskú Rus. V priebehu 20. storočia však o tieto zverené územia prišli. V roku 1944 o Podkarpatskú Rus a v roku 1992 aj o Slovensko.

Prvým zlatým vekom Poliakov bolo 15. storočie. Najskôr v roku 1410 porazili pri Grunwalde Rád nemeckých rytierov a koncom storočia vládli aj na českom a uhorskom tróne. Druhý zlatý vek Poliakov nastal v 17. storočí. Na jeho začiatku Poliaci dobyli Moskvu. V roku 1683 Poliaci zachránili Európu pred Turkami svojou rozhodujúcou úlohou pri víťazstve pod Viedňou. Habsburgovci sa im za to odvdáčili tak, že si o sto rokov spolu s Ruskom a Pruskom Poľsko rozdelili. Poľsko však po roku 1918 ožilo a napriek zmene hraníc si po roku 1945 zachovalo svoju silu.

Dvadsiate storočie teda znamenalo úpadok pre Maďarov, Čechov a Rakúšanov, ako aj obnovenie a zachovanie sily Poliakov.

Ako je to s nami Slovákmí? V našich dejinách už nastali dve obdobia zlatého veku. Bolo to vždy vtedy, keď sme boli určujúcim územím Karpatskej kotliny. Prvým bolo obdobie Veľkomoravskej ríše. Druhým bolo obdobie stredoveku za vlády Anjuovcov a Žigmunda Luxemburského v 14. storočí. Slovensko vtedy patrilo vďaka svojim bankským mestám medzi hospodárske veľmoci v Európe. Kremnický zlatý dukát bol po florentskom najuznávanejším platidlom v Európe.

Čo sa týka moderných dejín, pre nás Slovákov bolo dvadsiate storočie obdobím rastu a vzostupu. V roku 1918 sme sa ako samostatné územie objavili na mapách, od roku 1993 máme vlastný štát, ktorý sa úspešne rozvíja.

CENA ZA VZOSTUP

Okrem sledovania rastu a zlatých období jednotlivých národov je dôležité zaujímať sa aj o príčiny ich pádu. Veď si len všimnime kontrast medzi silou Grécka a Ríma pred dvetisíc rokmi a ich silou dnes. Nedá sa nerozmýšľať nad kontrastom sily Angličanov a Francúzov pred sto rokmi a dnes. A nedá sa neuvažovať nad tým, kde urobili chybu Maďari a Rakúšania, ak boli pred sto rokmi hráčmi prvej európskej ligy a dnes sú iba jednými z mnohých stredoeurópskych národov.

Pri sledovaní vzostupov národov a štátov vidíme, že rozličné národy a štáty ich dosiahli rozdielnym spôsobom a za rozdielnu cenu. Je otázkou, či bolo rozumné a morálne túto cenu za hegemoniu v istom období na istom území zaplatiť.

Grécke mestské štáty statočne spoločne odolávali Perzskej ríši. Po odrazení jej tlaku v piatom storočí pred Kristom vypukla rivalita medzi Spartou a Aténami. Obe strany sa snažili v tomto konflikte použiť všetky prostriedky, ktoré považovali za legitímne. Atény vykradli pokladňu Aténskeho námorného spolku, do ktorej sa skladali všetky grécke mestské štáty na obranu proti Peržanom. Z tohto pokladu potom Atény financovali desaťročia svoj zlatý vek a vojny so Spartou. V tom čase žiadny slobodný aténsky občan nemusel pracovať. Platil ho štát. Keďže Atény boli demokraciou, dopadlo to s nimi nakoniec tak, že hlasovaním odmietli financovať dostatočnú armádu na boj proti Filipovi Macedónskemu, pretože hlasovali za viac peňazí pre divadlá, ktoré ich zabávali. A uskromniť sa im tiež nechcelo. Filip Macedónsky ich preto porazil a pohltil. Vtedajšie správanie sa Aténčanov mi veľmi pripomína správanie sa Európanov dnes. Uskromniť sa nám nechce, bojovať tiež nie. Vďaka príkladu vzostupu a pádu Atén však môžeme veľmi ľahko predpovedať, že nejaký súčasný Filip Macedónsky nás môže čoskoro ovládnuť.

Keď sa vrátíme k otázke ceny, ktorú museli Aténčania za svoj vzostup na vrchol zaplatiť, Aténskeho občianovi stačilo iba zaprieť charakter a vlastnú integritu. Stačilo mlčky

prehliadnuť, že ich vládcovia ukradli niečo, na čo sa skladali desaťročia všetci Gréci. A potom sa mali Aténčania desaťročia dobre. Som si istý, že pád Atén sa začal zlomením ich „morálnej chrbtice“ počas veľkej krádeže. Keď prišiel Filip a veľká reálna hrozba, nemali Aténčania kam načrieť, aby načerpali guráž a integritu na obranu. A ako sa na to pozeráme my? Niekoľko desiatok rokov si žili Aténčania nad pomery. Postavili Akropolu, napísali slávne divadelné hry, filozofické traktáty a potom boli pohltení. Stála tá krádež za to? Nežijeme nad pomery aj my v dnešnej Európe? Rozdiel je iba v tom, že namiesto vykradnutej pokladne prejdáme budúcnosť našich detí.

Spartania boli národom silnejšieho charakteru. Preukázali to napríklad pri bitke v Termopylskom priesmyku, kde padli aj so svojim kráľom do jedného, a týmto slávnym činom zachránili Grékov. Na prvý pohľad by sa preto zdali byť pre nás Slovákov lepším príkladom. Ale za svoju schopnosť dobre bojovať platili aj Spartania vysokú cenu. Každý Spartán mužského pohlavia patrilo už od šiesteho roku štátu. Odišiel od rodiny a celé jeho vzdelanie bolo venované umeniu vojny. Každý spartský chlapec bol od svojich šiestich rokov až do svojej smrti – väčšinou v boji – vojakom. Možno si čitateľ spomína na povesť, ako Spartania hádzali každého malého chlapca do vody. Ak vyplával, mal predpoklady byť dobrým vojakom. Ak nevyplával, aspoň nebolo treba do neho ako neperspektívneho vojaka investovať čas a námahu pri výcviku. Je toto potenciálne prijateľná cena za vzostup Slovenska?

Rimania začínali ako malé mestečko, postupne dobyli celé dnešné Taliansko a nakoniec celý vtedy známy svet. K svojim občanom sa správali celkom slušne. Slobodní občania síce museli slúžiť v armáde, ale po dvadsiatich rokoch služby v légiách dostali slušné majetky, aby mohli ako zaslúžilí veteráni dožiť v blahobyte. Iné už bolo správanie sa Rimanov k podrobeným národom alebo k národom, ktoré si chceli podrobiť. Rimania sa k ostatným správali arogantne a bezohľadne. Využili akúkoľvek zámienku na to, aby ich vtiahli do nevýhodnej vojny, podrobili si ich a zaťažili ich čo najväčšími daňami, z ktorých financovali nákladný život rímskeho ľudu. Správcovia kolónií a provincií boli väčšinou bezcharakterní skorumpovanci, ktorých zaujímal iba to, ako nakradnúť čo najviac na neskorší život v hlavnom meste.

Rimanov vôbec nezaujímal, či chce ten ktorý národ alebo štát vojnu, alebo chce len mierumilovne žiť. Podstatné bolo iba to, či mohli na podrobení daného národa zbohatnúť plienením alebo dlhodobo prostredníctvom daní. Neexistuje národ, ktorý by sa dlhodobo Rímu ubránil, ak na neho padol rímsky zrak. Opäť je pred nami otázka: Je plač a bieda iných národov prijateľná cena za náš potenciálny vzostup a rast?

Vzostup Ruska v dvadsiatom storočí bude o niekoľko storočí iste pre mnohých čitateľov historických kníh zdrojom obdivu. Veď kto by neobdivoval, že sa z ruského národa ubiedeného prvou svetovou vojnou za dvadsaťpäť rokov stala po druhej svetovej vojne superveľmoc, ktorá neskôr

reálne súperila o ovládnutie sveta? Naša generácia si ešte dobre pamätá cenu, ktorú za to museli normálni Rusi pod Stalinom zaplatiť. Stali sa z nich otroci bez akýchkoľvek práv. Ani v starom Ríme a Grécku nemohol ktokoľvek bez trestu zabiť milióny otrokov, nieto ešte vlastných občanov. My si ešte našťastie pamätáme cenu, ktorú museli Rusi a aj my Slováci platiť za vzostup Sovietskeho zväzu. Na tomto mieste sa na nič nepýtam, pretože predpokladám, že komunistickú diktatúru za vzor budúceho rozvoja Slovenska určite nepovažujeme.

RAKÚŠANIA: VZDANIE SA VLASTNEJ SLÁVY

V strednej Európe boli pred sto rokmi dominantné dva národy – Rakúski Nemci a Maďari. Rakúšania vďačia za väčšinu toho, čím boli v dejinách významní, slávnemu rodu Habsburgovcov. Práve vďaka víťazstvu Rudolfa I. Habsburgského nad českým kráľom Přemyslom Otakárom v bitke na Moravskom poli – mimochodom kúsok od Bratislavy – sa stali dominantným panovníckym rodom v strednej Európe Habsburgovci a nie českí králi. Rakúski Habsburgovci hrali viac ako sedemsto rokov prvú európsku ligu v politike, napokon zahnali Turkov z Uhorska naspäť hlboko na Balkán, z Viedne vybudovali metropolu obchodu a umenia. Mnohí umelci, napríklad Haydn, by o štedrosti Habsburgovcov vedeli rozprávať. Rakúšania však v novembri 1918 Habsburgovcov zvrhli a zavrhli. Nevedomili si, že bez vnímania Habsburgovcov ako svojich

najslávnejších predstaviteľov nie sú politicky a historicky ničím. Vždy, keď vo Viedni prechádzam okolo parlamentu a vidím pred ním veľké sochy zakladateľov republiky, je mi za Rakúšanov smutno. Vymeniť svoju stáročnú slávu históriu za pár neprozreteľných naivných socialistov a dodnes sa k nim hrdo hlásiť?

Ak vnímame Habsburgovcov z pohľadu ceny, ktorú museli ich národy v strednej Európe platiť za ich veľkosť, vychádza toto hodnotenie vcelku veľmi priaznivo. Mýty o habsburgskom žalári národov, ktoré sme sa učili v škole, sú nepravdivé a falošné. Rakúska časť monarchie za Františka Jozefa I. bola jednou z najliberálnejších a najtolerantnejších krajín Európy. Už začiatkom dvadsiateho storočia mali muži všeobecné volebné právo. Rakúskym predsedom vlády bol na isté obdobie dokonca Poliak. Ak sa teda pozeráme na vládu rakúskych Habsburgovcov z pohľadu ich národov a ľudu, snažili sa byť ohľaduplní. Niekedy sa im to darilo viac, niekedy menej, ale viditeľná snaha tu v každom storočí ich vlády bola.

My Slováci sa nemáme na Habsburgovcov veľmi čo sťažovať. Bol to práve posledný habsburgovský veľikán František Jozef I., ktorý povolil Maticu slovenskú, dokonca na jej založenie prispel vtedy nemalou sumou 1 000 zlatých. V šesťdesiatych rokoch devätnásteho storočia menoval František Jozef viacerých slovenských národovcov do vysokých župných funkcií. Keby neprišlo v roku 1867 k rakúsko-maďarskému vyrovnaniu, k žiadnej maďarizácii by na Slovensku nemohlo prísť.

MAĎARI: PÝCHA PREDCHÁDZA PÁD

Zakladateľ Uhorska Sv. Štefan bol veľkým panovníkom a my ho môžeme hrdo považovať aj za svojho panovníka. Pri zakladaní Uhorska bol Štefan nitrianskym kniežatom. V bojoch o ovládnutie krajiny sa opieral o šľachtické rody Poznanovcov a Huntovcov, ktoré pochádzali ešte z obdobia Veľkej Moravy. Kresťania vtedajšieho Uhorska žili najmä na území dnešného Slovenska a Štefan ako kresťan bojoval o Uhorsko najmä proti pohanským staromaďarským kniežatám. Po upevnení postavenia na tróne sa Štefan ukázal ako štátnik. Vydal množstvo zákonov, vďaka ktorým sa Uhorsko stalo na tú dobu modernou európskou krajinou.

Voči nám Slovákom a ku Slovensku sa správal Štefan I. veľkoryso a tolerantne. Prvé uhorské mince nechal raziť v Bratislave. A vo svojom posolstve k svojmu synovi Imrichovi priamo uviedol: *„Veď kráľovstvo jediného jazyka a jediného mravu je slabé a krehké. ... Keby si sa totiž usiloval rozboriť to, čo som ja vybudoval, alebo zmenšiť to, čo som ja zhromaždil, Tvoje kráľovstvo iste utrpí veľkú škodu“*.

Slovákom a Slovensku sa v Uhorsku po stáročia dobre darilo a žilo. Bratislava bola hlavným mestom Uhorska dvakrát dlhšiu dobu ako Budapešť. Slovensko bolo počas celého trvania Uhorska hospodársky najrozvinutejšou časťou krajiny. Uhorskí králi sa väčšinou opierali o šľachtické rody zo Slovenska. Úradnou rečou v Uhorsku bola až do osemnásteho storočia latinčina, a preto nedochádzalo k žiadnej jazykovej diskriminácii.

Koncom osemnásteho storočia sa začal medzi maďarskou elitou šíriť jazykový nacionalizmus. Prevládnutie tohto trendu v štyridsiatych rokoch devätnásteho storočia de facto spôsobilo neskorší zánik deväťsto rokov trvajúceho Uhorska. Maďari tvorili totiž v Uhorsku menšinu. Nemcov, Slovákov, Rumunov, Chorvátov a Srbov bolo spolu viac. Ako postupovala maďarizácia, elity ostatných národov prestali postupne cítiť lojalitu k Uhorsku. Chceli sme byť lojálni k Uhorsku ako spoločnému štátu nie ako k etnicky maďarskému štátu. Nakoniec sa v roku 1918 Slováci, Chorváti, Srbi a Rumuni otočili k Uhorsku chrbtom a Uhorsko zaniklo.

Kde teda urobili Maďari najväčšiu chybu? Zdá sa, že naši južní susedia minimálne štyrikrát v histórii doplatili na vlastnú pýchu a prehnané sebavedomie. Prvýkrát to bolo pri tatárskom vpáde, keď uhorskí veľmoži podcenili nepriateľa, precenili svoje sily v bitke pri Slanej a následne Tatári zničili a vyplienili celé Uhorsko.

Druhýkrát to bolo pred bitkou pri Moháči, kde šľachta podcenila Turkov, a tí potom okupovali väčšinu dnešného Maďarska viac ako 150 rokov. Počas tohto obdobia sa navyše Maďari niekoľkokrát spojili s Turkami proti Habsburgovcom, čo bolo voči našej civilizácii nezodpovedné a odsúdeniahodné. Ak by totiž Turci s pomocou Maďarov dobyli Rakúsko, je možné, že by sa Turci udržali u nás dodnes.

Tretíkrát precenili Maďari svoje sily v roku 1848. Ludovít Štúr vyzýval na Uhorskom sneme v Bratislave Maďarov,

aby nám garantovali právo používať našu reč a my za to Maďarov spolu s Chorvátmi a Rumunmi podporíme proti Habsburgovcom. Ale Maďari pyšne odmietli. A po roku a pol prehrali.

Štvrtýkrát sa Maďari precenili po rakúsko-uhorskom vyrovnaní z roku 1867. Vtedy opäť vyzývali tie isté národy Maďarov, aby im garantovali národnostné práva výmenou za lojalitu a podporu Uhorsku. Maďari opäť pyšne odmietli a po päťdesiatich rokoch na to doplatili definitívne Trianom.

Dnes je Slovensko štátom, v ktorom spolu so Slováckmi žijú národnostné menšiny. Aj keď je samozrejme veľký rozdiel medzi percentom počtu Maďarov v Uhorsku a percentom Slovákov na dnešnom Slovensku, mali by sme sa z chýb Maďarov poučiť a vyvarovať sa ich.

Druhým poučením, ktoré z dejín Uhorska vyplýva, je fakt, že vždy keď bola príliš silná šľachta a kráľ slabý, s Uhorskom to išlo dolu vodou. Šľachta totiž myslela viac na vlastné záujmy ako na záujmy krajiny. Uhorsko na to doplácalo občianskymi vojnami, ale aj prehrami s Tatármi a Turkami.

ČESI: NEDOSTATOK VELKORYSOSTI

Český národ bol jedným z veľkých víťazov roku 1918. Ešte v roku 1915 si Česi ako svoje najlepšie východisko zo situácie predstavovali svoje pripojenie k Rusku. A nako-

nec dosiahli vytvorenie vlastného štátu s pripojením Slovenska a Podkarpatskej Rusi.

Treba uznať, že sa k nám Slovákom Česi správali v zásade slušne. Mohli sme rozvíjať vlastnú kultúru vo vlastnom jazyku. Za dvadsať rokov po roku 1918 sme urobili nesmierny politický a kultúrny pokrok. Z takmer asimilovaného národa sme sa stali štátotvorným národom. Oproti správaniu sa Maďarov to bol obrat o 180 stupňov.

Na škodu Čechov, medzi ich elitami často prevládla vo vzťahu k Slovensku a Podkarpatskej Rusi krátkozrakosť. Najmä voči Slovákom časť Čechov odmietala uznať samostatnú existenciu slovenského národa, a preto sa k nám Česi nesprávali vždy na princípe rovný s rovným. Česi odmietali akceptovať historickú realitu, že my Slováci sme konzervatívnejší a religióznejší ako oni. Snažili sa nás prebudovať na svoj obraz. Časť českej elity jednoducho nevedela prekonať predstavu Slovenska ako kolónie. A táto predstava bola pre nás neprijateľná. Česko-Slovensko preto síce patrilo k dobrým obdobiam nášho národného rozvoja, ale od 1. januára 1993 budujeme svoj vlastný štát.

TRI PREDPOKLADY VZOSTUPU SLOVENSKA

Najdôležitejším výstupom z vyššie uvádzaných príkladov je poučenie, že vzostup každého národa niečo stojí. Málokedy sa udeje tak, že vďaka osobným kontaktom dostane niekto darom veľký štát ako Česi v roku 1918. Hoci aj

v tomto prípade museli osobné kontakty podoprieť bojové výsledky légii, najmä na Sibíri v roku 1918.

Som presvedčený, že každý vzostup národa, ktorý nie je poctivo odpracovaný, nie je udržateľný. Príklady Aténčanov a čiastočne aj Čechov to dokazujú. Ešte viac neprijateľný recept pre územný rast štátu, je zotročenie vlastných občanov v niečom podobnom, ako bola komunistická diktatúra.

Čiastočne inšpiratívni pre nás môžu byť Spartania alebo Rimania svojím vedomím povinností a zodpovednosti voči vlastnému štátu. Inšpiratívni môžu byť pre nás viacerí Habsburgovci, sv. Štefan či Mária Terézia svojou veľkorysťou voči ovládaným ľuďom a národom.

Môžeme si my Slováci, na základe historických skúseností vybrať pre seba nejaké pravidlá, z ktorých by sme mohli vychádzať? Ukazuje sa niekoľko základných princípov, ktoré môžeme považovať za predpoklady budúceho rastu a rozvoja Slovenska.

Prvým je **vôľa k prežitiu a k rozvoju**. Bez akejsi bazálnej chuti presadiť sa ako národ a štát nemôžeme nič dosiahnuť. Toto je základná úloha lídrov, ktorí chcú mať legitimitu k vládnutiu na Slovensku. Vôľa k prežitiu a rastu sa musí vštepovať do národa od malička. Nemám na mysli nič totalitárne. Skôr mám na mysli príklad terajších izraelských občanov, ktorí obetujú roky života službou v armáde, pretože chcú, aby ich štát prežil a rozvíjal sa. Predpokladom

rozvoja je aj odhodlanie lídrov a ľudí nežiť iba tu a teraz, ale žiť s pohľadom upretým do budúcnosti.

Platí ešte pre našu generáciu Hurbanov výrok, že sláva národa je hodná obetí? Sme ešte schopní nájsť v sebe integritu a hľadať vnútri štátu rovnováhu medzi právami a povinnosťami? Dvojnásobné áno ako odpoveď na predchádzajúce otázky je najdôležitejším predpokladom rozvoja a rastu nášho štátu.

Druhý princíp sa týka charakteru vlády. Ako sa za posledných tisíc rokov už veľakrát ukázalo, Slovensku sa darilo vtedy, keď bola **hlava výkonnej moci silná a súčasne veľkorysá**. Tak tomu bolo napríklad za vlády sv. Štefana, Anjuovcov, Žigmunda Luxemburskeho, Mateja Korvína, Márie Terézie či prvého obdobia vlády Františka Jozefa I.

Ak bola centrálna vláda silná, ale málo veľkorysá, nebol systém udržateľný. Ako napríklad na konci Uhorska. Ak bola centrálna vláda veľkorysá ale slabá – ako napríklad za Bélu IV. alebo Ľudovíta Jagelovského, viedlo to k ťažkým katastrofám, pretože regionálni oligarchovia – veľmoži – sa správali nezodpovedne k záujmom vlastného štátu a nebránili ho dostatočne napríklad proti spomínaným Tatarom a Turkom.

Ak má teda Slovensko rásť, musí mať kompetenčne silnú hlavu výkonnej moci kvôli riešeniu krízových situácií a kvôli udržaniu oligarchov na uzde. Dejiny nás učia, že

v strednej Európe o krízové situácie nebýva núdza. Navyše na Slovensku máme aj dnes zlé skúsenosti s existenciou akýchsi regionálnych či rezortných pašalíkov, ktorých vládcovia uprednostňujú vlastný záujem pred záujmom národa a štátu.

Aby bola hlava výkonnej moci silná a nezávislá od oligarchov, musí mať možnosť oprieť sa priamo o ľudí. Podobne, ako sa v stredoveku úspešní králi chránili pred svojvôľou oligarchov podporou rozvoja miest.

Výkonná moc štátu musí byť silná, ale vládnuca elita súčasne musí byť veľkorysá k ovládaným, dnes môžeme použiť aj termíny k občanom a k menšinám. Nesmie to byť ale jednostranný vzťah. Veľkorysosť štátu k menšinám musí byť z ich strany opätovaná lojalitou a vedomím si povinností voči štátu.

Charakter vlády sa stanovuje ústavou. Ústava určuje, ako silná je výkonná moc. Ústava takisto určuje, ako veľkorysá výkonná moc má byť. Súčasná slovenská ústava preto potrebuje zásadnú zmenu.

Tretím princípom je **realizmus ako poctivosť pri pohľade na seba a pri pohľade na iných**. Bez takéhoto realizmu sa nevyvarujeme podobných chýb, ktoré urobili napríklad Maďari vo vzťahu k nám alebo Rakúšania k vlastným dejinám.

Byť poctivým realitom napríklad znamená uznať, že Trianon bol pre Maďarov katastrofou. Zároveň ale dodať, že si ju zavinili sami. Našou úlohou je vyvarovať sa podob-

nej namyslenosti voči iným národom, akej podľahli v minulosti Maďari.

Byť poctivým realitom takisto znamená nevzdať sa ani kúska našich uhorských alebo česko-slovenských dejín. Tieto dejiny sú naše vlastné. Bez ich prijatia by sme boli ako strom bez koreňov, ktorý vyvráti prvý silnejší vietor.

Poctivo a realisticky potrebujeme hľadiť aj na vlastnú veľkosť a na naše postavenie v Európe. Musíme odvážne, ale premyslene, balansovať na hranách tvorených princípmi, ktorým veríme a našou silou ich presadiť.

Byť poctivým realitom tiež znamená realisticky a poctivo zhodnotiť, ako sa dnes darí jednotlivým európskym národom. A potom si vybrať, ktorými príkladmi sa chceme inšpirovať, a ktorých sa chceme vyvarovať.

POUČENIE Z VÝSLEDKOV EURÓPSKEJ INTEGRÁCIE

Keď sa pozrieme na rast a úpadok európskych národov v dvadsiatom storočí z nadhľadu, nemôžeme si nevšimnúť, že v porovnaní s inými stredoeurópskymi a západoeurópskymi národmi sme sa pohybovali v protismere. Ich vplyv klesal, náš vplyv stúpala. Z tejto skutočnosti musíme vyvodiť závery. Ak sa nad týmto trendom nezamyslíme, môžeme sa veľmi pomýliť pri rozmyšľaní nad budúcnosťou Slovenska a slovenského národa.

Po roku 1989 bolo túžbou Slovákov a Slováčkov vrátiť sa „naspäť“ do Európy. Vrátiť sa tam, kde sme v rokoch 1918 až 1938 patrili. Medzi najvyspelejšie krajiny sveta s najvyššou životnou úrovňou. Väčšina ľudí na Slovensku verí, že sa nám to v roku 2004 podarilo vstupom do Európskej únie. Bohužiaľ to nemusí byť celkom pravda.

Štáty Európskej únie dnes nepredstavujú ani zďaleka tú politickú a ekonomickú silu, akou vládli približne pred 70 – 100 rokmi a ako sme si ich pamätali z rokov pred druhou svetovou vojnou. V roku 1920 boli európske štáty na vrchole svojej sily. Vtedajšia Veľká Británia samotná mala oveľa väčšiu vojenskú silu a ekonomický vplyv vo svete ako celá dnešná Európska únia. Svet sa za posledných 100 rokov veľmi zmenil. Keby sme to mali vyjadriť obrazne, Európa sa potápa do mora, Ázia sa z mora čoraz viac vynára.

Veľké európske národy sa nesnažili odstrániť príčiny svojho úpadku a namiesto toho sa snažia zvýšiť svoj vplyv vo svete „švindlom“. Francúzske a nemecké elity vnímajú európsku integráciu ako prostriedok na zvýšenie svojej sily. S tým, že Francúzi budú vzhľadom na svoje jadrové zbrane vládnuť Európe politicky a Nemci vzhľadom na výkonnosť svojej ekonomiky hospodársky. Výmenou za svoju dominanciu v Európe ponúkli Francúzi a Nemci ostatným európskym národom nasledovný obchod: Vy budete akceptovať naše líderstvo v Európe a my vám za to ponúkame účasť na našej prosperite.

Mnohé európske národy sa tento obchod rozhodli akceptovať. Španieli, Portugalci, Gréci, Rakúšania, Íri, Švédi, Fíni a Dáni vstúpili do únie v čase, keď boli Nemci a Francúzi schopní naplniť svoju časť dohody. Pristupujúce štáty potom zažívali po vstupe rast a prosperitu financovanú Nemeckom a čiastočne Francúzskom prostredníctvom eurofondov.

Po veľkom rozšírení Európskej únie v roku 2004 to chvíľu vyzeralo, že sa situácia bude opakovať s podobne priaznivým vývojom pre nové štáty. Hospodárska kríza po roku 2008 a problémy s Gréckom, Portugalskom, Írskom, Španielskom, Talianskom a eurom však ukázali, že Francúzsko už nemá silu hospodársky ťahať rozvoj Európy. A hoci si Nemecko uchovalo ekonomickú silu, Nemci strácajú vôľu dorovnávať blahobyť zvyšku kontinentu.

Ak sa teda pozrieme na dnešnú Európu a integráciu z pohľadu záujmov Slovákov, prehĺbovanie integrácie znamená pre Slovensko pevnejšie zviazanie sa s hospodársky upadajúcou západnou Európou. Obrazne povedané, nechať plávať svoju loď vedľa Titanicu môže byť pre Slovensko ešte chvíľu výhodné, ale opustiť svoju loď a nastúpiť na Titanic s tým, že široko ďaleko lepšiu loď nevidieť, nemusí byť práve najlepšie riešenie. Samozrejme, aj v dnešnej Európe je ešte celkom fajn. Ľudia sa zabávajú, hrá hudba a všetci sú presvedčení, že taká veľká loď sa predsa nemôže potopiť. To ale neznamená, že podpalubie už nie je plné vody.

PRÍČINY EURÓPSKEHO ÚPADKU

Ako najdôležitejšie príčiny ekonomických problémov európskych krajín sa väčšinou uvádzajú nasledovné tri:

- neúnosná zadlženosť štátov, firiem a domácností,
- neudržateľné výdavky sociálnych systémov,
- vymieranie európskych národov.

V skutočnosti sú to len dôsledky pravej príčiny úpadku európskych národov. Tou je strata chuti žiť nielen ako jednotlivec ale aj ako národ či civilizácia, strata vôle rozvíjať sa a rásť.

Kresťanstvo stáročia vštepovalo do ľudí vedomie práv, ale aj vedomie povinností. Nielen vedomie prítomnosti, ale aj vedomie minulosti a budúcnosti. S odmietnutím vedomia kresťanských koreňov našej civilizácie nevyhnutne prichádza úpadok. Ukážme si to na príklade štvrtého prikázania: Cti otca aj matku svoju!

V minulosti ľudia považovali za prirodzené, že sa majú postarať o svojich rodičov. Dnes sa väčšina ľudí v Európe zbavila tejto zodpovednosti tým, že ju morálne preniesla na štát. Dôchodkové zabezpečenie, zdravotná starostlivosť, opatrovateľská starostlivosť o rodičov už psychologicky nie je problémom ľudí. Platením daní ako svojej základnej povinnosti voči štátu, sme tento problém zhodili z vlastných pliec a prehodili ho na plecia štátu.

V rozprávke o troch grošoch žije hlavný hrdina iba z jedného groša, druhý požičiava deťom a tretí vracia rodičom. Dnes žijeme tak, že „prejedáme“ všetky tri groše. Jeden groš sme ušetrili pre seba tým, že nemáme deti. Druhý sme odovzdali štátu, ktorý ho minie na našu dnešnú spotrebu a o chvíľu už nebude mať z čoho vyplácať našich rodičov a už vôbec nie nás.

Vzostup civilizácie sa prejavuje tým, že civilizácia má vôľu a cíti povinnosť „vyvážať“ svoje hodnoty do sveta. Príznakom úpadku civilizácie je strata schopnosti „vyvážať“ svoju predstavu o ideálnej civilizácii a svoju kultúru do sveta. Príznakom hlbokého úpadku je stav, keď sa začíname sami za vlastnú civilizáciu hanbiť. A v takejto dobe my Európania žijeme.

Vráťme sa na chvíľu do histórie, do šestnásteho storočia, keď sa začal celosvetový vzostup európskych národov. Do Ameriky a Ázie sa vybrali nielen dobrodruhovia a obchodníci, ale aj misionári. Ľudia, ktorí považovali za svoje poslanie prinášať našu vieru iným národom. Ľudia, ktorí prinášali našu civilizáciu na všetky svetadiely, pretože boli presvedčení, že je univerzálne lepšia ako podmienky, v akých žili iné národy sveta. V priebehu storočí prinášali príslušníci európskych národov do kolónií našu vzdelanosť, naše umenie, naše zdravotníctvo. Guvernéri a správcovia kolónií prinášali so sebou systém štátnej správy, súdov.

Prečo sme vtedy boli schopní takej veľkolepej expanzie? Pretože mnohí misionári, lekári, učitelia, úradníci

vnímali pôsobenie v kolóniách ako svoje poslanie, nie iba ako prostriedok svojho individuálneho zbohatnutia. Šírili kultúru svojho národa a civilizácie, pretože verili, že je v ich živote niečo vyššie a posvätnjšie ako len ich individuálny záujem. Byť kresťanom, Francúzom či Angličanom pre nich niečo znamenalo. Niečo, kvôli čomu má zmysel upozadiť svoj osobný záujem a slúžiť Bohu, svojej civilizácii či národu. Slová ako misia, poslanie, česť a sláva vtedy ešte niečo znamenali pre každého konkrétneho človeka.

Dnes tieto slová v Európe už takmer nič neznamenajú. Stráca sa totiž vedomie spoločného, či už je to kresťanstvo, národ či rodina. Veľké veci, za ktoré patrí jednotlivcom sláva, uznanie a vďaka, sa totiž nikdy nedejú v mene seba, v mene jednotlivca. Poznáme hrdinov, ktorí sa kvôli viere obetovali v prospech iných v koncentračných táboroch. Poznáme hrdinov, ktorí padli, aby národ mohol žiť. Poznáme hrdinov, ktorí obetovali svoj život, aby ich dieťa mohlo niečo dokázať, alebo aby ich postihnuté dieťa mohlo žiť spolu s nimi a nemuselo prežiť život v ústave. Hrdinom sa dá byť iba v prospech iných, nie v prospech seba. Zaprieť samého seba sa dá iba z lásky k Bohu, k spoločenstvu ľudí alebo aspoň v prospech iného jednotlivca. Zaprieť seba, obetovať časť toho, čo by som mohol mať, sa dá iba vtedy, ak nie som sám pre seba zmyslom života.

Na tomto mieste by som sa chcel podeliť o príhodu, ktorej posolstvo ma hlboko zasiahlo. Pred desiatkami rokov

sa v Andách zrútilo lietadlo s čílskym rugbyovým tímom. Časť tímu pád prežila, ale zostali sami bez jedla v pustatine. Najskôr čakali a dúfali, že ich záchranné tímy nájdu. Keď pochopili, že prešla už príliš dlhá doba a záchranné akcie boli odvolané, niekoľkí sa vybrali peši snehom a ľadom hľadať civilizáciu. Postupne strácali sily a vracali sa naspäť k lietadlu. Nakoniec pokračoval iba jediný z nich, aj ten si po dlhom putovaní ľahol do snehu a čakal na smrť. Keď už od únavy zaspával, lúčil sa so životom s vedomím, že urobil všetko čo vládol, aby prežil. Vtedy si spomenul na svojho brata. A na to, že mu dlží peniaze. Spomenul si na bratovu ženu a deti, a na to, že im tie peniaze môžu chýbať. Ešte raz vstal a vyšiel na najbližší kopec. Za ním našiel dedinu. Zachránil nielen seba ale aj svojich druhov, ktorí čakali pri lietadle. Prežil vďaka vedomiu povinnosti voči svojmu bratovi a jeho rodine. Posolstvo tohto príbehu spočíva v poznaní, že jednotlivec je schopný väčšieho výkonu a odriekania v prospech iných, než v prospech seba. Toto poznanie je inšpiratívne aj pri premýšľaní o rozvoji Slovenska.

Dnešná Európa vymiera, vydáva viac výdavkov na udržanie štátu blahobytu a zadlžuje sa. Prvotná príčina tohto úpadku je ľahko vysvetliteľná. Ak sme meradlom hodnôt iba my sami, potom je jedno, či sa Titanic nakoniec potopí. Ide len o to, aby sme si ja a ty ešte raz dobre zatancovali, zabavili sa, a aby sa naša loď potopila až po našej smrti. Naš život dnes pozná iba práva. Na povinnosti voči generáciám našich otcov a na povinnosti voči našim deťom sme

zabudli. Už nechceme rásť, rozvíjať sa. Stratili sme chuť rásť a vôľu prežiť.

Európania stratili vedomie vlastných koreňov. Nevážia si vlastnú vieru, vlastné dejiny, spochybňujú samých seba. Hanbia sa za seba samých. Cítia pocit viny za chyby, ktoré naša civilizácia v minulosti urobila. Pre tento pocit zakomplexovanosti už nevidia to dobré, čo naša civilizácia v minulosti rozšírila po celom svete.

Kto si neváži vlastnú civilizáciu, logicky nemá motiváciu bojovať za to, aby táto civilizácia prežila a rozvíjala sa. Nie je ochotný pre rozvoj vlastnej civilizácie nič obetovať. Meradlom hodnôt je iba sám jednotlivec.

Úspechy národov sa však rodia pomocou spoločnej vôle niečo dokázať. Spoločná chuť presadiť sa, je spojená so schopnosťou uskomniť sa v prítomnosti výmenou za úspech v budúcnosti. Obdivujeme špičkových športovcov pre ich kvalitu a úspechy, ale neuvedomujeme si, že títo ľudia sa v porovnaní so svojimi rovesníkmi museli vzdať zábavy, pohodlného detstva a mladosti, aby mali čas tvrdo na seba pracovať. Najskôr museli niečo obetovať, až potom prišiel úspech. S národmi je to podobné. Najskôr treba mať vôľu pracovať a uskomniť sa. Rozvoj národov je málokedy vecou šťastia. Za úspechom národov stojí schopnosť predvídavých lídrov, ktorí dokázali svoj národ nadchnúť pre prácu v prospech budúcnosti. Úspech Slovenska teda závisí najmä od zapálených lídrov, ktorí dokážu nadchnúť národ pre spoločnú vec – pre ideu, za ktorou stojí za to ísť.

SLOVENSKO A SCHOPNOSŤ PREŽIŤ

Ako sme na tom my, Slováci, z hľadiska schopnosti prežiť? Na rozdiel od národov západnej Európy, Slovensko a slovenský národ až do konca 20. storočia preukazovali svoju životaschopnosť. Niekoľkokrát sme v krízových situáciách preukázali schopnosť zabrať a urobiť to, čo bolo treba urobiť. Ak sa odvoláme na úvahy o doktríne nášho štátu, v kľúčových okamihoch našich dejín sme mali šťastie na ľudí s mentalitou orlov.

Po roku 1918 sme dokázali intelektuálne vyrásť natoľko, že sme vyšli z druhej svetovej vojny posilnení. V roku 1946 sme ako jediný stredoeurópsky národ vo voľbách jednoznačne odmietli komunizmus. Desatisíce ľudí vzdorovali komunizmu počas celých štyridsiatich rokov jeho trvania. V novembri 1989 vyšli do ulíc státisíce ľudí, aby ukončili vládu komunistickej strany na Slovensku. Na konci storočia opäť ľudia prejavili vôľu vymaniť sa z východnej sféry vplyvu a vďaka rovnej dani a iným reformám sme sa stali jedným z lídrov bývalých východoeurópskych krajín.

Keby sme z dvadsiateho storočia mali vyvodit' pre náš národ poučenie, znelo by takto: Vždy, keď sme sa my a naši lídri spoliehali na niekoho iného, čiže uplatňovali stratégiu sluhov, dopadlo to pre nás zle. Zradili nás Angličania a Francúzi v Mníchove, zmýlili sme sa, keď sme verili Nemcom v druhej svetovej vojne, keď sme po vojne verili Rusom, boli sme zradení v roku 1968. Naopak, keď sme verili stratégii orlov, verili sme sami v seba a urobili

sme niečo vlastnými silami (ako v roku 1944, v roku 1946, v roku 1989 alebo koncom 90. rokov 20. storočia), väčšinou sme dosiahli svoj cieľ.

Každá doba kladie pred generácie Slovákov novú výzvu. Ako na ňu odpovieme my?

III. POLITIKA

„Štát, ktorý by nebol organizovaný na základe spravodlivosti, by sa zmenil na veľkú bandu zlodějov.“

Sv. Augustín

PROBLÉM OLIGARCHIE

Máme za sebou dvadsať rokov fungovania vlastného štátu. Aký máme z neho po dvadsiatich rokoch základný pocit? Cítíme hrdosť? Cítíme sa v ňom dobre? Máme pocit, že náš štát je tu pre nás? Alebo skôr vidíme, že tí, čo nám vládnu, majú pocit, že

sme tu my pre nich?

Áno, veľa sa nám za dvadsať rokov podarilo. Vstúpili sme do NATO. Sme členmi Európskej únie. Platíme eurom.

Podarilo sa nám preukázať, že sme politicky aj ekonomicky životaschopní. Vlastného štátu sa vzdať nechceme. A predsa cítime, že čosi nie je v poriadku.

Základným pocitom väčšiny ľudí z charakteru vlastného štátu je po dvadsiatich rokoch bohužiaľ sklamanie a frustrácia. Ľudia majú pocit, že sú iba hračkami v rukách tých silných, ktorí im vládnu politicky alebo ekonomicky. Väčšina ľudí má pocit, že kvalita ich života nezávisí od nich samých, ale od veľkorysosti či svojvôle veľkých a silných. V ekonomickej oblasti od celoštátnych aj miestnych oligarchov, nadnárodných bánk, reťazcov či korporácií. V politickej oblasti od svojvôle politikov, sudcov, prokurátorov, policajtov či úradníkov. A práve títo reprezentanti nášho štátu sa častokrát nesprávajú k vlastnej krajine ako jej správcovia, ale ako okupanti.

Slovensko je dnes okupovanou krajinou, pretože najvyšší reprezentanti štátu, dosadení a riadení oligarchami, nemyslia na rozvoj štátu, ale na to, ako Slovensko využiť vo svoj prospech. V minulosti nás v rôznych obdobiach okupovali a drancovali Maďari, Tatári, Turci, Nemci či Rusi. Tragické je, že dnes nás okupujú a drancujú naši vlastní.

Každá okupácia však skôr alebo neskôr skončí. Dobrou správou je, že tá dnešná „samookupácia“ práve prešla do svojho posledného štádia. Vládnuca trieda na Slovensku totiž stratila kontakt s realitou. Už sa nesnaží svoje kradnutie a zneužívanie moci ani zakrývať. Ako veľmi pohŕ-

da naša vládnuca trieda ľuďmi, najlepšie charakterizuje údajný výrok oligarchu Haščáka z finančnej skupiny Penta v spise Gorila, podľa ktorého mal spriatelnenému ministrovi povedať: „Volič o ničom nevie, volič je hovno.“

AKO SA NA SLOVENSKU VYVINUL SYSTÉM OLIGARCHOV

System oligarchie sa na Slovensku tvoril privatizáciou. Prvý typ oligarchov sa začal budovať za Mečiara. Spúšťačom bola jeho snaha o vybudovanie slovenskej „kapitálotvornej vrstvy“. Po vzniku republiky dostali desiatky vtedajších prívržencov HZDS v rámci privatizácie veľké slovenské podniky v hodnote viac ako 100 miliárd korún. Mečiar si od toho sľuboval, že pre seba vytvorí širokú ekonomickú základňu, ktorá ho bude podporovať. Zmýlil sa. Namiesto „kapitálotvornej“ vrstvy vytvoril „kapitál požierajúcu“ vrstvu s vlastnými záujmami: Profitovať za každej vlády.

Už pred rokom 1998 časť mečiarovských oligarchov pochopila, že jedinou stratégiou ich prežitia nemusí byť lojalna podpora Mečiara. Uvedomili si, že je možné dohodnúť sa aj s vtedajšou opozíciou, a teda nemusia byť na výsledku volieb závislí. A presne to sa stalo. Časť veľkých mečiarovských privatizérov, napríklad Hatina zo Slovnaftu alebo Kamaráš, Krajňák a Filo z SCP Ružomberok takto preplávali voľbami a úspešne pokračovali za Dzurindovej vlády.

Druhá časť oligarchie vznikla vďaka investičným fondom z kupónovej privatizácie, alebo v blízkosti veľkých štátnych bánk. Vo veľkých investičných fondoch bol uložený majetok miliónov majiteľov kupónových knižiek. Opäť v hodnote viac ako 100 miliárd korún. Stačilo iba „vyviezť“ tento majetok von. Takto vyrástol na Harvardských fondoch Široký, na VÚB kupóne Penta (Haščák, Dopřiva a Oravkin). Na Istrokapitále vyrástol Hoffman, Remeta a Prieložný.

Na VÚB vyrástol Gabriel, na Slovenskej sporiteľni Kiňo, ale aj Slávia Capital. Na bývalej IRB, ktorej šéfoval otec Patrika Tkáča, vznikla skupina J and T (Jakabovič a Tkáč). Vyššie uvedené inštitúcie a mená uvádzam iba ako príklady.

Tretí typ neskorších oligarchov sa vyvinul počas ich poskytovania servisu skorším oligarchom. Ide najmä o právnikov, sudcov a prokurátorov. Za takých považuje autor tohto textu napríklad Zoroslava Kollára, Štefana Harabina alebo Dobroslava Trnku.

Štvrtý typ oligarchov tvoria osoby uvádzané na tzv. mafiánskych zoznamoch. Najznámejším z nich sú Marián Kočner a Boris Kollár.

AKO OLIGARCHIA OVLÁDA SLOVENSKO

Vzniku sudcovskej oligarchie paradoxne napomohol Ján Čarnogurský. Dodržal sľub opozície spred volieb v roku 1998, že sudcovia dostanú samosprávu. V rámci sudcovského stavu sa potom v rámci samosprávy veľmi rýchlo presla-

dili typy ako Štefan Harabin a jeho priatelia. Samospráva sa potom zmenila na svojvôľu. Každý podnikateľ ale aj mnohí politici sú závislí na súdnych rozhodnutiach. Každý politik a podnikateľ je teda závislý na sudcovských oligarchoch, ktorí ovládli súdnictvo.

Prokuratúra rozhoduje o tom, či sa nejaká trestná kauza vôbec dostane na súd. Alebo či sa zruší ako neopodstatnená. Stav slovenskej prokuratúry najlepšie charakterizuje historika z knihy talianskeho sudcu Falconeho, známeho bojovníka proti mafii. Jeden jeho kolega sa opýtal zatknutého starého a skúseného mafiánskeho bosa Franka Coppolu, čo je to mafia. A starý pán odpovedal: „Pán vyšetrovateľ, o miesto prokurátora republiky sa uchádzajú traja sudcovia. Prvý je veľmi inteligentný, druhý sa teší podpore vládnych strán, a ten tretí je absolútny kretén. A to miesto dostane práve on. Toto je mafia...“

Prostriedkom ekonomických skupín na ovládanie nášho štátu sú politické strany. Je to veľmi efektívny spôsob ovládania ľudí. Každý príslušník našej vládnucej triedy oligarchov si dostatočne dlho pred voľbami vyberie niekoľko „politických bielych koňov“, na ktorých vsadí. Politický biely kôň potom beží vo volebnej kampani, čo mu sily stačia. A na svojej kandidátke ťahá do slovenského parlamentu ľudí, ktorí sú rozsedení na zvoliteľných miestach v pomere výšky vkladov, ktoré boli na konkrétneho koníka vsadené. V médiách bol niekoľkokrát popísaný vznik strany Smer ako akciovej spoločnosti, ktorú založili Gabriel, Kiňo, Široký, Brhel a Poór. Typický príklad fungovania našej politiky.

Voľby na Slovensku rozhodujú o tom, čo sa na Slovensku bude po voľbách diať iba v tom zmysle, ktorý oligarcha bude mať po nich silnejšiu alebo slabšiu pozíciu pri presadzovaní svojich záujmov.

Oligarchami nominovaní poslanci Národnej rady alebo ministri sa po voľbách nezodpovedajú ľuďom, ktorí ich zvolili. Dokonca ani politickému koníkovi, ktorý bežal vo volebných dostihoch. Sú k dispozícii výlučne podnikateľským skupinám, ktoré ich nominovali. Nereprezentujú väčšinu ľudí, ale iba úzku menšinu zainteresovaných.

OLIGARCHICKÝ SYSTÉM BRÁNI EKONOMICKÉMU RASTU A ROZVOJU

Záujmy jednotlivých oligarchov a záujmy väčšiny ľudí na Slovensku sa málokedy prekrývajú. Väčšinou sú v priamom rozpore. Spomínaní oligarchovia totiž väčšinou žijú priamo zo štátu. Bez štátu, štátnych zákaziek, eurofondov a vhodnej úpravy zákonov by ich biznis nefungoval. Normálne podnikat' buď nevedia, alebo pochopili, že politika je najlepší biznis.

Takto fungujúci systém parazitovania na štáte nie je škodlivý iba kvôli priamym ekonomickým stratám. Oveľa väčšie škody sú spôsobené tým, že na Slovensku je veľa šikovných podnikateľov, ktorí by vedeli podnikat' a dávať prácu tisícom ľudí. Ale bez toho, aby sa zapojili do systému, nemôžu získať žiadnu štátnu zákazku. Bohužiaľ, väčšina sa musela prispôbiť a prijať nastavené pravidlá hry.

Namiesto toho, aby zarobené peniaze investovali do plátov ľudí a rozvoja firiem, musia investovať do politických parazitov.

Takto fungujúci systém politiky demoralizoval celú štátnu správu. Vznikla špecifická kategória „mýtnikov“. Sú to úradníci, ktorých právomocou je rozhodnúť o povolení či licencií, ktorú podnikateľ potrebuje na podnikanie. Každý, kto chce „ísť ďalej“, musí zaplatiť mýto - poplatok za podpis úradníka. Namiesto toho, aby podnikateľ vynakladal energiu na podnikanie, nové nápady a hľadanie príležitostí, musí venovať svoju energiu hľadaniu cestíček k mýtnikom.

Z vybavovania podpisov úradníkov sa stalo špecifické „podnikateľské“ odvetvie. Ten, kto „podniká“ na tomto trhu, rozsadí svojich mýtnikov na čo najviac úradníckych pozícií, a potom vyberá poplatky. Občania Slovenskej republiky sa oprávnené sťažujú, že na úradoch a súdoch všetko dlho trvá. Niekedy je dlhá doba ležania žiadosti na úrade iba náznakom, že treba navštíviť mýtnika.

ODLIŠNÉ MOTIVÁCIE OLIGARCHOV A VELKOPODNIKATEĽOV

Nie každý oligarcha alebo veľkopodnikateľ funguje vyššie popísaným systémom z presvedčenia. Na Slovensku máme veľa podnikateľov, ktorí sú zapojení do systému z dôvodu sebeobrany. Ak podnikajú v odvetví, ktoré závisí od štátnych zakázok, jednoducho si nemôžu dovoliť byť

mimo systém. Ak by totiž zostali mimo, bez krytia a ich konkurenti by boli vo vnútri systému, skrachovali by.

Rovnako neustála snaha rozširovať svoje portfólio politických koníkov o nové strany nemusí znamenať, že oligarchu alebo podnikateľa politika nesmierne baví. V slovenskej politike sa už niekoľkokrát stalo, že úspešný politik so silným voličským a straníckym krytím sa pokúsil „nepriateľsky prevziať“ biznis svojho oligarchu. Ak by tento nemal alternatívnych politických bielych koňov v iných stranách, hrozil by jeho podnikaniu koniec.

AKO SA DÁ OLIGARCHICKÝ SYSTÉM ZMENIŤ?

Oligarchický systém na Slovensku sa zmeniť nedá. Niekoľko politikov sa už o to pokúsilo, ale „rozbilo si hlavu“. Systém má totiž schopnosť sebazáchovy. V prípade ohrozenia sa spoja všetky jeho zložky – politici, oligarchovia, sudcovia, prokurátori – a zmene systému zabránia. Žiaden politik, akokoľvek úprimne by chcel systém zmeniť, nezíska v tom istom čase na stranu proti oligarchom výkonnú moc a zákonodarnú moc, súdnictvo i prokuratúru. Systém sa nedá zmeniť zvnútra.

Jedinou možnosťou, ako zmeniť pomery na Slovensku, je nahradiť existujúci systém novým systémom. To znamená, v jednom okamihu naraz zmeniť politický stranícky systém, súdnictvo aj prokuratúru. A to sa dá urobiť iba prijatím novej ústavy, ktorú schvália občania v ľudovom hlasovaní. Parlament ovládaný politickými stranami a oli-

garchami totiž z vlastnej vôle nikdy existujúci systém nemení. Kapre si svoj rybník samé nevy pustia.

NOVÁ ÚSTAVA

Prijať novú ústavu znamená založiť Slovenskú republiku odznova. Aké parametre by mala nová ústava spĺňať, aby sme sa vyhli chybám prvých dvadsiatich rokov samostatného štátu?

Napriek zmiešanému pocitu z dvadsiatich rokov štátnosti by to mala byť ústava **demokratická**. Najväčšou prednosťou demokratického politického zriadenia je možnosť nekrvavej výmeny politických elít. Ako hovorí Jozef Schumpeter, demokracia je politické zriadenie, v ktorom majú ľudia možnosť prijať alebo odmietnuť tých, ktorí im majú vládnuť. Demokratický politický systém zakotvuje v spoločnosti spätnú väzbu – občania prostredníctvom volieb buď potvrdia vládnucu politickú elitu vo funkciách, alebo volia zmenu, ktorá ustanoví novú vládnucu elitu. Demokratický systém nezaručuje, že v štáte budú vládnuť tí najlepší, najmúdrejší a najmorálnejší. Dáva ale občanom možnosť korigovať negatívny vývoj v spoločnosti bez toho, aby bolo nutné robiť násilné revolúcie.

Vzhľadom na vyššie pomenovanú štátnu doktrínu by mala nová ústava dôsledne uplatňovať **princíp rovnosti**. Nová ústava nesmie ustanoviť privilegiá žiadnej vrstvy spoločnosti. Iba tak môžeme zabezpečiť dlhodobú identifikáciu ľudí s novými politickými pomermi.

Nová ústava by mala výrazne **rozšíriť systém spätných väzieb**. Ľudia by mali dostať možnosť **voliť priamo** svojich sudcov, prokurátorov a poslancov parlamentu.

Nová ústava by mala **rozbiť doterajší stranický systém** zakotvením nového volebného zákona. Malo by ísť o kombinovaný systém, v ktorom minimálne polovica poslancov bude volená občanmi v jednomandátových volebných obvodoch. Takto zvolení poslanci potom nebudú závislí od politických strán alebo oligarchov, ale priamo od ľudí.

Ako vyplýva z našich dejín, poistkou proti príliš veľkému vplyvu oligarchov je **silná hlava výkonnej moci** zvolená ľuďmi a opierajúca sa priamo o ľudí. Môže ísť o prezidentský systém európskeho typu alebo o kancelársky systém. Hlava výkonnej moci by mala mať možnosť oprieť výkon svojej moci o ľudí tým, že sa na nich bude môcť obrátiť vypísaním referenda.

Nová ústava by mala byť **veľkorysá k jednotlivcom aj k menšinám**. Mala by zakotvovať silné občianske práva a poskytnúť priestor pre slobodný kultúrny rozvoj menšín.

Nová ústava by mala vytvoriť **brzdu proti neúnosnému zadlžovaniu štátu**. Napríklad vytvorením druhej komory parlamentu, Rozpočtovej rady, bez schválenia ktorej by nemohol byť prijatý štátny rozpočet. V prípade prekročenia schválených výdavkov štátu by mala mať Rozpočtová rada právomoc rozpustiť parlament. Rozpočtová rada by mala mať menší počet členov – napríklad 21, ktorí by boli volení na šesť rokov v jednomandátových obvodoch priamo ľuďmi.

DE GAULLE A PIATA FRANCÚZSKA REPUBLIKA

Francúzsko sa v roku 1958 nachádzalo v podobnej situácii, v akej je dnes Slovensko. Od januára 1946, kedy sa de Gaulle vzdal moci, ovládali parlament politické strany a za nimi stojaci oligarchovia. Ľudia stratili dôveru v politický systém. Ekonomika nefungovala. Francúzsko prehralo vojnu v Indočíne a práve prehrávalo vojnu v Alžírsku.

V máji 1958 sa de Gaulle vrátil k moci. Za niekoľko mesiacov pripravil novú ústavu a nechal ju schváliť v referende. Do niekoľkých rokov oživil francúzsku ekonomiku. Vrátil Francúzsku medzinárodnú prestíž. Ľudia sa prestali za Francúzsko hanbiť. Naopak, boli na Francúzsko hrdí.

De Gaulle v roku 1958 nemenil kolabujúci systém skorpumpovanej štvrtej republiky. Nahradil tento systém novou piatou republikou. Postavil Francúzsko odznova. Francúzi dnes de Gaullea považujú za najväčšieho politika svojej histórie. Som presvedčený, že práve týmto príkladom by sme sa mali inšpirovať.

IV. EKONOMIKA

„Veľké novoty, tak ako ich dnes ponúka rámec rozvoja národov, si v mnohých prípadoch vyžadujú nové riešenia“.

Benedikt XVI.

Ludia na Slovensku nie sú znechutení iba z politického systému. Kríza vo svete obnažila aj aroganciu a bezohľadnosť globálnych ekonomických elít reprezentovaných nadnárodnými bankami, poisťovňami, investičnými spoločnosťami, energetickými monopolmi alebo obchodnými reťazcami. Ľudia na celom svete v kríze chudobnejú, ale ekonomické elity na kríze bohatnú. Aj kvôli tomu ľudia vo svete strácajú dôveru k súčasnej forme kapitalizmu.

Politici sa snažia toto znechutenie ľudí využiť. Tvrdia, že trh zlyhal, a preto potrebujeme viac štátnych zásahov

do chodu ekonomiky. Podľa ich predstavy máme dať viac moci do rúk politikov, aby mohli zlé ekonomické elity lepšie strážiť.

Problém tejto predstavy spočíva v tom, že súčasnú krízu spôsobili primárne politici svojimi zlými rozhodnutiami v minulosti. Tým, že umožnili ekonomickým elitám hazardovať s investíciami normálnych podnikateľov. Tým, že umožnili ekonomickým elitám hazardovať s úsporami ľudí. Politici aj v čase krízy vyžadujú znášanie dôsledkov krízy od ľudí a tolerujú rastúce zisky bánk a finančných skupín.

Uvedme príklad zo Slovenska. Robert Fico zaviedol vyšší daňový odvod bánk. Ale zákulisne sa s bankami dohodol, že ich nechá zvýšiť poplatky za správu účtov. Banky teda Ficovej vláde odvedú viac peňazí. Ale túto stratu si nechajú zaplatiť od ľudí. Výsledný stav? Ficova vláda má viac peňazí na darčeky pre oligarchov. Banky majú pokoj od Fica a rovnako peňazí. Ľudia majú možno dobrý pocit, že banky musia platiť viac, a pritom si nevšimli, že pravdepodobne ako jediní o peniaze naozaj prídu. Ľudia slúžia ako „dojné kravy“ súčasného systému. Ak sa politikom alebo bankám nedarí, zaplatia to ľudia. Ak sa politikom a bankám darí, zisky si rozdelia sami.

Východiskom zo súčasného stavu teda nie je rozšírenie priestoru pre zasahovanie politikov do ekonomiky. Skutočným riešením je posilnenie práv ľudí, malých a stredných podnikateľov, aby mali práve oni väčšiu možnosť ovplyv-

ňovať fungovanie ekonomiky. Nepotrebuje nahradit' bankársky kapitalizmus štátnym kapitalizmom. Ide o to, ako ozdraviť kapitalizmus zvýšením podielu ľudí na ekonomických rozhodnutiach ale aj zvýšením podielu ľudí na výnosoch z ich ekonomickej aktivity. Potrebujeme reformovať ekonomický systém na kapitalizmus s ľudskou tvárou. Symbolom kapitalizmu nemá byť bankár, americký alebo nemecký politik. Symbolom kapitalizmu má byť ekonomicke nezávislý človek, či malý a stredný podnikateľ.

NOVÁ EKONOMIKA - KAPITALIZMUS S ĽUDSKOU TVÁROU

Jednou z charakteristík súčasného ekonomického systému v zahraničí aj na Slovensku je skutočnosť, že systém najviac chráni veľkých a silných. Čím viac chráni systém veľkých a silných, tým viac na to doplácajú menší a slabší.

Ľudia a malí podnikatelia musia platiť dane. Veľké firmy a banky vyvezú zisk do daňových rajov a zaplatia niekoľkonásobne menej. Malý podnikateľ alebo menšia banka môžu skrachovať. Veľké firmy a veľké banky sú politici ochotní chrániť zubami-nechtami. Je to spravodlivé? Je to ekonomicky správne? Dáva to dobrý príklad do budúcnosti? Nie. Ale politici sú naučení rozmýšľať iba v horizonte „teraz a maximálne do najbližších volieb“. Preto sú ochotní investovať peniaze ľudí do záchrany veľkej banky alebo nadnárodnej firmy iba preto, aby skrachovala až po voľbách.

Mali by sme si uvedomiť, že dane v skutočnosti neplatíme štátu, ale politikom, ktorí práve vládnu. Ak nás politik presvedča, že potrebujeme silný štát, v skutočnosti nám hovorí, že chce od nás viac peňazí pre svoju vládu. Štát sme my všetci. Dane však vyberá konkrétna vláda.

Kapitalizmus s ľudskou tvárou má chrániť tých ekonomicky menších a slabších proti svojvôli veľkých a silných. Teda proti príliš veľkej moci v rukách bánk, nadnárodných firiem a politikov, čiže v rukách vlády.

Treba vytvoriť priestor pre ľudí, zbaviť ich tlaku a umožniť im ekonomicky sa nadýchnuť. Slovenská ekonomika môže zdravo fungovať iba vtedy, ak bude založená na ekonomicky nezávislých a slobodných ľuďoch.

Nemá zmysel postaviť našu ekonomiku na výhodách pre politikov alebo pre veľké nadnárodné firmy. Politici HDP netvorí, ale mizajú. Nadnárodné firmy sa môžu kedykoľvek zbalit' a odísť niekam do Ázie. Ľudia, malí a strední podnikatelia tu však zostanú žiť. Najlepšou investíciou je teda investícia do nich.

Kapitalizmus s ľudskou tvárou znamená predovšetkým zmenu uhla pohľadu na ekonomiku. Každý ekonomicky nezávislý človek je pozhnaním pre štát. Ak je človek ekonomicky nezávislý, nemusí pýtať peniaze od vlády. Naopak, prispieva do štátneho rozpočtu. Slobodný a ekonomicky nezávislý podnikateľ štátu pomáha, aj keby zamestnával iba samého seba. Ak zamestná čo i len jedného ďalšieho človeka, je to pre nás všetkých významný bonus.

Kapitalizmus s ľudskou tvárou znamená, že štát musí rušiť závislosť ľudí na vertikálnych vzťahoch vedúcich zhora nadol, či už je to vzťah štátny úradník - človek, banka - človek, monopol - človek, alebo veľká korporácia - človek. Kapitalizmus s ľudskou tvárou funguje vtedy, ak sa rozvíja čo najviac vodorovných rovnocenných vzťahov medzi podnikateľmi a medzi ľuďmi. Základom kapitalizmu s ľudskou tvárou je teda vytvoriť také prostredie, v ktorom sa človek aj podnikateľ cíti ako rovnoprávny prvok systému. Takéto prostredie, na rozdiel od súčasného systému, motivuje ľudí k ekonomickej aktivite. A ekonomickejšia aktivita čo najväčšieho počtu ľudí je základom prosperujúceho štátu.

MOTIVÁCIA K VÄČŠEJ EKONOMICKEJ AKTIVITE

Za posledných dvadsať rokov si každý z nás mohol prečítať desiatky štúdií, stratégií a článkov o tom, že ľudí na Slovensku k väčšej ekonomickej aktivite motivovať treba. Nikde sa však nedalo dočítať, ako takýto motivačný systém reálne zaviesť, aby ho ľudia na Slovensku prijali za svoj a akceptovali ho.

Príčinou je fakt, že doterajšie návrhy nevychádzali zo slovenských špecifik, zo slovenskej mentality, neboli slovenskému národu vlastné. Nám Slovákom totiž nie je celkom vlastná predstava, že by si ktokoľvek z nás mohol založiť malú živnosť, za pár rokov z nej vybudovať úspešnú celoslovenskú firmu a za ďalších pár rokov úspešne konku-

rovať na európskom trhu. Nemáme na to mentalitu, skúsenosti a možno ani odvalu. Preto mnohí z nás, aj keby mohli byť úspešní, nikdy túto mentálnu bariéru neprekonajú a nezačnú podnikat.

Oveľa vlastnejšia je nám však predstava, že by sme sa mohli osobne *spolupodieľať* na činnosti, ktorá by mohla byť úspešná. Samozrejme, väčšine ľudí na Slovensku nikto nikdy takúto možnosť neponúkne. Potenciál ľudí s podnikateľskými nápadmi preto zostáva nevyužitý.

Na Slovensku máme veľa šikovných ľudí, ktorí by vedeli v regiónoch, kde žijú, ponúkať služby pre svojich spoluobčanov. Ale nedokážu prekonať strach z neistoty, ktorá je so začatím podnikania spojená. My Slováci sme konzervatívny národ, istoty sú pre nás dôležité. Našťastie poznáme ekonomický model, ktorý dokáže ľuďom reálne ponúknuť šancu začať s ekonomickou aktivitou.

KONCEPCIA BEZÚROČNEJ MENY

Podstatou koncepcie kapitalizmu s ľudskou tvárou je vytvorenie novej ekonomiky, ktorá bude fungovať paralelne s existujúcou ekonomikou. Nová ekonomika ale bude fungovať na úplne iných princípoch ako tá dnešná.

Súčasný konkurenčný kapitalistický systém je založený na kapitále a úroku. Tento systém má svoje veľké výhody, za posledných 150 rokov umožnil výrazný rozvoj ľudstva. V posledných desiatkach rokov sa ale ukazuje, že systém globálneho kapitalizmu nemusí vyhovovať všetkým rovna-

ko. Veľké národy a štáty sa globálnemu kapitalizmu dokázali prispôbiť relatívne ľahko. Ich trhy boli aj pred érou globalizácie dostatočne veľké. Pre menšie a malé štáty však nastala úplne nová situácia. Kríza na finančných trhoch, Grécka kríza nám ukázala, že menšie štáty sú oproti veľkým globálnym finančným hráčom takmer bezmocné a dokonca aj veľkému Nemecku či Francúzsku robí veľké problémy udržať euro.

Problémom mien ako je dolár alebo euro, v menšom ako sú česká koruna alebo poľský zlotý, je skutočnosť, že fungujú na princípe úroku. V jednom čase si môžete požičať 1 000 euro za 3 percentá, inokedy za 15 percent. Tieto rozdiely sú priestorom na veľké špekulácie. Ak si v čase rastu ekonomiky vezmete hypotéku na byt za 4 percentá, mesačné splátky zvládnete inak, ako keď vám banka v čase krízy zvýši úrok na 10 percent. Ekonomiky sveta sú navyše prepojené natoľko, že finančná kríza v USA alebo v Grécku priamo ovplyvňuje ekonomickú situáciu na Slovensku. A Slovensko nemá nástroje, ako takéto výkyvy zvládať.

Riešením týchto problémov je vytvorenie novej ekonomiky, domáceho slovenského trhu národnej spolupráce, na ktorom sa nebude platiť eurom, ale domácou menou. Existujúca ekonomika bude fungovať rovnako ako doteraz. Ale vznikne aj nová ekonomika, ktorá bude fungovať na báze domácej bezúročnej meny.

Autorom koncepcie bezúročnej meny bol argentínsko-nemecký ochodník Silvio Gesell (1862-1930). V roku 1916

vydal Gesell knihu „Prirodzený ekonomický poriadok“, v ktorej stanovil základy svojej vízie „slobodného hospodárstva“.

Kľúčovým nástrojom slobodného hospodárstva je podľa Gesella zavedenie bezúročnej meny. Hlavný rozdiel vo fungovaní novej meny a fungovaním napríklad eura, by spočíval v nasledujúcom princípe: Ak dnes potrebujeme peniaze, platíme za ne úrok tým, ktorí ich majú a požičajú nám ich. V Gesellovej slobodnej ekonomike by to bolo opačne: Tí, ktorí držia peniaze by platili „parkovací poplatok“ za to, že držia peniaze mimo obehu.

Na rozdiel od súčasnosti, keď je úrok súkromným ziskom, „parkovací poplatok“ za držanie peňazí by bol v novej slobodnej ekonomike príjmom štátu. Štát by potom vďaka príjmom za držanie peňazí mohol postupne znižovať celkové daňové zaťaženie.

O Gesellovej teórii sa napríklad J. M. Keynes vyjadril, že je rovnako prevratná ako Marxova, ale na rozdiel od Marxovej na nej nevidí teoretickú chybu, prečo by nemohla fungovať. Počas povojnovej krízy v Európe a počas veľkej hospodárskej krízy si na Gesellovu teóriu spomenuli prví priekopníci, ktorí sa jeho predstavu o slobodnom hospodárstve rozhodli odskúšať v praxi.

EXPERIMENT WÄRA

V roku 1929 krachovala v dedine Schwanenkirchen malá uholná baňa. Jej majiteľ Dr. Hebecker si zvolal baní-

kov a oznámil im, že musí baňu zavrieť. Ponúkol im však, že môžu vyskúšať experiment, o ktorom im ale nevie zaručiť, že bude fungovať. Vysvetlil im, že môže skúsiť emitovať vlastné peniaze – menu wära – a v nej im vyplácať 90 percent mzdy. Táto mena bude krytá uhlím, ktoré majú na sklade. Baníci nemali čo stratiť, a preto súhlasili.

Dr. Hebecker dohodol s majiteľmi obchodov s potravinami v regióne, že budú menu wära akceptovať, a tým baníkom zabezpečil aspoň základné prežitie. V súlade s Gesellovou teóriou bola bankovka platná mesiac, každý ďalší mesiac bola platná iba vtedy, keď sa na ňu nalepil kolok, kúpou ktorého sa platil „parkovací poplatok“ za držanie peňazí v hodnote 2 % bankovky.

Mena wära nielenže zachránila dedinku Schwanenkirchen, ale čoskoro začalo túto menu akceptovať viac ako 2 tisíc firiem po celom Nemecku. V rokoch 1930 a 1931 menu wära použilo celkovo 2 a pol milióna ľudí. V roku 1931 obec Schwanenkirchen vyplatila všetky svoje dlhy.

V tomto okamihu sa nemecká centrálna banka zľakla straty monopolu na emitáciu peňazí a v októbri 1931 menu wära zakázala. Okamžite potom baňa v obci skrachovala a všetci ľudia prišli o prácu.

EXPERIMENT WÖRGL

Keď bol Michael Unterguggenberger zvolený za starostu tohto rakúskeho mestečka so 4 500 obyvateľmi, veľká hospodárska kríza bola na vrchole. V mestečku bolo 500

ľudí nezamestnaných, 1 000 práve o prácu prichádzalo, dvesto rodín bolo úplne bez akéhokoľvek príjmu. Starosta mal premyslených veľa projektov, ktoré chcel realizovať – napríklad vodovod, vydláždenie ulíc, výsadbu zelene. Mal ale k dispozícii iba 40 tisíc šilingov, čo by stačilo ledva na jeden projekt.

Starosta teda predstavil Gesellovu teóriu mestskej rade a tá mu experiment odsúhlasila. Spomínaných 40 tisíc šilingov vložil starosta do banky a použil ich ako krytie novej meny, ktorú následne vyemitoval. Nová mena strácala každý mesiac 1 % hodnoty tým, že na bankovku bolo nutné lepiť každý mesiac kolok v tejto hodnote.

Ľudia novú menu rýchlo akceptovali. Čoskoro sa ňou nedalo platiť iba na dvoch miestach – na pošte a železnici. V priebehu roka vydláždili a vyasfaltovali v mestečku všetky ulice, postavili vodovod, nový most, skokanský mostík a nové domy. Mesto Wörgl si pritom nezobralo ani šiling na úver. Nezamestnanosť v mestečku zmizla. Naopak, príjmy z parkovacích poplatkov slúžili na financovanie jedla pre sociálne najslabších. Tento hospodársky zázrak si prišiel osobne pozrieť aj vtedajší francúzsky premiér Daladier.

Podstatou ekonomického zázraku vo Wörgli bola oveľa vyššia rýchlosť obehu novej meny, než tomu bolo pri klasických šilingoch. Ak chcel obchodník kúpiť jablká a mal cash, nechcelo sa mu čakať niekoľko mesiacov, kým ich cena padne, pretože každý mesiac prichádzal o percento

svojich peňazí. Akonáhle za jablká zaplatil, pestovateľ sa ich snažil hneď minúť. Nová mena obieha približne 14 krát rýchlejšie ako bežná mena. Keď ľudia nevedeli, na čo hotovosť minúť, platili predčasne miestne dane!

Príklad Wörglu začali čoskoro napodobňovať okolité obce. Jedna z nich si vďaka novej mene postavila za rok nový plavecký bazén. V júni 1933 sa konalo stretnutie zástupcov 200 rakúskych miest, ktoré boli pripravené zaviesť vlastné meny. Vtedy, podobne ako v Nemecku, zasiahla rakúska centrálna banka. Po zákaze bezúročného šilingu stúpla nezamestnanosť vo Wörgli do roka na 30 percent.

PREČO JE BEZÚROČNÁ MENA ŠANCOU PRE SLOVENSKO?

Prvou odpoveďou je, že peniaze poháňajú „turbíny“ ekonomiky. Čím rýchlejšie sa tieto „turbíny“ točia, tým viac ekonomickej energie vyprodukujú. V novej ekonomike postavenej na novej mene budú peniaze vďaka parkovaciemu poplatku obiehať niekoľkonásobne rýchlejšie ako v terajšej ekonomike. Hrubý domáci produkt vytvorený novou ekonomikou bude potrebovať oveľa menej finančných zdrojov ako stará ekonomika.

Na tomto princípe je postavená možnosť rozvoja Slovenska napriek tomu, že štáty okolo nás bude ešte roky spomaľovať ekonomická kríza. Slovensko tým získa možnosť rozvíjať sa a rásť napriek nepriaznivým podmienkam v okolitom prostredí, pretože podľa odhadov 30 až 40 percent

HDP by mohla tvoriť nová ekonomika (podľa B. Lietaer: *Budúcnosť peňazí*).

Druhým dôvodom je fakt, že príjmy v bezúročnej mene môžu byť nezdanené. Štátu môže stačiť vhodne zvolená výška parkovacieho poplatku. Vďaka tomu nikoho, kto chce byť ekonomicky aktívny, neobťažuje administratíva či vedenie účtovníctva. Bezúročná mena je najlepším stimu- lom k ekonomickej aktivite. Motivuje k ekonomickej čin- nosti aj študentov, matky v domácnosti či penzistov, ktorí by za iných okolností žiadnu ekonomickú činnosť nevyko- návali.

Tretím dôvodom je, že bezúročná mena je prostriedkom na finančné ozdravenie štátu. Predstavme si, že štát by začal vyplácať štátnym zamestnancom napríklad dvadsať percent miezd v domácej nekonvertibilnej mene. Týchto dvadsať percent by štátni zamestnanci mohli minúť iba na Slovensku – napríklad v obchodných reťazcoch. Obchodné reťazce by sa chceli tejto meny čím skôr zbaviť – aby nepri- šli o mesiac o časť jej hodnoty. Mohli by ju použiť na kúpu potravín a iných výrobkov iba od domácich slovenských producentov. Títo by za domácu menu mohli platiť naprí- klad dane a odvody alebo dopravu na železnici. Výsledkom by bolo, že štát by ušetril okamžite 20 percent výdavkov na štátnych zamestnancov. Ale súčasne by podporil spotrebu a dopyt po slovenských tovaroch a službách.

Štvrtým dôvodom je možnosť financovať veľké verejné investície. V podmienkach tendrov, napríklad na diaľnice

alebo rekonštrukciu škôl a nemocníc, by mohlo byť uve- dené, že tretinu úhrad štát vykoná v bezúročnej mene. Za- mestanci veľkých dodávateľov by si mohli vybrať, či chcú novú dlhodobú prácu za podmienky, že časť mzdy im bude vyplatená v domácej mene.

Piatym dôležitým dôvodom je fakt, že domáca bezúroč- ná mena poskytne Slovensku nový nástroj vlastnej hospo- dárskej politiky, odlišnej od hospodárskej politiky čoraz viac sa integrujúcej eurozóny.

ĎALŠIE FORMY DOPLNKOVÝCH MIEN

Príklady fungujúcich doplnkových mien uvádza vo svo- jej knihe *Budúcnosť peňazí* belgický bankár Bernard Lietaer. Popíšme si štyri prípadové štúdie.

Prvým príkladom je japonská mena sociálnej starost- livosti. Jej jednotkou je čas. Japonsko je krajina, v ktorej žije veľa starých ale zdravých ľudí. Títo ľudia už nevládu nosiť ťažké nákupy alebo robiť veľké upratovanie. Zdanli- vo neexistuje iná možnosť, ako zabezpečiť pre týchto ľudí opatrovateľskú starostlivosť. V Japonsku to však funguje aj inak.

Predstavme si študenta z Jokohamy, ktorý študuje v To- kiui. V čase svojho voľna pomáha nakupovať a upratovať starému človeku v Tokiu. Získava za to kredity do systému – mesačne napríklad dvadsať hodín. V Jokohame žije starý otec nášho študenta. Keďže vnuk je v Tokiu, nemá mu kto pomôcť. Ale za kredity získané vnukom v Tokiu chodí sta-

rému otcovi pomáhať študent v Jokohame, ktorý pochádza napríklad z Osaky.

Tento systém funguje aj tak, že šesťdesiatnici a sedemdesiatnici chodia pomáhať osemdesiatnikom a deväťdesiatnikom. Roky si takto zbierajú kredity, ktoré neskôr využijú pre seba. Tento systém vznikol ako súkromná iniciatíva, ale dnes ho podporuje aj japonský štát, pretože šetrí obrovské prostriedky zo štátneho rozpočtu.

V roku 1971 sa stal starostom brazílskeho mesta Curitiba Jaime Lerner. Toto mesto sa za predchádzajúcich 40 rokov rozrástlo zo 120 tisíc na viac ako milión obyvateľov. Väčšina z nich žila v tzv. favelas – okrajových štvrtiach plných obydli z vlnitého plechu a lepenky. Vďaka neustále sa navrhujúcim kopám odpadu, sa v meste šírili hlodavci a infekčné choroby. A vtedy starosta, nechtiac, vymyslel alternatívnu menu, ktorou sa stal spiatočný lístok MHD.

Starosta nechal k okrajom favelas zaviesť MHD a súčasne pri zastávkach MHD umiestnil veľké kontajnery na zber separovaného odpadu. Každý obyvateľ favelas dostal farebne odlíšené igelitky – podľa typu odpadu. Každý, kto doniesol plnú igelitku odpadu, dostal zadarmo spiatočný lístok na MHD. Deti dostávali za igelitky školské zošity a jedlo.

Vďaka tejto doplnkovej mene získali deti učebné pomôcky. Rodičia sa dostali do mesta, kde si postupne veľa z nich našlo prácu. Za krátke obdobie boli favelas vyčistené od odpadu. Desaťtisíce detí sa hrali tým, že nosili farebne igelitky a dostávali za ne lístky, zošity alebo potraviny.

Dodnes takýmto spôsobom triedi odpad 70 percent domácností v meste Curitiba.

Ďalšou formou meny, ktorú Jamie Lerner vymyslel, je meter štvorcový poschodia navyše. Keď mesto nemalo prostriedky na rekonštrukciu historických budov, starosta začal v dražbe predávať povolenie na stavanie poschodí nad rámec územného plánu. Ak mal podnikateľ napríklad dvojposchodovú budovu a územný plán stanovoval limit dve poschodia, podnikateľ si mohol zaplatiť napríklad dve poschodia navyše. A z takto získaných peňazí mesto financovalo rekonštrukciu historických budov.

Priemerný obyvateľ mesta Curitiba dnes zarába trikrát viac ako priemerný obyvateľ Brazílie. HDP mesta rástlo desiatky rokov o polovicu viac ako HDP Brazílie. Aj vďaka tomu sa stal Jamie Lerner guvernérom brazílskeho štátu Paraná.

Zaujímavou prípadovou štúdiou je mena PEN v meste Takoma Park v americkom štáte Maryland. Rozhodol sa ju vytvoriť nadšenec Olaf Egeberg ako zápočtovú menu. Tento typ alternatívnej meny funguje tak, že sa vytvorí skupina ľudí, ktorí ju chcú akceptovať. Každý človek zverejní zoznam služieb alebo tovarov, ktoré ponúka a ich cenu v novej mene. Ktokoľvek môže využiť službu iného a na účet sa mu za využitú službu pripíše napríklad mínus 100 grošov. Tomu, kto službu poskytol sa pripíše plus 100 grošov. Fungovanie meny je založené na dôvere. Ak je niekto dlhšiu dobu „čiernym pasažierom“, ktorý iba berie a nedáva, je

zo systému vylúčený. Veľká väčšina ľudí sa však v systéme správa férovo, a preto systém funguje. Ide teda o akúsi baretrovú neinflačnú menu.

Spomínaný Olaf Egeberg rozposlal vo svojej štvrti 50 listov, v ktorých rodinám navrhol vytvorenie zápočtovej meny a popísal jej výhody. Na jeho listy mu neprišla ani jedna odpoveď. Olaf sa nevzdal, obišiel ľudí vo svojej štvrti osobne a zistil príčinu: Ľuďom sa idea páčila, ale nevedeli si predstaviť, že by mohli robiť niečo, čo by iní ľudia chceli. Olaf im však vysvetlil, že každého z nich niečo určite baví a presvedčil ich o tom, aby ponúkli na „trh“ práve niečo také, a nie nutne iba to, čo robili ako svoje zamestanie.

Účtovník potom ponúkol, že naučí ľudí zbierať huby. Učiteľka na penzii ponúkla prednášky z histórie, iná penzistka ponúkla opatrovanie detí. Penzisti strážili v noci autá, aby ich nevykrádali zloději. Každý obyvateľ štvrte našiel spôsob, ako byť pre ostatných užitočný a naopak ako využívať služby svojich susedov. Obyvatelia štvrte sa lepšie spoznali, začali si jeden druhého vážiť a kvalita ich života sa premenila z domova ako anonymnej nocľahárne na domov vo vzájomne sa obohacujúcej komunite.

Najdlhšie bez prerušenia fungujúcou doplnkovou menou je švajčiarsky systém WIR. Vznikol v roku 1935 a inšpiráciou pre zakladateľov bol opäť Silvio Gesell. Mena wir (po nemecky „my“) nefunguje ako hotovostná mena. Je to iba zápočtová mena pre podnikateľov zapojených do systému. Jeden wir sa rovná jednému švajčiarskemu franku.

Predstavme si napríklad, že podnikateľ 1 potrebuje dodávateľský úver, aby mohol nakúpiť tovar od podnikateľa 2, ktorý chce následne predávať. V systéme wir dostane podnikateľ 1 tovar „zadarmo“ a v systéme je evidovaný jeho záväzok vo výške napríklad 100 tisíc wir. Podnikateľ 2 má v systéme kredit 100 tisíc wir. Týmto kreditom zaplatí svojim dodávateľom. Podnikateľ 1 potom tovar predá ďalším podnikateľom za wir a vyrovná svoj dlh. Ide teda o klasické fungovanie zápočtovej meny, kde je nevyhnutný dostatočne široký okruh používateľov takejto meny. V Švajčiarsku sa to podarilo. Dnes tento systém používa viac ako 80 tisíc podnikateľov.

Systém WIR však umožňuje aj čerpanie klasického úveru, ktorý je pre členov WIRu úročený iba 1, 75 percentami! Takýto úver však musí byť zabezpečený – napríklad nehnutelnosťami. Náklady na správu systému sú hradené z poplatkov vo výške 0,6 percenta za transakciu. Ročný obrat systému WIR predstavuje viac ako 2 miliardy dolárov.

Popísali sme štyri príklady fungovania doplnkových mien v zahraničí. Ale aj na Slovensku už v malom príklade fungujúcej doplnkovej meny poznáme. Sú ním stravné lístky. Dá sa nimi platiť nielen v stravovacích zariadeniach, ale aj v obchodných reťazcoch a iných prevádzkach, kde ich akceptujú. Rozdiel medzi stravnými lístkami a štátom emitovanou menou je však v tom, že poplatok za stravné lístky inkasuje súkromník. V prípade štátom emitovanej doplnkovej meny by poplatky inkasoval štát.

VÝHODY NOVEJ EKONOMIKY - TRHU NÁRODNEJ SPOLUPRÁCE

Ak budú mať ľudia na Slovensku možnosť disponovať novou menou, alebo dokonca viacerými novými menami - napríklad celoštátnou, regionálnou a miestnou, ktorými môžu platiť iba za domáce tovary a služby, vznikne nový dopyt. Vstup na trh novej ekonomiky bude voľný, budú potrebné iba minimálne povolenia či licencie. Každý človek na Slovensku teda bude motivovaný, aby skúsil vyrobiť tovar alebo poskytnúť službu, ktoré by tento dopyt mohla uspokojiť.

Výhodou novej ekonomiky je skutočnosť, že človek sa nemusí mesiace a roky trápiť, aby nakoniec zistil, že aj tak skrachoval. Na tomto trhu sa výsledky ekonomickej aktivity ukazujú už po pár týždňoch, maximálne mesiacoch. Ak nevyjde jeden pokus, človek má k dispozícii nielen druhý, tretí ale aj desiaty pokus.

Trh novej ekonomiky je oproti bežnému trhu, ako ho poznáme dnes, odlišný tým, že na ňom nikto neprehráva. Nieкто je úspešnejší viac, nieкто menej, ale každý aspoň v malej miere uspeje. Trh ekonomickej spolupráce je založený na tom, že každý vyhráva. A každý riskuje iba tolko, koľko uzná za vhodné. Väčšinou stačí riskovať iba svoju prácu a voľný čas.

Vstup na trh spolupráce je umožnený každému. Od študentov, cez ľudí, ktorí to chcú skúsiť popri zamestnaní až po dôchodcov, ktorým sa ešte nechce iba odpočívať. Ak

nieкто uspeje na trhu spolupráce, získa prakticky bez rizika podnikateľské sebavedomie, ktoré mu umožní v prípade záujmu vstúpiť aj na konkurenčný trh starej ekonomiky. Ale vstúpi naň s dostatočnými skúsenosťami a sebavedomím.

SOCIÁLNA DIMENZIA NOVEJ EKONOMIKY

V súčasnom type ekonomiky sú ekonomická činnosť a charita oddelené. Človek zarobí peniaze, a potom môže ich časťou pomôcť niekomu inému. V novej ekonomike môže byť motív pomoci priamou súčasťou obchodných transakcií.

Predstavme si malého podnikateľa, ktorý prevádzkuje potraviny. Ak chce v súčasnosti pomôcť chudobnému susedovi, ktorý nemá peniaze, môže mu darovať chlieb. V novej ekonomike sa môže rozhodnúť, že napríklad chlieb a maslo predáva aj za novú miestnu menu. Čoskoro jej môže mať prebytok. Potom môže ponúknuť chudobnejšiemu susedovi, aby mu za dohodnutú sumu v novej mene pokosil záhradu alebo natrel plot. Za tieto utržené peniaze si potom môže chudobnejší sused chlieb a maslo kúpiť.

Rozdiel oproti bežnej ekonomike spočíva v tom, že bohatší obchodník by si v sobotu za normálnych okolností záhradu pokosil sám. Ale keďže má prebytok novej miestnej meny a sused nič sofistikované robiť nevie, môže mu pomôcť tým, že mu dá prácu. Pre dôstojnosť chudobného

suseda je obrovským rozdielom, že nie je „prízivníkom“ odkázaným na charitu iných, ale môže si peniaze zarobiť prácou.

Ten istý obchodník s potravinami môže prebytočnú miestnu menu venovať deťom, aby si za ňu nakúpili jablká a hrušky od penzistov, ktorí nemajú nič okrem veľkého ovocného sadu. Alebo môže prebytok novej meny venovať manželke, ktorá ich môže minúť u miestnej kadevníčky.

ROVNOVÁHA MEDZI NOVOU A STAROU EKONOMIKOU

Vstup podnikateľov na trh novej ekonomiky má byť založený na slobodnom rozhodnutí podnikateľských subjektov. Štát nebude nikoho nútiť, aby vstúpil na trh novej ekonomiky a začal akceptovať novú celoštátnu alebo nové miestne meny. Predpokladom fungovania novej ekonomiky je dobrovoľné presvedčenie ľudí a podnikateľov, že vstup na tento trh je pre nich výhodný. Štát iba nastaví pravidlá a vytvorí akýsi „trh trhov“. Zjednodušene povedané, o úspechu trhu národnej spolupráce rozhodne trh, čiže slobodní ľudia a slobodní podnikatelia.

VZNIK NOVÉHO BANKOVÉHO SYSTÉMU

Na zabezpečenie dlhodobej stability ekonomického systému založeného na prepojení konkurenčného trhu a novej ekonomiky potrebujeme vybudovať aj nový dôveryhodný bankový systém, ktorý bude založený na veľmi

prísnych pravidlách. Banky, ktoré budú chcieť na tento trh vstúpiť, sa budú môcť zaoberať iba veľmi obmedzenými činnosťami. Budú môcť prijímať vklady, financovať investície ľudí a firiem. O zisk z financovania investícií sa budú musieť deliť 50:50 s klientami podľa výšky ich uložených vkladov. Klienti budú naopak spolu s bankou znášať riziko investícií.

Nové banky nebudú môcť financovať vlastné investície ani nakupovať cenné papiere. Takéto banky budú mať oveľa nižšie krátkodobé výnosy pre svojich majiteľov ale oveľa väčšiu dlhodobú stabilitu. A navyše, takéto nové banky budú oveľa bezpečnejšie, pretože nebudú závislé od pohybov na globálnych finančných trhoch.

Keďže tento nový typ bánk bude môcť vytvárať zisk takmer výlučne financovaním investícií, pre malých a stredných podnikateľov vznikne nová možnosť financovania ich rozvoja. Ak bude nový bankový systém založený na znovuzavedenej slovenskej korune, nové banky budú motivované k financovaniu nových projektov, namiesto držania hotovosti.

Ak má niekto pochybnosti, či bankový systém založený na takýchto pravidlách môže fungovať, stačí sledovať obrovský rozmach a rast tzv. islamského bankovníctva v čase terajšej globálnej krízy. Ukazuje sa, že dôveryhodnosť je najväčšou devízou v súčasnom svete. Aj Slovensko potrebuje dôveryhodné nové banky, najlepšie založené domácim kapitálom.

ŠTÁTOM GARANTOVANÉ PRÁVO NA ZAMESTNANIE

Výkonnosť slovenskej ekonomiky je znižovaná veľkým počtom ľudí, ktorí nepracujú. Na Slovensku dnes pracujú iba štyria ľudia z desiatich. V Nemecku pracujú piati ľudia z desiatich a v Singapore šiesti ľudia z desiatich.

Ak chce Slovensko rásť a rozvíjať sa, nemôžeme sa vyhovárať na krízu a čakať na lepšie časy, ktoré možno niekedy prídu. Potrebujeme v priebehu niekoľkých mesiacov nastoliť na Slovensku plnú zamestnanosť. To znamená, že bez práce budú iba dobrovoľne nezamestnaní a ľudia, ktorí sú akurát v procese zmeny zamestnávateľa.

Prostriedkom na nastolenie plnej zamestnanosti môže byť vznik Národnej agentúry práce, štátneho podniku. Tento podnik bude zo zákona povinný podpísať do 45 dní pracovnú zmluvu s každým, kto je bez práce a požiada o zamestnanie. Slovenská pracovná agentúra nahradí doterajšie úrady práce, ktoré budú zrušené. Zároveň bude zrušená aj podpora v nezamestnanosti a väčšina sociálnych dávok. Sociálne dávky už nebudú potrebné, pretože každý, kto sa ocitne v núdzi, dostane prácu v Národnej agentúre práce.

Úlohou manažmentu Národnej agentúry práce bude hľadanie práce pre jej zamestnancov, primerane podľa ich kvalifikácie. Veľkú časť miezd zamestnancov agentúry bude uhrádzať štát. Úlohou agentúry bude poskytovať služby najmä pre mestá a obce, ako aj iné štátne inštitúcie, napríklad pri výstavbe protipovodňových systémov.

Vyššie kvalifikovaní ľudia budú pracovať na manažérskych pozíciách v agentúre. Ich úlohou bude koordinovať prácu nižšie kvalifikovaných ľudí. Pracovná doba v agentúre nebude osem hodín, ale tri až šesť hodín, aby mali zamestnanci agentúry možnosť hľadať si výhodnejšiu prácu mimo agentúry.

Ak sa niektorý bývalý nezamestnaný osvedčí pri organizovaní pracovnej činnosti iných, dostane ponuku na trvalý pracovný pomer v Národnej agentúre práce. Je teda motivovaný, aby sa snažil nahradiť dovedajších ľudí na manažérskych miestach. A tí sú motivovaní túžbou presvedčiť svojou aktivitou o svojej opodstatnenosti. Kariérny systém v Národnej agentúre práce bude motivačný. Každý nezamestnaný sa môže stať manažérom alebo aj šéfom agentúry, ak bude mať výsledky. Tak ako za Napoleona každý vojak nosil v torbe maršalsku palicu.

Výhodou tohto systému bude, že znemožní zneužívanie sociálneho systému. Kto doteraz na sociálnom systéme iba parazitoval, bude musieť začať chodiť do práce, alebo sa vzdať štátnej podpory.

Neskrývajte si, že na Slovensku žije pomerne veľká skupina občanov, ktorí nikdy v živote nepracovali. Nemôžeme sa preto čudovať, že si nevážia hodnoty, devastujú ešte aj domy, ktoré pre ne postavíme z našich daní. Pre týchto občanov bude vznik Národnej agentúry práce príležitosťou, aby dokázali v praxi to, čo dlhodobo tvrdia: že pracovať chcú, ale nikto ich nechce zamestnať.

Rekvalifikačné kurzy, vzdelávanie, učenie sa novým zručnostiam je pri návrate ľudí do pracovnej činnosti určite dôležité. Najdôležitejšie ale je, aby nestratili pracovné návyky. A aby pocítili na vlastnej koži, že peniaze nie sú zadarmo, ale vždy sú iba protihodnotou za prácu.

Na Slovensku máme státisíce ľudí, ktorí nikdy v živote nepracovali. Aký vzťah majú títo ľudia k hodnotám vyprodukovaným inými ľuďmi? Aký príklad dávajú svojim deťom? Ak však musí človek pracovať tak či tak, je motivovaný hľadať si lepšiu platenú prácu, ako dostane v Národnej agentúre práce. A jeho deti uvidia, že možno stojí za to dokončiť si aspoň učňovku alebo dokonca maturitu, aby boli na tom lepšie ako ich rodičia.

Vo svete existujú pozitívne príklady uplatnenia takejto stratégie. Pre podrobnejšie pochopenie tejto témy odporúčam pozrieť si sociálne reformy, ktoré prebehli v amerických štátoch Wisconsin, Oregon, New York a Colorado v deväťdesiatych rokoch 20. storočia. Tieto nové sociálne programy znížili počet dlhodobých poberateľov dávok o desiatky percent už v priebehu niekoľkých mesiacov.

NOVÉ SOCIÁLNE PODNIKY – SPOLOČNOSTI SO SOCIÁLNOU ÚČASŤOU

Vyššie rozvíjaná idea kapitalizmu s ľudskou tvárou sa dá podporiť umožnením vzniku nového typu sociálnych podnikov. Tento model spomína vo svojej encyklike Caritas in veritate Benedikt XVI. Predstavme si, že náš obchodný zá-

konník by popri spoločnostiach s ručením obmedzeným, akciových spoločnostiach, komanditných spoločnostiach a verejných obchodných spoločnostiach umožnil vznik spoločností so sociálnou účasťou. Takáto firma by fungovala za účelom vytvárania zisku, ale priamo v zakladateľskej listine by určila, koľko percent dosiahnutého zisku použije na sociálne účely – mohla by vyčleniť napríklad od 10 do 30 percent.

Takéto nové sociálne podniky by si mohli potom „adoptovať“ konkrétne mestá, obce alebo priamo sociálne odkázaných obyvateľov v sociálne slabších regiónoch Slovenska, ktorým by každý rok odovzdávali príslušné percento zisku. Samozrejme, použitie zisku by záležalo na dohode príslušného mesta, obce či ľudí so spoločnosťou so sociálnou účasťou. Spoločnosť aj štát by mali samozrejme právo na prísnu kontrolu použitia týchto finančných prostriedkov.

Štát by každoročne určil zoznam obcí a miest Slovenska, ktoré by mohli byť prijímateľom sociálnej účasti firmami. Mohli by byť vyberané napríklad tak, že by každý rok išlo o tretinu miest a obcí Slovenska, ktoré majú najnižšiu životnú úroveň.

Každá vznikajúca firma by sa mohla rozhodnúť, či chce byť spoločnosťou so sociálnou účasťou alebo nie. V závislosti od toho, ako by sa jej darilo, našla by si slobodne mesto alebo obec zo zoznamu prijímateľov sociálnej účasti, ktorá by primerane zodpovedala výške jej zisku. Obča-

nia Slovenska by sa mohli takisto slobodne rozhodovať, či chcú podporiť spoločnosti so sociálnou účasťou nákupom jej tovarov alebo služieb.

Spoločnosť so sociálnou účasťou, ktorá by dva roky po sebe nedosiahla zisk, by bola povinná zmeniť svoju formu na spoločnosť s ručením obmedzeným alebo akciovú spoločnosť. Tým by sa zaručilo, aby ľudia vedeli, že nákupom tovarov a služieb spoločností so sociálnou účasťou naozaj podporujú ľudí v konkrétnom meste alebo obci.

Takýto systém je výhodný pre štát aj v tom, že jednotlivé súkromné firmy budú voliť odlišné stratégie sociálnej pomoci. Štát bude môcť vyhodnocovať efektivitu jednotlivých modelov a tie najlepšie prevziať do svojej praxe.

ÚROKOVÁ A DAŇOVÁ AMNESTIA

Zakladateľ aténskej demokracie Sofokles s novou ústavou zrušil aj staré dlhy. My by sme v súvislosti s prijatím novej ústavy mohli uvažovať o podobnom kroku – refinancovaní dlhov domácností, ktorým zabránime narastaniu likvidovaných úrokov z pôžičiek. Súčasne môžeme poskytnúť v rámci nového začiatku občanom šancu, priznať pred štátom „ukryvané“ peniaze, aby ich mohli vložiť do reálnej ekonomiky.

ÚROKOVÁ AMNESTIA

Zmyslom úrokovej amnestie je umožniť státisícom najchudobnejších slovenských domácností, aby sa vymanili

z úrokového a úverového otroctva. Slovenské vlády už vynaložili miliardy eur na podporu veľkých a silných. Zadlžených štátov alebo veľkých korporácií, ktoré si svoje problémy spôsobili sami. Ak môžeme financovať takéto štáty a korporácie, prečo by sme neodfinancovali aj jednorázovú pomoc jednoduchým zadlženým ľuďom na Slovensku?

Slovákovi je vlastná sporovlivosť. Z otca na syna sa u nás prenášala skúsenosť, že každý má vyskakovať iba do tej výšky, na ktorú má. Čo sa však deje dnes? Zovšadiaľ do ľudí tlačia, aby žili na dlh. Vezmi si pôžičku, vezmi si kreditku, vezmi si úver. Najmä nebankové subjekty situáciu domácností zneužívajú. Na začiatok nízke splátky, potom čoraz vyššie a už je človek otrokom určeným iba na splácanie dlhov.

Náš človek je zvyknutý odkladať si ešte aj z dôchodku na pohreb, aby nebol svojim deťom na obtiaž, keď zomrie. A ako na tom budeme my? Čo zdedia naše deti, keď sa pomíne naša generácia? Nebudú musieť odmietnuť dedičstvo po nás, pretože by museli splácať úroky z pôžičiek, ktoré sme si nabrali?

Úrokovou amnestiou by štát mohol poskytnúť každému občanovi príležitosť na nový začiatok bez dlhov. Kto sa rozhodne, že už nechce žiť na dlh a zaviazne sa, že bude žiť iba z toho, čo si naozaj zarobí, štát mu poskytne reuver na vyplatenie istiny dlhu. Samozrejme, s každým takýmto človekom štát podpíše zmluvu, dokedy musí splatiť istinu z pôžičky. Ale domácnosť už nebude zaťažovaná vysokými

úrokmi, ktoré privádzajú domácnosť v čase krízy na pokraj biedy.

Môžeme tiež zaviesť register dlžníkov a súčasne stanoviť hornú hranicu mesačných výdavkov na splácanie pôžičiek, vzhľadom na príjem. Keď sa domácnosť dostane na túto úroveň, bude protizákonné poskytnúť tejto domácnosti pôžičku a zobrať ju opäť do úrokového otroctva. Suma mesačných splátok nebude môcť prekročiť napríklad tretinu mesačných príjmov rodiny.

Aby oddĺženie časti domácností malo aj iný pozitívny efekt, môžeme viazať časť ušetrených prostriedkov domácností na nákup tovarov a služieb od domácich výrobcov a poskytovateľov, čím súčasne podporíme domácu spotrebu.

Pomoc zadlženým domácnostiam považujem spolu so zavedením novej slovenskej meny, vzniku regionálnych mien, vytvorením trhu spolupráce, vznikom nového typu bánk a vznikom nových sociálnych podnikov za základ kapitalizmu s ľudskou tvárou. Nový začiatok pre státisíce domácností môže byť impulzom k ekonomickej aktivite, ktorú Slovensko veľmi potrebuje.

DAŇOVÁ AMNESTIA

Viacere európske štáty ponúkajú počas terajšej krízy svojim občanom možnosť, aby v rámci obmedzeného časového obdobia legálne priznali svoje peniaze, ktoré si v minulosti odložili do vankúša alebo na účtoch zahraničných

bánk. V rámci nového začiatku pri príležitosti prijatia novej ústavy by sme aj my mohli ponúknuť možnosť, aby každý občan priznal jednorázovo bez trestného postihu sumu peňazí, napríklad v objeme do 200 tisíc euro.

Podmienkou daňovej amnestie by bolo, že tieto peniaze nepochádzajú z organizovanej trestnej činnosti. Súčasťou daňovej amnestie by bolo zaplatenie poplatku vo výške napríklad 5 % z priznanej sumy, ktorý by tvoril príjem štátu.

V čase krízy je dôležité, aby objem použiteľných peňazí v reálnej ekonomike bol čo najvyšší. Ak budú ľudia motivovaní, aby vytiahli svoje peniaze z čiernej ekonomiky do normálneho obehu, môže to nášmu hospodárstvu pomôcť.

RECIPROCITA V PODPORE VEĽKÝCH INVESTOROV A MENŠÍCH TVORCOV PRACOVNÝCH MIEST

Motivovať veľkých investorov, aby investovali práve u nás je správne. Väčšinu pracovných miest však u nás netvorí veľkí investori, ale malí a strední podnikatelia. Ako motivujem tých, ktorí tvoria väčšinu pracovných miest?

Riešením je každoročne prerozdeliť proporcionálne štátnu pomoc na tvorbu pracovných miest medzi veľkých investorov a domácich malých a stredných podnikateľov. V takom pomere v akom tvoria pracovné miesta. Ak sa vláda rozhodne podporiť investora vo hodnote napríklad 10 miliónov euro, a tento investor vytvorí 100 pracovných miest

priamo a ďalších 500 u subdodávateľov, vláda bude povinná podporiť rovnakou sumou domácich podnikateľov, aby vytvorili rovnakých 600 pracovných miest v regiónoch, kam veľkí investori nemajú záujem prísť.

Takéto riešenie je spravodlivé voči našim malým a stredným podnikateľom a navyše podporuje rozvoj zaostalejších regiónov Slovenska.

ŠTARTOVACÍ KAPITÁL PRE MALÝCH PODNIKATEĽOV

Ludia na Slovensku, malí a strední podnikatelia, majú dostatok dobrých nápadov, ktoré by sa mohli v ekonomike presadiť. Aby však mohli začať svoj nápad realizovať, potrebujú štartovací kapitál. Väčšinou nejde o veľké peniaze. Banky im však tento tento kapitál neposkytnú, pretože začínajúci podnikateľ nemá za sebou históriu. Nevie vykladať, že dosiahol v minulých rokoch zisk, pretože iba začína. Veľa dobrých a životaschopných nápadov sa preto nikdy nezrealizuje.

Nie sme takí bohatí, aby sme si mohli dovoliť prichádzať o dobré nápady, ktorých realizácia môže vytvoriť veľa nových pracovných miest. Riešením je okopírovať modely fungujúce vo svete, ktoré dokážu tento problém riešiť. Jedným z nich sú fondy rizikového kapitálu. Podstatou ich fungovania je, že financujú veľa perspektívnych projektov naraz. Veľa z nich skrachuje. Ale tie, ktoré prežijú, dokážu so ziskom pokryť náklady financovania všetkých projektov.

Izrael bol pred dvadsiatimi rokmi krajinou s veľkými ekonomickými problémami. Jedným z procesov, ktoré vtedy ako minister financií naštartoval terajší premiér Benjamin Netanjahu, boli práve fondy rizikového kapitálu. Po dvadsiatich rokoch je Izrael jednou z najviac rastúcich ekonomík sveta. Bez ohľadu na krízu. Väčšina neamerických firiem kótovaných na technologickej burze NASDAQ sú dnes izraelské spoločnosti.

Aj na Slovensku môžu vzniknúť fondy štartovacieho kapitálu. Výmenou za poskytnutie finančných prostriedkov získa štát na prechodnú dobu podiel vo financovanej spoločnosti, aby mal pod kontrolou poskytnuté zdroje. Ak sa podnikateľský projekt úspešne vyvinie, štát získa poskytnuté zdroje späť prostredníctvom dividend a postupne spoločnosť so ziskom opustí. Spolupráca na princípe „podnikateľ dá nápad a štát financie“ je overenou stratégiou „výhra - výhra“. Spokojný je aj podnikateľ aj štát.

SLOVENSKO AKO FIRMA PÔSOBIACA NA GLOBÁLNOU TRHU

Tradičné metódy kapitalistického rozvoja Slovenska sa už vyčerpali. Myslieť si, že Slovensku pomôže k rozvoju iba mechanické uplatňovanie trhových poučiek je prekonanou ilúziou. Doba už dávno pokročila a globálny kapitalizmus nás núti pozrieť sa na tieto poučky novou optikou.

Slovenská republika má čosi viac ako 5 miliónov obyvateľov. Hrubý domáci produkt krajiny je na úrovni obratu

stredne veľkej celosvetovo pôsobiacej firmy, napríklad koncernu BMW alebo reťazca TESCO. Firmy tohto typu majú stanovené dlhodobé stratégie rozvoja, ktorými sa snažia naplno využiť potenciál svojich zamestancov.

Slovenský trh, ako sme ho poznali na začiatku kapitalizmu po roku 1989, už dnes v podstate neexistuje. Na našom trhu si nekonkurujú naši podnikatelia, ale takmer výhradne iba globálne alebo aspoň nadnárodné firmy. Môžete si aktivovať mobilný telefón u slovenského operátora? Môžete si kúpiť pivo od slovenského výrobcu? V TESCO si však môžete kúpiť čínske kura, dánske maslo, čínske víno... Slovenskí podnikatelia a firmy až na minimálne výnimky pôsobia iba ako subdodávatelia globálnych firiem. Globálne firmy a nie Slovenská republika určujú podmienky, za akých môžu slovenskí podnikatelia na trhu prežiť. Slovensko je v istom zmysle rukojemníkom globálnych firiem. Ak by sa teoreticky rozhodli Volkswagen, Samsung a US Steel naraz odísť zo Slovenska, ekonomicky by sme skrachovali. Tieto firmy nie.

Ak chce Slovensko uspieť na globálnom trhu, musí samo seba považovať za globálne pôsobiacu firmu. Musíme mať zvolenú dlhodobnú stratégiu konkurencieschopnosti navonok, aby sa s ňou mohli slovenskí občania stotožniť, prispôbiť sa jej a naplňať ju. Tejto stratégii ekonomického rozvoja musíme prispôbiť vývoj produktov, ktoré môže Slovensko predávať vo svete. Tejto stratégii musíme prispôbiť vzdelávací systém, motiváciu našich občanov, marketing štátu, zahraničnú politiku štátu. Stratégia economic-

kého rozvoja Slovenska musí zahŕňať motiváciu Slovákov k ekonomickej aktivite, nulové bariéry pri zakladaní firiem, ochranu domácich podnikateľov pred ich likvidáciou prostredníctvom obchodnej politiky nadnárodných firiem, ako aj podporu pre slovenské firmy, ktoré majú šancu uspieť na globálnom trhu.

NADNÁRODNÉ FIRMY SO SLOVENSKÝM VLASTNÍCTVOM

Slovensko musí riešiť problém svojej závislosti na veľkých zahraničných investoroch, ako sú napríklad Volkswagen, Peugeot, Kia, Samsung alebo US Steel. Potrebujeme vlastné slovenské US Steely či Peugeoty, vlastnené slovenským kapitálom. Vlastníctvo našich vlajkových lodí musí byť dané takým spôsobom, aby vlastníci boli motivovaní udržať produkciu týchto vlajkových lodí na Slovensku. Tým sa vytvorí stabilný systém dodávateľských vzťahov, ktorý umožní existenciu ďalších slovenských podnikateľských subjektov zamestnávajúcich ľudí na Slovensku.

Kto študoval ekonomický rozvoj a vzostup Japonska a Kórey po druhej svetovej vojne, nemohol si nevšimnúť, že tento rozvoj bol okrem iného ťahaný veľkými domácimi koncernami, ktoré sa začali presadzovať na západných trhoch. Toyota, Panasonic, Samsung či Kia by to nikdy nedokázali bez podpory vlastných vlád.

Odvetvia, v ktorých takéto slovenské firmy s nadnárodným pôsobením mohli vzniknúť, sú vecou strategického

rozhodnutia. Toto strategické rozhodnutie by malo byť založené na niekoľkých kritériách, ako sú domáca surovinová základňa, dostatok slovenskej kvalifikovanej pracovnej sily, vysoká pridaná hodnota, perspektívnosť odvetvia a vplyv cyklických ekonomických kríz na dané odvetvie.

Ako perspektívne odvetvia sa pre Slovensko ukazujú informačné technológie (príklad firmy ESET), priemysel minerálnych a stolových vôd, zbrojársky priemysel, drevospracujúci priemysel, liehovarníctvo alebo zelené technológie.

AKO VYTVORIŤ VLAJKOVÉ LODE SLOVENSKEJ EKONOMIKY

Akýmsi vzorovým modelom štruktúry vlajkovej lode môže byť firma Bata. Tento obuvnícky gigant už topánky priamo nevyrába. Ale zabezpečuje pre topánky predávané vo svojich predajniach celosvetový marketing.

Úlohou štátu nie je vyrábať konkrétne produkty. To vedľa urobiť súkromné podniky efektívnejšie. Forma podpory štátu bude založená najmä na financovaní výskumu a vývoja nových produktov, ako aj na finančnom dlhodobého marketingu v zahraničí. Úlohou štátu je vytvárať predpoklady na dlhodobú úspešnosť takýchto firiem na svetových trhoch.

Ďalšou formou podpory štátu pre naše vlajkové lode bude strategické financovanie takých študijných smerov na univerzitách, ktoré budú zdrojom vysokokvalifikovanej

pracovnej sily pre strategické firmy. Naše vlajkové lode by nemali vzniknúť reprivatizáciou súkromných spoločností. Ide o cieľnú marketingovú podporu exportu a podporu zefektívnenia fungovania daného odvetvia na Slovensku. V istom zmysle ide o obnovu bývalých PZO – podnikov zahraničného obchodu. Dlhodobým a cieľavedomým budovaním značiek našich vlajkových lodí v zahraničí z nich urobíme akési predmostia pre prienik domácich tovarov a služieb na zahraničné trhy.

Predpokladom podpory štátu pre potenciálne vlajkové lode našej ekonomiky bude dohodnutá vlastnícka štruktúra. Štát by mal v takýchto firmách vlastniť 51 percent akcií a zvyšných 49 percent akcií by mali vlastniť podnikateľské subjekty. Štát si zachová predkupné práva na 49 percent akcií. Manažérska kontrola firmy bude zmiešaná. V orgánoch firmy bude zastúpený rovnako štát a súkromné subjekty. Deľba práce bude vyzeráť nasledovne: Súkromné firmy budú strážiť zástupcov štátu, aby nezneužívali svoje postavenie na svoje osobné záujmy. Zástupcovia štátu budú vo vedení firmy vyvažovať tlak súkromných akcionárov na okamžitý zisk a budú sledovať dlhodobý záujem štátu.

Každá firma podnikajúca na Slovensku v daných segmentoch trhu bude mať na výber, či bude chcieť byť reprezentovaná v zahraničí príslušným strategickým podnikom alebo sa považuje za natoľko silnú, že bude fungovať na zahraničných trhoch samostatne. Štát nikoho nebude nútiť a dirigovať mu, čo má na Slovensku vyrábať, alebo v čom

má podnikať. Bude sa iba snažiť v spomínaných strategických oblastiach vytvoriť v zahraničí dopyt po slovenských domácich produktoch.

Zjednodušene povedané, Slovensko si môže dovoliť propagovať vo svete jednu našu vlastnú „Ikeu“, nie dvadsať malých. Môžeme presadzovať vo svete jednu zbrojársku firmu, nie množstvo menších, z ktorých každá vyrába iba jeden zaujímavý produkt. Takisto môžeme propagovať iba jednu našu slivovicu, nie domácu značku každého slovenského regiónu. Bude treba prijať rozhodnutia, ktoré nebudú ľahké, ale bez ktorých sa strategická podpora daného odvetvia nebude dať uskutočniť.

Na záver tejto kapitoly treba uviesť dôležitý argument, prečo je štát na riadenie týchto procesov najvhodnejší. Štát má totiž jednu zásadnú výhodu v porovnaní s akokoľvek veľkým súkromným podnikom. Ak padne rozhodnutie o smeroch strategickkej ekonomickej podpory, táto podpora bude dlhodobá a nezávislá od prirodzených výkyvov trhu, ktorým sa nedá vyhnúť.

BUDOVANIE SLOVENSKA AKO ZNAČKY

Rozhodovanie Nemcov alebo Francúzov o tom, čo si kúpia, samozrejme priamo ovplyvniť nevieme. Ale vieme naň vplývať premyslenou marketingovou prezentáciou Slovenska a jeho produktov. Ak chceme byť ekonomicky úspešní, musíme na Slovensko nazerať ako na značku - firmu, ktorú treba presadiť na medzinárodných trhoch. V dnešnom me-

diálnom svete čoraz viac záleží na dobrej reklame a marketingu. Ale reklamu vo svete nám neurobí trh. Propagácia nášho štátu a našich produktov musí byť dlhodobá a presne cielená.

Ak sa vrátíme k porovnaniu Slovenska s firmou Tesco, menovaný obchodný reťazec ročne vynaloží na reklamu niekoľko percent z obratu. Ak by sme uvažovali analogicky, potom by sme museli ročne na reklamu nášho štátu a jeho produktov investovať približne 1 miliardu euro ročne. Slovensko žije z exportu svojich produktov - okrem iného „vyvážame“ aj predstavu Slovenska ako zaujímavej turistickej destinácie.

Niektorí propagátori voľného trhu si možno myslia, že ľudia z Európy začali cestovať na dovolenky do Thajska alebo Tuniska len tak. Alebo že Američania chodia ako turisti do Európy odjakživa. V skutočnosti boli za príchodom turistov, a z toho vyplývajúcich príjmov pre tieto krajiny, cielené a dlhodobé reklamné kampane.

Aj u nás na Slovensku sme už zvyknutí na billboardy propagujúce dovolenky v Turecku, Bulharsku, Chorvátsku alebo Grécku. Prečo si myslíme, že na rozdiel od týchto dovolenkovo atraktívnych krajín, k nám prídu turisti len tak?

Reklama Slovenska a našich produktov v zahraničí je nutnou ale nie postačujúcou podmienkou na budúci rozvoj našej ekonomiky. Musíme sa zamerať aj na štruktúru našich produktov a ich stabilitu z hľadiska ekonomických kríz.

PERSPEKTÍVNE ODVETVIA NA SLOVENSKU

Na rozdiel od nákupných rozhodnutí Francúzov a Nemcov, štruktúru toho, čo sa bude na Slovensku produkovať, ovplyvniť vieme. Veľa sa hovorí o tom, že by sme mali podporovať investorov, ktorí u nás budú vyrábať výrobky s vysokou pridanou hodnotou, prípadne sofistikované nanotechnológie. Je to pekná fráza ale nič viac. V skutočnosti by sme mali podporovať takých investorov, ktorí budú u nás vyrábať produkty dennej spotreby. Teda také výrobky, ktoré si ktokoľvek musí kúpiť každý deň, každý mesiac alebo každý rok bez ohľadu na to, či je kríza alebo konjunktúra.

Zároveň sa musíme rozhodnúť pre produkty, ktoré sú nám vlastné a pri ich produkcii nie sme viazaní na subdodávky z dovozu. Jednoducho povedané, musíme podporovať produkty, pri ktorých sme „surovinovo sebestační“.

Prvým takýmto produktom sú minerálne vody. Spolu s Francúzskom a Fínskom máme najväčšie zásoby minerálnych vôd v Európe. Okrem toho máme na Žitnom ostrove aj najväčšie zásoby pitnej vody v Európe. Pitná voda sa v 21 storočí stáva strategickou surovinou. Pred dvadsiatimi rokmi sme si vôbec nevedeli predstaviť, že budeme bežne piť vodu zakúpenú v obchodoch. Dnes je to aj na Slovensku realitou. Každopádne, v západnej Európe predstavuje trh s pitnou a minerálnou vodou obrovskú príležitosť pre Slovensko. Je zrejmé, že s kvalitou a pestrým sortimentom minerálnych a stolových vôd nemá Slovensko v Európe ob-

dobu. To, čo nám chýba, je iba kvalitná a dlhodobá reklama. Okrem toho je ilúziou, že presadíme na zahraničných trhoch všetky naše minerálne a stolové vody. Bude otázkou strategického rozhodnutia, pod akou značkou budeme export tejto strategickej komodity podporovať.

Druhým typom produktov, na ktoré potrebujeme sústrediť svoju pozornosť, sú výrobky nášho liehovarnického, vinárskeho a pivovarnického priemyslu. Aj pre tieto produkty platí, že im nechýba kvalita ale tradícia a dlhodobá propagácia v zahraničí. Aj v tomto prípade môže pomocnú ruku podať štát. Rovnako ako pri minerálnych a stolových vodách platí aj pri pive, víne a tvrdom alkohole pravidlo, že v čase krízy nedochádza k poklesu predaja týchto výrobkov. Čo sa týka alkoholických výrobkov, pravdepodobnejší ako pokles je skôr rast konzumácie týchto produktov počas krízy. Naše domáce pálenky sú navyše vyrábané z domácich surovín. Rastom produkcie našich liehovarov podporujeme aj rast ich subdodávateľskej štruktúry.

Tretou komoditou, ktorá je založená na domácej surovinovej základni, sú výrobky drevárskeho priemyslu. Prvým predpokladom na stabilizovanie tohto trhu je zákaz vývozu drevnej gulatiny s výnimkou rýchlorastúcich dreívín určených ako palivo pre energetické zdroje. Druhým predpokladom je nevyhnutná centralizácia nábytkárskeho priemyslu, pretože malí výrobcovia nábytku nie sú schopní konkurovať dlhodobo zavedeným silným značkám v západnej Európe.

Štvrtou prioritou je znovuoživenie zbrojárskeho priemyslu. Samozrejme sa nedá počítať s tým, že by sa nám podarilo vrátiť sa zo dňa na deň naspäť na trhy, kde naše výrobky mali v minulosti dobré meno. Ale aj pri zbrojárskej výrobe platí, že nie je natoľko závislá od ekonomických cyklov. Bohužiaľ, odbyt zbrojárskych výrobkov závisí od politických kríz, a tých je v každej dobe na svete dosť. Ako pri drevospracujúcom priemysle, aj pri zbrojárskom priemysle je nevyhnutnou podmienkou rozvoja centralizácia týchto aktivít pod jednu značku. Okrem predaja našich zbrojárskych výrobkov do zahraničia predstavuje dostatočný stimul na opätovné naštartovanie tohto odvetvia aj prezbrojenie našej armády. To sa musí stať strategickou prioritou nielen z hľadiska ekonomických záujmov štátu ale aj z hľadiska bezpečnostného a zahraničnopolitického postavenia Slovenska.

Piatou prioritou je cestovný ruch. Ten je prirodzenou „domácou surovinou“ – tvorený našimi historickými pamiatkami, prírodnými krásami a kúpeľmi. Počas kríz cestovný ruch musí počítať s poklesom návštevnosti. Na druhej strane má Slovensko aj v porovnaní s ktorýmkoľvek naším susedom v oblasti cestovného ruchu natoľko veľké rezervy, že by bolo hriechom ich nevyužiť.

Prvým krokom k vytvoreniu strategických vlajkových lodí by malo byť trpezlivé vyjednávanie so slovenskými podnikateľmi, ktorí pôsobia vo vytipovaných sektoroch a ich presvedčanie o vzájomnom synergickom efekte takejto spolupráce.

Druhým krokom by malo byť strategické vytipovanie krajín a regiónov, v ktorých majú naše strategické podniky šancu uspieť. Nielen v Európe a rozvíjajúcej sa Ázii, ale aj v rozvojových krajinách Afriky. Do vytipovaných krajín by mala smerovať naša rozvojová pomoc, vojenská pomoc výmenou za otvorenie trhov pre naše vlajkové lode.

KAPITÁLOVÁ, ENERGETICKÁ A POTRAVINOVÁ SEBESTAČNOSŤ

Aby sa Slovensko vyhlo závislosti od vonkajších kríz, potrebuje získať čo najväčšiu kapitálovú, energetickú aj potravinovú sebestačnosť.

V oblasti znižovania závislosti od cudzieho kapitálu vidím ako najdôležitejšiu úlohu vytvorenie vyššie spomínaných vlajkových lodí ako aj nový bankový systém, kombinovaný so zavedením novej slovenskej koruny, ktorá bude obiehať popri eure. Tým, že približne tretina HDP na Slovensku sa bude tvoriť v novej ekonomike, zníži sa exportná závislosť slovenskej ekonomiky pod 60 percent. Slovensko sa tým stane ekonomicky menej zraniteľným, ako je tomu dnes.

Čo sa týka energetickej sebestačnosti, Slovensko by nemalo zostať iba pri nej. Mali by sme sa usilovať o export najmä elektrickej energie, pretože po odstavení jadrových elektrární v Nemecku bude v Európe po lacnej elektrickej energii dopyt. Strategickým záujmom Slovenska je preto

rozvoj jadrovej energetiky, pretože produkuje lacnejšiu elektrickú energiu ako v súčasnosti preferované alternatívne zdroje.

Záujmom Slovenska je tiež maximálne využitie vodných tokov na výrobu elektrickej energie. Na mikrourovni je našim záujmom podporovať znižovanie energetickej náročnosti menších sídiel prostredníctvom alternatívnych zdrojov energie. Alternatívne zdroje však treba považovať iba za doplnok energetickej sebestačnosti Slovenska, nie jeho hlavný smer. Znižovanie energetickej náročnosti prostredníctvom zateplovania obytných zón môže byť tiež zdrojom pracovných príležitostí pre Slovenskú agentúru práce.

V prípade voľných kapacít elektrickej energie sa dá strategicky uvažovať o podpore štátu pre rozvoj elektroautomobilizmu na Slovensku, napríklad dotovaním výstavby výmenných staníc batérií elektromobilov.

Čo sa týka potravinovej sebestačnosti, Slovensko musí oveľa prísnejšie chrániť domácich výrobcov potravín. Prioritou Slovenska je zabrániť dovozu nekvalitných potravín zo zahraničia, pretože vďaka porušovaniu štandardov výrobcami potravín v zahraničí sú diskriminovaní domáci producenti.

Slovensko by tiež malo podporovať vybudovanie alternatívnych distribučných kanálov potravín, aby sa oslabil monopol veľkých obchodných reťazcov preferujúcich dovoz potravín zo zahraničia. Ak nepodporíme alternatívne

distribučné kanály pre domácich producentov potravín, hrozí nám ich postupná likvidácia.

POZEMKOVÁ REFORMA

Jednou z charakteristík zaostávajúcejších regiónov Slovenska je ich vhodnosť na rozvíjanie agropodnikania a agroturistiky. V týchto regiónoch je dostatok „voľnej“ pôdy a aj dostatok pracovnej sily. Napriek tomu sa ľudia do agropodnikania nehrnú. Podnikanie na pôde nepovažujú za perspektívne. Nečudo, veď práve v týchto regiónoch boli ľudia svedkami krachu väčšiny družstiev. Navyše, ľudia majú o agropodnikaní predstavu, ako o otrockej fyzickej práci od úsvitu do súmraku.

Do každého zaostalého regiónu sa štátu nemôže podať priviesť veľkého investora, ktorý by dokázal poskytnúť prácu väčšine ľudí v regióne. Inú vhodnú možnosť, než motivovať ľudí k drobnému podnikaniu, štát momentálne nemá. O štartovacom kapitále vo všeobecnosti sme uvažovali na inom mieste. V súvislosti s pôdou však existuje ešte ďalšia možnosť motivácie. Je ňou pozemková reforma

Štát je na Slovensku veľkým vlastníkom pôdy. Zmyslom pozemkovej reformy je ponúknuť časť tejto pôdy ako motiváciu na vznik rodinných fariem. Napríklad takou formou, že každý začínajúci farmár dostane bezplatne na desať rokov do užívania štátom vlastnenú pôdu. V takej rozlohe, aby mu na nej umožnila hospodársky prežiť. Ak začínajúci farmár dokáže pridelenú pôdu desať rokov obhospodaro-

vať, samozrejme za presne stanovených podmienok, dostane túto pôdu do vlastníctva.

Mnohí začínajúci podnikatelia v minulosti využili na financovanie svojho štartu americké hypotéky - založili vlastný byt. Väčšina ľudí na Slovensku býva v bytoch, ktoré získali odkúpením od štátu za symbolickú cenu. Štát teda odpredajom bytov za symbolickú cenu významne podporil aj rozvoj podnikania.

Agropodnikatelia plnia pre Slovensko niekoľko významných funkcií. Tou základnou je, že sa živia sami a nepotrebujú podporu štátu. Druhou funkciou je zabezpečovanie potravinovej sebestačnosti Slovenska. Treťou funkciou je vytváranie pracovných miest na vidieku. Vzhľadom na to sa javí ako opodstatnené pridelenie pôdy ľuďom, ktorí budú plniť tieto funkcie.

V. ZAHRANIČNO- -POLITICKÁ DOKTRÍNA A ARMÁDA

„Kto si myslí, že slobodu mu druhí vybojujú, ten jej nie je hodný.“

M. R. Štefánik

Rast a rozvoj Slovenska strednodobo závisí od nastavenia nášho politického a ekonomického systému. Dlhodobo však závisí od našej schopnosti zachovať pre Slovensko slobodu a suverenitu. To je úlohou našej zahraničnej politiky a armády.

Slovenská zahraničná politika má byť realistická. Musí odrážať zemepisné postavenie a silu Slovenska. Musí byť čitateľná. A musí byť dlhodobo stabilná.

PRINCÍPY SLOVENSKEJ ZAHRANIČNEJ POLITIKY

Slovensko je chrbtom opreté o Tatry a Karpaty, hľadá do Karpatskej kotliny. Prvou zásadou zahraničnej politiky Slovenska musí preto byť „**mať krytý chrbát**“. Hlavnou prioritou Slovenska sú dobré vzťahy s Poľskom a Českom. V praxi to znamená, že Slovensko sa nikdy nepripojí k žiadnej iniciatíve v rámci Európskej únie aj mimo nej, ktorú by považovalo Poľsko alebo Česko za ohrozenie vlastných záujmov. A naopak, podporíme akúkoľvek iniciatívu niektorej z týchto krajín, pokiaľ neohrozuje naše vlastné záujmy.

Našou sférou záujmu je Karpatská kotlina. Druhou zásadou našej zahraničnej politiky preto musí byť **mať dobré a spojenecké vzťahy s čo najväčším počtom štátov zasahujúcich do Karpatskej kotliny**, teda s Rakúskom, Slovinskom, Chorvátskom, Srbskom, Rumunskom, Ukrajinou ale aj s Maďarskom. V praxi to znamená, že Slovensko podporí akúkoľvek iniciatívu niektorej z týchto krajín v rámci EÚ aj mimo nej, ktorá neohrozuje naše alebo poľské či české záujmy. A naopak, Slovensko sa nepripojí k žiadnej iniciatíve, ktorá by ohrozovala záujmy niektorej z týchto krajín.

Tretou prioritou sú pre nás vzťahy s krajinami, ktoré majú tradične v Strednej Európe svoje záujmy, teda s Nemeckom a Ruskom. V praxi to znamená, že sa trvale a dlhodobo budeme snažiť o dobré vzťahy s týmito krajinami a budeme ich podporovať vždy, pokiaľ ich iniciatívy nebudú v rozpore s našimi zájmami v Strednej Európe.

Štvrtou prioritou sú pre Slovensko dobré vzťahy s krajinami Európskej únie a Severoatlantickej aliancie, najmä so Spojenými štátmi, Francúzskom, Veľkou Britániou, Talianskom a Španielskom.

Zo širšieho hľadiska Slovensko zaujíma stabilita celej Európy ohraničenej tromi morami: Atlantickým oceánom, Stredozemným morom a Čiernym morom. Slovensko nemá svoje záujmy mimo takto vymedzeného regiónu. V praxi to znamená, že Slovensko je pripravené poslať svojich vojakov na Golanské výšiny, ak nás o to Izrael a Sýria požiadajú. Slovensko je pripravené poslať svojich vojakov na rusko-gruzínsku hranicu, ak to prispeje k mieru v oblasti. Sme pripravení brániť aj Španielsko, ak by ho hypoteticky napadlo Maroko. Ale noha slovenského vojaka nevkráča mimo takto vymedzené územia Európy a jej blízkeho okolia.

Výnimku z takto vymedzených pravidiel tvorí ochrana našich hospodárskych záujmov. Strategickou úlohou našej zahraničnej politiky sa totiž musí stať hľadanie trhov pre export našich strategických podnikov. Ak by Slovensko zrealizovalo väčšiu investíciu v krajinách tretieho sveta

a z hľadiska politickej nestability by sa ukázalo ako žiadúce, aby táto investícia bola chránená aj vojensky, potom je vyslanie našich vojakov do takejto oblasti oprávnené. Či už ako priama vojenská intervencia alebo prostredníctvom misie našich vojenských a policajných poradcov.

EURÓPSKA POLITIKA

Čo sa týka našich vzťahov k Európskej únii, rozoberali sme ich už na inom mieste. Považujem však za potrebné zdôrazniť, že existuje dôležitá priama úmera, z ktorej chciac-nechtiac musíme vychádzať. Čím užšie sa budeme ekonomicky integrovať s jadrom eurozóny, hlavne s Nemeckom, tým viac budeme konzervovať rozdiel v životnej úrovni medzi nami a Nemeckom. Aby sa Slovensko mohlo rozvíjať a rásť, potrebujeme byť atraktívnejší ako Nemecko. Čím užšia integrácia s Nemeckom, tým menší priestor pre vytváranie konkurenčných výhod pre Slovensko v porovnaní s Nemeckom. Malý Hongkong pri veľkej Číne prosperoval preto, lebo bol od Číny odlišný svojim hospodárskym prostredím, nie preto, že sa na veľkú Čínu chcel čo najviac podobáť.

Zavedením eura sme stratili nástroje menovej politiky. Ak by sme stratili kontrolu nad nástrojmi daňovej politiky alebo nad reguláciou trhu práce, bola by to pre nás ekonomická katastrofa.

Strategickým záujmom Slovenska je preto uchovať si čo najviac nástrojov, ktoré nám umožnia ekonomicky odlišiť sa od Nemecka. Strategickým záujmom slovenskej zahraničnej

politiky teda má byť zachovanie čo najväčšieho rozsahu ekonomických nástrojov v kompetencii členských štátov EÚ.

MAĎARSKO

Vzťahy s Maďarskom sú historicky hlavnou výzvou slovenskej zahraničnej politiky. Táto výzva je daná historicky rozdielnymi záujmami Slovenska a Maďarska. Slovenský národ spravuje v rámci vlastného štátu územie, ktoré mu bolo zverené po prvej svetovej vojne. V maďarskej politike sú trvale prítomné prúdy, ktoré si robia nárok na časť nášho územia. Takto definovanú rozdielnosť záujmov treba prijať ako realitu.

Slovensko má záujem o dobré vzťahy s Maďarskom na princípe rovný s rovným. Treba si však uvedomiť, že o kvalite našich vzťahov s Maďarskom nerozhodujeme my sami. Ak Maďarsko v niektorých úsekoch svojho politického vývoja nebude na vzťahy založené na princípe rovný s rovným pripravené a napriek našej snahe o dobré vzťahy sa rozhodne pre konfrontačnú politiku, musíme byť na takýto prístup pripravení.

ZAHRANIČNÁ POLITIKA AKO EKONOMICKÝ NÁSTROJ

Na inom mieste sme rozoberali potrebu vlajkových lodí slovenskej ekonomiky. Jednou z hlavných úloh slovenskej zahraničnej politiky a diplomacie by malo byť „vymieňať“ našu podporu iným krajinám za ekonomické výhody, nie-

len pre naše ekonomické vlajkové lode ale aj pre ktorúkoľvek slovenskú firmu, ktorá má v podporenej krajine svoje ekonomické záujmy.

Rusko za svoju podporu Srbska pri neuznaní Kosova dostalo prístup k privatizácii srbských strategických podnikov. Nie sme takí silní ako Rusi, ale vyrokovali sme za našu dlhodobú podporu Srbska pre seba aspoň niečo?

Možno by stálo za úvahu nevysielat' do krajín, ktoré považujeme z hľadiska našich obchodných vzťahov za perspektívne, kariérnych diplomatov, ale úspešných podnikateľov a biznismanov. Ak boli úspešní v podnikaní na „vlastné tričko“, prečo by nemohli byť úspešní aj pri presadzovaní obchodných záujmov Slovenska?

ARMÁDA

Vojenská doktrína musí vychádzať zo zahraničnopolitickej doktríny. Slovenská armáda má byť pripravená tak, aby mohla plniť úlohy vyplývajúce zo stratégie našej zahraničnej politiky.

Najdôležitejšou úlohou armády je brániť územnú celistvosť Slovenskej republiky. Stredná Európa bola v dejinách vždy ohniskom konfliktov. Nenamýšľajme si, že ak je v Strednej Európe od druhej svetovej vojny pokoj, bude to tak do konca dejín. Bojaschopnosť slovenskej armády a jej schopnosť rýchlo reagovať na prípadné krízové situácie v Strednej Európe je preto trvalou prioritou.

Je zrejmé, že armáda musí prejsť zásadnými zmenami. V dnešných časoch je schopná s vypätím všetkých síl plniť iba úlohu podpory našich spojencov. Potrebujeme zmeniť spôsob výcviku, štruktúru bojových síl a zmodernizovať ich výzbroj. Prezbrojenie slovenskej armády by malo byť využité na podporu domáceho zbrojárskeho priemyslu, či už priamymi nákupmi, alebo prostredníctvom offsetových programov.

Počet bojaschopných vojakov slovenskej armády sa musí výrazne zvýšiť, ak nechceme, aby naša armáda pôsobila smiešne. V armáde máme prebytok vyšších funkcií a nedostatok výkonných vojakov. Pri zvýšení počtu vojakov by armáda mohla plniť aj civilizačnú funkciu, ak by sme k vojenskej službe motivovali ľudí zo segregovaných osád.

Druhou dôležitou úlohou armády musí byť podpora našich spojencov. Ale armáda to má byť schopná robiť bez toho, aby bola ohrozená obranyschopnosť krajiny.

Tretou úlohou armády je v prípade potreby chrániť naše hospodárske záujmy v zahraničí.

Štvrtou, novo sa ukazujúcou úlohou armády, je spolupráca s políciou pri riešení krízových situácií na území Slovenska.

Armáda by tiež mala reprezentovať náš štát navonok a šíriť dobré meno Slovenska počas svojich zahraničných misií. S potešením treba uznať, že naša armáda túto funkciu plní a naši vojaci majú pri svojich misiách dobrú reputáciu nielen u spojencov ale aj u miestneho obyvateľstva.

VI. NEHANBIŤ SA ZA SEBA

„Od Západu sme sa naučili veľa, veľmi veľa, ale nemôžeme začať tým, čím sa sám privádza k úpadku, ale tým, čím sa stal veľkým a mocným.“

Ludovít Štúr

Veľké idey, ktoré hýbali svetom, dobré aj zlé, vždy prichádzali na Slovensko zvonku. Slovensko a Slováci nie sú kolískou vlastnej civilizácie, ako boli Židia, Gréci alebo Rimania. Nie je to žiadna hanba, ale treba na to myslieť. Musíme si chrániť slobodu rozhodovania o tom, čo zvonku prijmeme ako prospešné a čo odmietneme ako chybné a nebezpečné.

V minulosti sme prijali zvonku veľa dobra. Kresťanstvo nám priniesli franskí misionári a vierozvestci zo Solúna. V stredoveku sme sa od Nemcov naučili ťažiť zlato, striebro a železné rudy, a vďaka tomu sme sa stali hospodárskou veľmocou. Vďaka jezuitom vychovávala Trnavská univerzita v 17. storočí elitu nášho národa aj Strednej Európy. Dobrá prevzaté zvonku sa prejavujú aj v maličkostiach, stačí uviesť viedenskú kávu alebo rezeň, segedínsky guláš, talianske špagety alebo české pivo.

Ale zvonku k nám prichádzalo aj zlo. Slovenský národ nevymyslel fašizmus, nacizmus, komunizmus, konzumizmus. Tieto ideológie nám nie sú vlastné. Ale ujali sa u nás. Prečo? Pretože medzi naše národné špecifiká patrí okrem dobrých aj jedna veľmi zlá vlastnosť: Slovenský národ vždy v dejinách trpel odrodilstvom elít. Znovu a znovu sa v dejinách dožívame toho, že častokrát vzdelaných ľudí, ktorí ešte včera mysleli a konali ako my, zvrábi svet.

Títo ľudia sa odrodia a začnú sa sami pred sebou hanbiť za to, odkiaľ vyšli. Slovensko im začína byť malé. Chcú patriť do klubu vyvolených, ktorý je práve vo svete v kurze. Hanbia sa za domáci ľud, ktorý nechápe akýsi nový moderný trend. Zrazu majú pocit, že vonku je všetko lepšie ako u nás. A nadobudnú dojem, že Slovákov treba buď zavrhnúť alebo vytrhať z koreňov a nanovo zasadiť. Naštepíť do nás to, čo je práve vo svete módne a potom sa aj oni vyrovnajú svetu. A tak do nás naši vlastní štepili fašizmus, nacizmus, komunizmus a dnes do nás štepiu konzumizmus či mantru európskeho zjednocovania. Až má človek niekedy

pocit, že pre niektorých je tento komplex skutočným dôvodom pre naše rozplynutie sa v Európe, aby sa oni sami konečne necítili menejcenní.

V tomto prípade nejde o uplatňovanie stratégie sluhov. V tomto prípade sa naše elity totiž nekoria silným národom a štátom, ale módnym ideovým trendom. Zatiaľčo v prípade sluhovskej mentality podľahne človek dojmu, že ten-ktorý štát bude najsilnejší navždy, v tomto prípade je človek presvedčený, že módna ideológia tu bude už navždy.

Vtipné na tom je, že odrodilstvo časti elity sa pomaly stáva nielen naším ale aj európskym špecifikom. Európa preto napriek rečiam o raste neustále slabne. Slovenského ale aj európskeho intelektuála – odrodilca, vieme ľahko spoznať. Jeho prvou základnou vlastnosťou je, že sa hanbí. Za náš národ, za seba, že z nás vyšiel, za našu civilizáciu, za naše dejiny. A tento pocit hanby nevie v sebe prekonať inak, ako popretím vlastných koreňov. Ó, ako tým škodí sebe, národu aj Európe!

Ak hovorím o odrodilstve časti našej elity, nemám na mysli, že by sme sa mali prikloniť k druhému extrému, ktorým je národná zadubenosť. Takíto pseudonárodovci sú smiešni – boja sa čohokoľvek zvonku, aby sa neukázala ich vlastná neschopnosť. Ide o otvorenosť podnetom zvonku ale o sebavedomé a slobodné rozhodovanie, čo z podnetov zvonku na Slovensku prevezmeme a čo nie. V zmysle orlej stratégie.

Potrebujeme prijať seba samých, takých, akí naozaj sme. Aj s chybami, aj s nedostatkami. Nehanbiť sa za seba samých, ale ani sa nepreceňovať. Nehádzať na seba neustále popol kvôli chybám z minulosti, ale ani nepopierať zlyhania, ktoré naši predkovia zavinili. Takéto nazeranie na seba samých dokážu prijať iba sebavedomí ľudia. A takými sa musíme stať.

VII. VÁŠEŇ PRE SLOVENSKO

„Sláva národa hodná je obetí“.

J. M. Hurban

Citovaný Hurbanov výrok si na priečelí Národnej rady Slovenskej republiky prečíta každý, kto vstúpi do budovy nášho parlamentu. Čo cítime pri čítaní Hurbanovho kréda? Pobaví nás to, ako rozmýšľali Slováci pred 150 rokmi? Prípadne cítime úctu? Alebo sú Hurbanove slová pre nás ešte aj dnes živé?

Keď veliteľ slovenskej armády zdraví vojakov, zvolá „Sláva vlasti, vojaci!“ A oni odpovedajú: „Sláva!“ Počas mojej

základnej vojenskej služby som slúžil u Výsadkového pluku Jozefa Gabčíka v Žiline. Ak sa veliteľovi zdalo, že naša odpoveď „Sláva!“ znie vlašne, zrukol na nás aj trikrát po sebe: „Nepočujem!“ Ale keď sme nakoniec zakričali „Sláva!“ z plných síl, mrazilo nás z toho na chrbte.

Čo je to tá sláva vlasti alebo národa? Prečo nenapísal Hurban prežitie národa je hodné obetí? Prečo nepoužil výraz prosperita národa? Prečo Hurban nespomína sociálne istoty, bolo vari za jeho čias menej biedy ako dnes? Prečo vojaci slovenskej armády nekričia ako odpoveď na pozdrav napríklad „Vyššiu životnú úroveň!“ alebo „Vyššie platy lekárom!“? Je to tým, že nechceme vyššiu životnú úroveň, alebo nedoprajeme lekárom vyššie platy?

Dôvod je iný. Ak má byť slovenský vojak pripravený v prípade potreby obetovať aj to najcennejšie čo má, teda vlastný život, musí to byť za niečo, za hodnotu, ktorá jednotlivca presahuje. Sláva vlasti, sláva národa má teda predstavovať vyššiu hodnotu, ako je hodnota jednotlivca. Sláva národa znamená, že sloboda, rozvoj a rast národa je niečím, čo by nám malo byť všetkým vlastné a posvätné. Generál de Gaulle hovorieval, že ak armáda dosiahne za nepriaznivých okolností či pomeru síl slávne víťazstvo, väčšinou je to preto, lebo vojaci uverili, že nebojujú a nezomierajú za seba, ale za iných, či už mŕtvych, žijúcich alebo za budúce generácie. A to je zmysluplná obeť.

Od nás sa takéto najvyššie obeť zatiaľ našťastie nevyžadujú. Pred nami stojí „iba“ dilema, či sme ochotní nie-

čo obetovať, aj keď z toho možno nebudeme mať priamy úžitok my sami, ale možno naše deti alebo vnuci. Ide o to, či je pre nás hodnotou, že na nás naše deti alebo vnuci budú hrdí.

Čo chceme, aby sa naši vnuci učili o našej generácii v učebniciach dejepisu? „To bola doba, keď sa im dobre žilo, hoci žili na dlh.“ Alebo by sme radšej chceli, aby si naši vnuci prečítali „To bola doba, kedy boli položené základy našej dnešnej veľkosti“?

ČÍM JE PRE NÁS SLOVENSKO?

Čo to znamená, mať rád Slovensko? Znamená Slovensko hodnotu, za ktorú stojí niečo obetovať? Čo je to vlastne Slovensko? Územie, na ktorom žijeme? Spoločenstvo ľudí, ktorí žijú na Slovensku? Alebo servisná firma, ktorú si platíme za to, že za nás vykonáva služby, ktoré nevieme vykonávať sami - ako sú obrana štátu, ochrana proti kriminalite alebo pomoc pri prírodných katastrofách?

Ak by bolo Slovensko iba servisnou firmou, potom moja prvá otázka nemá zmysel. Servisnú firmu nemožno mať alebo nemať rád. So servisnou firmou môžeme a nemusíme byť spokojní.

A predsa je pre väčšinu z nás je Slovensko viac ako len servisná firma. Pre niekoho je Slovensko uzemím s nádherou prírodou a zaujímavou históriou. Iný vníma Slovensko cez ľudí, ktorí tu žijú, cez náš spôsob života, emocionalitu,

kultúrne a náboženské tradície, alebo cez športové, kultúrne alebo ekonomické úspechy ľudí zo Slovenska. Áno, to všetko je Slovensko. Ale nielen to. Slovensko je príbeh, ktorý píšeme my, ľudia žijúci na Slovensku.

Každý príbeh, poviedka či román, a teda aj príbeh Slovenska, má svoje hlavné a vedľajšie postavy. Zaujímavosť príbehu je daná tým, aké sú postavy sami o sebe, ale aj tým, ako sa vysporiadávajú s výzvami a konfliktami, ktoré sú pred ne kladené. A najzaujímavejšie sú vzťahy, ktoré si postavy príbehu pestujú. Sami k sebe, medzi sebou, k Bohu, k iným, k prostrediu, v ktorom žijú, k vlastnej minulosti, k budúcnosti.

Často si predstavujem, čo si asi o dnešnom príbehu Slovenska budú myslieť naši nasledovníci o sto, dvesto alebo tristo rokov. Na minulé obdobia sa často pozeráme cez architektúru. Do akých veľkých stavieb okrem bývania a infraštruktúry ľudia investovali, k čomu mali vzťah? Gréci stavali veľké divadlá – usudzujeme z toho, že mali vzťah k umeniu. Rimania stavali veľké koloseá – usudzujeme z toho, že mali vzťah k zábave. Stredovekí ľudia stavali katedrály, pretože mali silný vzťah k Bohu.

A do čoho dnes investujeme na Slovensku my? Sme dnes kresťanským národom, máme vzťah k Bohu? Naš nasledovník o tristo rokov si pomyslí, že na tom môže niečo byť, veď za posledných dvadsať rokov sa na Slovensku postavili stovky kostolov a iných cirkevných stavieb. Máme dnes vzťah k vlastnej minulosti? Naš nasledovník o dvesto

rokov si pozrie koľko hradov sme naozaj opravili, koľko výpravných filmov o slávnych chvíľach našich dejín sme natočili. Ale keď sa náš nasledovník o sto rokov pozrie, aké najväčšie stavby sme postavili, uvidí nákupné centrá, biznis centrá, bankové a poisťovacie centrály, aquaparky, národné štadióny. K čomu máme teda najväčší vzťah? K nakupovaniu, peniazom, majetku a k zábave...

Deti našich nasledovníkov sa o sto rokov budú učiť o okupácii z roku 1968, o Novembri 1989, o vzniku samostatného štátu v roku 1993. Ktoré budú asi hlavné postavy? Dubček, Mečiar, Čarnogurský, Dzurinda, Fico? Ktorá postava bude dobrá a ktorá zlá? A prečo? Čo sa počas „ich vlády“ udialo s našou krajinou? Pražská jar, budovanie základov demokratického štátu, únos prezidentovho syna, reformy, vstup do Európskej únie...

Budú na nás naši nasledovníci hrdí? Budú v našich príbehoch hľadať a nachádzať inšpiráciu, s akou sa my dnes pozeráme na meruôsmo rokov, memorandové roky, Prvú Československú republiku, Povstanie, rok 1946? Alebo bude pre nich naša dnešná doba obdobím stagnácie, akým boli roky 1867 až 1918, alebo roky normalizácie?

VÁŠEŇ PRE SLOVENSKO AKO VÔĽA A PREDSTAVA

Máme v sebe vášeň pre Slovensko? Máme chuť urobiť niečo preto, aby sa Slovensko presadilo vo svete, aby sa stalo pre iné štáty a národy príkladom a vzorom? Budeme

vnímať úspech Slovenska ako náš vlastný úspech? Bude nám tento pocit dostatočnou odmenou za prípadnú námahu a úsilie, ktoré na to bude treba vynaložiť?

Lebo o tom to je. O námahe a úsilí. Zapojenie sa do budovania iného, lepšieho Slovenska, než na akom žijeme dnes, vyžaduje vôľu prekonávať s námahou ťažkosti a predstavu, sen, víziu, za ktorou chceme ísť. Ale iba tak sa môžeme stať súčasťou niečoho väčšieho, ako je jednotlivci snažiaci urvať si zo života čo sa dá.

Ak hľadáme pre seba iba výhody, výnosy, práva a pôžitok, vášeň pre Slovensko je pre nás iba prázdnyim pojmom. Ak sme ale „prejedení“ surfovaním životom a nosíme v sebe túžbu prežiť ho zmysluplnejšie, napríklad prácou na pozdvihnutí Slovenska, prácou v prospech národa, skúsme pre to spolu niečo urobiť.

VÁŠEŇ SA CÍTI A ŽIJE

Vášeň pre Slovensko je cit. V nespievanej časti našej hymny sa uvádza:

„Kto jak Slovák cíti,
nech sa šable chytí
a medzi nás stane!“

Nie je tam napísané „kto rozumie tomu, že je Slovák“. Neuvádza sa tam, „kto vie, že je Slovák“. Ani „kto pochopil, že je Slovák“. Šable sa nikto nechytí z rozumu. Iba hl-

boký a žitý cit nás môže motivovať nasadiť samého seba v službe vlasti.

Cit sa nedá vynútiť. K citu sa dá viesť a vychovávať. Ale konečné rozhodnutie pre každý vzťah, k človeku, k Bohu aj k národu a krajine musí byť slobodné. Vychovávať k vášni pre Slovensko môže iba človek, ktorý týmto citom sám horí. A čo vyžarujeme my?

Každá generácia píše svoju časť príbehu o Slovensku, teda aj my. Pri písaní našej časti príbehu sa môžeme inšpirovať časťami, ktoré napísali naši predkovia. Každý z nás by si mal vytvoriť svoju vlastnú predstavu o Slovensku a nosiť ju vo svojom srdci. Možno trochu idealizovanú ale krásnu. A každý z nás by sa mal pokúsiť v prospech svojej predstavy o Slovensku niečo urobiť.

NAMIESTO ZÁVERU

Poézia učí človeka cítiť. Pripomeňme si niekoľko básní o Slovensku. Tieto básne horia citom. Možno ich poznáme z našich školských čias. Skúsme sa na ne pozrieť ešte raz. Naším dospelým, orlím zrakom.

Pavol Braxatoris

PIESEŇ O RODNEJ ZEMI

Pozri sa na šire polia všade vôkol nás
Ranným vánkom keď sa vlní zlatožltý klas

Hľad' na kvetov plnú zem
Hľad' na tmavý lesa tieň
Na potôčik pozri svieži
Ako cez údolie beží sem

Najkrajší kút v šírom svete je moja rodná zem
Zelený sad v plnom kvete je moja rodná zem
Čierne hory pyšne stoja až sa nebies dotýkajú
A pod nimi šire polia kvetom posiate
Na zemi raj vytvárajú.

Najkrajší kút v šírom svete je moja rodná zem
Zelený sad v plnom kvete je moja rodná zem

Tá jediná a nie iná má pre mňa najviac krás
A preto verný chcem jej ostať po celý čas
A preto verný chcem jej ostať po celý čas

Karol Kuzmány

KTO ZA PRAVDU HORÍ

Kto za pravdu horí v svätej obeti,
kto za ľudstva právo život posväť
kto nad krivdou biednych slzu vyroní,
tomu moja pieseň slávou zazvoní.

Keď zahrmlia delá, orol zaveje,
za slobodu milú kto krv vyleje,
pred ohnivým drakom kto vlasť zacloní:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.

Kto si stojí slovu: čo priam zhrkne svet,
komu nad statočnosť venca v nebi niet,
koho dar nezvedie, hrozba neskloní:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.
Pán Boh šľachetnosti nebo vystavil,
večné on pre podlosť peklo podpálil,
kto ctí pravdy božskej božské zákony:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.

Janko Král'

OROL VTÁK

Keby ja bol orol vták,
vyletel bych nad oblak,
zaplieskal bych krídlami
nad našimi Tatrami.

Tatra, pusté doliny,
ja váš vtáčik rodinný,
jak prst osamotený,
letím v blesku, hrmení!

Hrôza desí celý svet -
horký, ťažký je môj let,
víchrice ma zrážajú,
perká zo mňa padajú.

Dneska zima, zajtra dážď -
ty, vlast' moja, nič nedbáš,
nedbáš, čo v tej hodine
tvoje vtáča zahynie!

A tvoj vták v krutom boji
o to všetko nestojí!
Radšej zhynie na poli,
ako by žil v nevoľi.
A tvoj vták ďalej letí
búrkam divým v ústrety:
milší mu je voľný let,
jak ten celý šíry svet!

Kristína Royová

SLOVENSKO MOJE

Slovensko moje, otčina moja,
 krásna si ako raj, ako raj.
 Na tvojich holiach nádhery trónia
 v údolí šumí lúbezný háj.
 Na tvojich holiach si spievali
 otcovia naši pracovali, robili,
 Slovensko moje, otčina moja,
 krásna si ako raj, ako raj.

Hej mám otčinu ja ešte inú
 Kde večne vládne môj Boh a Pán
 Tam si povolá tam si privedie
 Pán Ježiš svojich zo všetkých strán
 Tam zmiznú žiale aj náreky
 Tam budem bývať až naveky, naveky
 Hej mám otčinu ja ešte inú
 Kde večne vládne môj Boh a Pán

Kým ten čas príde že sa to stane
 Chcem Bohu vlasti žiť oddane
 Blížnemu slúžiť a právo hájiť
 To heslo mladých vždy musí byť
 Vypočítavosť a strach zdolať
 Lásku a radosť vyžarovať, rozdávať,
 Kým ten čas príde že sa to stane
 Chcem Bohu vlasti žiť oddane

Samo Chalupka

MOR HO!

Zleteli orly z Tatry, tiahnu na podolia,
ponad vysoké hory, ponad rovné polia;
preleteli cez Dunaj, cez tú šíru vodu,
sadli tam za pomedzím slovenského rodu.

Duní Dunaj a luna za lunou sa valí:
nad ním svieti pevný hrad na vysokom bralí.
Pod tým hradom Riman—cár zastal si táborom:
belia sa rady šiatrov ďalekým priestorom.

Pokraj tábora sedí cár na zlatom stolci;
okol neho cárska stráž, tuhí to paholci;
a pred cárom družina neveliká stojí:
sú to cudzí víťazi, každý v jasnej zbroji.
Pobelavé kaderie šije im obtáča,
modré ich oči bystro v okolo si páča.
Rastom sú ako jedle, pevní ako skala,
zdalo by sa ti, že ich jedna m ater mala.
Krásna zem — jej končiny valný Dunaj vlaščí,
a Tatra skalnou hradbou okol nej sa väží:
Tá zem, tie pyšné hory, tie žírne moravy:
to vlasť ich, to kolíska dávna synov slávy.

Slovenský rod ich poslal, zo slávneho snemu,
aby išli s pozdravom k cárovi rímskemu.
Oni čelom nebijú, do nôh nepadajú:
taká otroč neznáma slovenskému kraju,
lež božie dary nesú, chlieb a soľ, cárovi
a smelými sa jemu primlúvajú slovy:

„Národ slovenský, kňazstvo i staršina naša,
kroz nás ti, slávny cáre! svoj pozdrav prináša.
Zem tá, na ktorú kročiť mieni tvoja noha,
to je zem naša, daná Slovänom od Boha.
Pozri: tu jej končiny valný Dunaj vlaščí,
tam Tatra skalnou hradbou okol nej sa väží.
A zem to požehnaná! Chvála Bohu z neba,
máme pri vernej práci voždy svoj kus chleba.

Zvyk náš je nie napadať cudzie vlasti zbojom:
Slovän na svojom seje, i žne len na svojom,
cudzie nežiada. Ale keď na naše dvere
zaklope ruka cudzia v úprimnej dôvere:
kto je, ten je; či je on zblíza, či zďaleka:
Vo dne, v noci na stole dar boží ho čaká.

Pravda, bohy vydaná, káže nám Slovänom:
pána mať je neprávosť a väčšia byť pánom.
A človek nad človeka u nás nemá práva:
sväté naše heslo je: Sloboda a sláva! —

Neraz krásnu vlasť našu vrah napadol divý:
na púšť obrátili sa bujné naše nivy;
mestá lahli popolom: a ľud náš úbohý,
bitý biedami, cudzím dostal sa pod nohy.
Bláhal už víťaz pyšný, že si bude pásti
vôľu svoju naveky po slovänskej vlasti,
a žiť z našich mozoľov: ale bláhal darmo!
Dal nám Boh zas dobrý deň, zlomili sme jarmo.
A tí, krutým železom čo nad nami vládli,
kdeže sú? — My stojíme; ale oni padli. —

Lebo — veky to svedčia vo knihách osudu
tak stojí napísané o slovänskom ľudu:
Zem, ktorú v údel dali Slovänom nebesá,
tá zem hrobom každému vrahovi stane sa. —

Nuž, povedzže nám, cáre! mocná ruka tvoja
čože nám nesie: či meč, či vetvu pokoja?
S mečom ak ideš: cáre! meče máme i my,
a poznáš, že narábať dobre vieme s nimi;
ak s pokojom: pozdrav ťa pán neba i zeme,
lepšie, ako ťa my tu pozdraviť umieme. —

Tieto dary božie sú priazne našej znaky;
z ďaky ti ich dávame: ber ich aj ty z ďaky.“

Nevzal cár božie dary, z jeho mračnej tvári
urazená sa pýcha lútnym hnevom žiari.
A zo stolca zlatého takovým sa heslom
ozvali ústa jeho ku slovänským poslom:

„Mocný pán, ktorému boh celú zem podnožil
a osudy národov v ruku jeho vložil:
ten pán velí: Slovänia! pozrite po svete:
medzi národy jeho či jeden nájdete,
ktorý by putá minul abo nezahynul,
akže oproti Rímu prápor svoj rozvinul.

Skloníte šije i vy. — Tie krásne roviny,
túto zem vašich dedov dostane ľud iný.
A spurné rody vaše pôjdu Rímu slúžiť,
strážiť nám naše stáda, polia naše plúžiť.
A junač vašu k mojim junákom pripojím,
a z nej krajinám rímskym obranu pristrojím.

A kto sa proti mojim rozkazom postaví,
beda mu! ten sám sebe záhubu pripraví.
Vedzte, že som pán Rímu, a Rím je pán svetu:
To moja cárska vôľa; to vám na odvetu.“

Hriema pyšný cár, hriema zo stolca zlatého,
 lenže Sloväň nejde sa lakať pýchy jeho.
 Hoj, rozovrela tá krv slovänská divoko,
 a junák ti cárovi pozrel okom v oko;
 a z oka ti mu božia zablysla sa strela,
 ruka sa napružila a na zbroj udrela;
 a jedným veľkým citom srdcia im zahráli;
 a jeden strašný ohlas ústa im vydali:

„Mor ho!“ kríkla družina slovänská odrazu
 a meč zasvietil v pästi každému víťazu:
 „Mor ho!“ kríkla a razom na cára sa metá:
 To ti na rímsku pýchu slovänská odveta.
 No, dokáž teraz, či máš toľko sily v meči,
 koľko pýchy vo tvojej, cáre, bolo reči. —
 Ale ten nie! — zbroje sa bojí podlá duša:
 a tu ti o slobodu dobrý ľud pokúša. —
 Skočil medzi stráž svoju cár bledý od strachu:
 a zlatý jeho stolec už sa váľa v prachu;
 a mečom za ním Sloväň cestu si preráža
 a junák za junákom padá cárska stráža.

Zasurmili surmity, volajú do zbroje:
 povstal tábor, do šíkov zvíjajú sa voje;
 a voj za vojom divým útokom ta letí,
 kde boj na cára bijú tie slovänské deti.

Husté prachu kúdoly po poli valia sa,
 zem dupotom a nebo rykom sa otriasa.
 A tá naša rodinka, tá slovänská čata,
 už vám je zôkol—vôkol od vrahov obstatá.
 Sto mečov sa každému nado hlavou blyští,
 lež Sloväň nečítava vrahov na bojišti,
 ale morí. — Hoj, mor ho! detvo môjho rodu,
 kto kradmou rukou siahne na tvoju slobodu:
 a čo i tam dušu dáš v tom boji divokom:
 Mor ty len, a voľ nebyť, ako byť otrokom.

Zúri boj a našina stala si dokola:
 to vie, že premoc rímsku jej moc nepredolá:
 lež, brať moja, ak už len padnúť mi máš v boji,
 to že mi padni, ako víťazom pristojí.
 A môj Sloväň ešte raz bystré hodil zraky
 ponad tie šíre rovne, na kraj svoj ďaleký.
 Tam na tých horách sivé mihajú sa väže,
 čo strežú slovenského národa čiertaže.

Svätoháj, stovekými zelený lipami,
 v tajné tam lono túli bohov jeho chrámy.
 A nad riekou biely dom, v ňom jeho rod milý,
 a v čistom poli dedov posvätné mohyly:
 dedov, ktorých niekedy ľud radievali rady,
 ktorých meč divých vrahov odrážal nápady.

Ich popoly dávno už čierna zem tam kryje,
ale ich meno posiaľ v piesni ľudu žije.

A sláva zašlých vekov junáka oviala;
a duša jeho svätým ohňom splápolala,
a meč v jeho pravici strašnejšie sa zvíja;
bleskom blýska na vraha, hromom ho zabíja.
Praštia zlomené raty, bité štíty zvonja
a pyšné prilby rímske do prachu sa ronja.

Hynú i naši, hynú, ale sťa víťazi!
Žiadna rana zvuk bôľu z úst im nevyrazí,
vďačne lejú vernú krv po osudnom poli:
oj, veď padnúť za národ — oj, veď to nebolí!

A boj pomaly tichne: strašná búry sila
divým svojim zúrením sama sa zničila.

A kde naši, čo bili ten Rím svetovládny,
lebo koval úmysel na Slovanstvo zradný:
Kde naši? — Hojže, Tatro, jasných orlov mati!
Nikdy sa ti tá tvoja detva už nevráti.
Páč! Nad valným Dunajom krvavô pobrežia:
tam ti tvoji synovia povraždení ležia.
Neostal, ani kto by tú zvesť niesol bratom:
Bratia vám za česť rodu padli v boji svätom.
Lež každý na junáckej spočíva posteli,
na kope vrahov, zbitých od jeho oceli.

Už nežije, a ešte hrozí tá tvár bledá,
tá ruka zmeravená meč odjať si nedá.

A cár s okom sklopeným na bojišti stojí:
A čo? — Azda tých padlých Slovanov sa bojí?
Nie, lež bezdušné svojich hromady tam vidí
a zo svojho víťazstva radovať sa stydí.

No zahyň, studom večným zahyň, podlá duša,
čo o slobodu dobrý ľud môj mi pokúša.
Lež večná meno toho nech ovenčí sláva,
kto seba v obeť svätú za svoj národ dáva.

A ty mor ho! — hoj mor ho! detvo môjho rodu,
kto kradmou rukou siahne na tvoju slobodu;
a čo i tam dušu dáš v tom boji divokom:
Mor ty len, a voľ nebyť, ako byť otrokom.

Doktrína štátu

Národ orlov alebo národ sluhov?

Autor: Milan Krajniak

Grafická úprava: Stano Jendek | Renesans, s. r. o.

Fotografie: Stano Jendek (ilustrácia orla na obálke: Shutterstock)

ISBN: 978-80-89402-56-4